

QUEER
BALKAN

REVUE MAH
REVUE MAH

QUEER BALKAN

© Selma Asotić. Objavljeno uz dopuštenje autorice.

© Vesna Liponik. Prevedeno uz dopuštenje autorice.

© Tijana Rakočević. Objavljeno uz dopuštenje autorice.

© Yordan Slaveykov. Prevedeno uz dopuštenje autora.

© Galina Maksimović. Objavljeno uz dopuštenje autorice.

© Nóra Ugron. Prevedeno uz dopuštenje autorice.

© Arbër Selmani. Prevedeno uz dopuštenje autora.

© Vagia Kalfa. Prevedeno uz dopuštenje autorice.

© Stefan Alijević. Prevedeno uz dopuštenje autora.

© Kristi Pinderi. Objavljeno uz dopuštenje autora.*

Kulturtreger ISBN 978-953-8256-27-1

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001242154.

* UG „Pobunjene čitateljke“, prijevod na srpski.

PREGOVOR

Festival Revija malih književnosti u 2024. održava se dvadeseti put. Velika je to obljetnica i za festivale puno većih gabarita, stoga nećemo biti skromni kad su u pitanju njegova dugovječnost i dosezi: na dvadeset izdanja festivala od 2005. godine u Hrvatskoj je mahom prvi put predstavljeno više od dvjesto autorica i autora, koji su u popratnim antologijama prvi put prevedeni na hrvatski jezik. Srž Revije malih književnosti je, ukratko, u stalnom *približavanju* književnosti i jezika koji su nam još uvijek daleki zbog nedostatka prijevoda i malo književnih veza, koji nam se zbog toga čine *mali*, ali to naravno nisu.

Dvadeseti rođendan Revije znači da su književnosti više od dvadeset zemalja predstavljene hrvatskoj čitateljskoj publici, neke prvi put ikad (književnosti Polarnog kruga, tebe gledamo!), da su neki prijevodi s Revije prvi ikad prijevodi na hrvatski jezik (primjerice, preveli smo ulomak iz romana Richarda Van Campa, pisca iz plemena Dogrib Th̄cho iz Kanade).

Ali nije uvijek bilo potrebno ići na druge kontinente, naprotiv: prve Revije bile su posvećene našim najbližim susjedima. Tako smo se na Reviji 2005. godine bavili književnošću Bosne i Hercegovine, koja nam je, poslužiti ćemo se citatom iz jednih dnevnih novina, tada bila dalje od Zimbabvea. Na narednih devet Revija prošetali smo književnim Balkanom, a putovanje smo nastavili (u) s književnostima Beneluxa, Baltika, zatim arapskog Mediterana: Levanta, Magreba i Egipta. Godinu 2020. svi uglavnom želimo zaboraviti, ali u Booksi je pamtimo po Reviji posvećenoj Polarnom krugu i autohtonim narodima sjevera, dok je naredno izdanje, također uvelike pandemijsko, bilo posvećeno autohtonij domaćoj književnosti. Čim su pandemijska ograničenja postala prošlost, na Reviji smo otišli najdalje što smo mogli: na Island, a kako nam se svidjela otočna književnost, Revija u 2023. bila je posvećena Malti.

Dvadeseta Revija, u 2024. godini, kada i klub Booksa slavi svoj 20. rođendan, bila je povod da se osvrnemo, prisjetimo početaka, vratimo

se književnosti na Balkanu, ovoga puta dajući joj jasnu i nedvosmisleni tematsku odrednicu: QUEER BALKAN. Zašto queer legitimno je pitanje, na koje ćemo dati i legitiman odgovor: zato što nas to zanima. Ali da ne ostane sve na vlastitim tematskim preferencijama, kao selektorica Revije i urednicama antologije u obljetničkoj godini, kao logičan izbor nametnuo nam se povratak „kući”, na Balkan. A znamo da ne podrazumijeva svaki povratak kući sigurnost, nije svaki povratak veseo i često od nas traži nelagodna suočavanja, najblaže rečeno. Ipak, neke su se stvari od davne 2005. promijenile. Danas, u 2024. godini, u književnosti Balkana nam ne predstavljaju problem slabe književne veze, državne granice i jezici, već druge vrste ograničenja i nerazumijevanja s kojima se moramo suočiti. I zato QUEER BALKAN, da skrenemo pažnju na književne glasove, teme i iskustva koja su u mainstreamu još uvijek marginalna i zapostavljena, koja želimo i moramo *približiti*, da se vratimo na srž Revije malih književnosti.

Ovoga puta u antologiji okupljamo glasove suvremenih queer autora i autorica iz deset balkanskih zemalja – Bosne i Hercegovine, Slovenije, Crne Gore, Bugarske, Srbije, Rumunjske, Kosova, Grčke, Makedonije i Albanije, točno onim kronološkim redoslijedom kako su se nekad održavale Revije posvećene tim književnostima. Vjerojatno ćete primijetiti da smo na popisu izostavili Hrvatsku, ali to je samo zato što je antologija posvećena domaćoj književnosti, koja slične preokupacije uzima u obzir, objavljena 2021. godine.

Pojam queera podrazumijeva širok spektar orijentacija, identiteta, djelovanja i teorija, a ako postoji zajednički nazivnik i mogućnost da ih se sve obuhvati, onda je to sasvim sigurno opiranje heteronormativnosti, patrijarhatu, a u širem smislu i kapitalizmu i njegovim nametnutim društveno-ekonomskim normama. Kako je sam pojam queera širok, takav je i pojam queer književnosti: šire je definiran kao književnost koju pišu queer au-

torice i autori ili pak književnost koja sadrži queer motive. Ipak, kroz koju god prizmu je promatrali, odlika queer književnosti je da se uvijek opire normama: društvenim, književnim, žanrovskim...

Kada smo kao selektorice birale autorice i autore za antologiju i Reviju na temu queer književnosti na Balkanu, bilo nam je važno da okupimo različite književne glasove, autorice i autore mlađe i srednje generacije i neupitne književne kvalitete, pisce i spisateljice, pjesnikinje i pjesnike čije se književno, političko i aktivističko djelovanje isprepliću i nadopunjuju. Također, bilo nam je važno pokazati njenu tematsku šarolikost i perspektive koje nužno uključuju ne samo LGBTIQ+, nego i onu širu feminističku, klasnu, ekološku, antikapitalističku perspektivu. Ono što je pak sasvim sigurno karakteristično za queer književnost u ovoj antologiji jest njezina angažiranost, rušenje ustaljenih tematskih i formalnih normi, eksperiment, suosjećajnost, s jedne strane, ali i angažiranost i aktivizam autorica i autora, s druge strane. Zavirite li

u biografije na kraju antologije, vidjet ćete da su zastupljene autorice i autori uključeni u LGBTIQ+, feminističke, antispecističke i borbe za pravednije stanovanje. Čitanjem uvrštenih djela, vidjet ćete da se ovim temama bave i u svom književnom radu. Jer borba za bolje društvo nužno podrazumijeva zajedničku borbu.

Dakle, pred vama su tekstovi Selme Asotić, Vesne Liponik, Tijane Rakočević, Yordana Slaveykova, Galine Maksimović, Nóre Ugron, Arbëra Selmanija, Vagie Kalfa (piše pod pseudonimom Noa Tinsel), Stefana Alijevikja i Kristija Pinderija. Kroz različite forme – ulomke iz romana, kratke priče, dramske tekstove i poeziju – ovi pisci i spisateljice, pjesnikinje i pjesnici dijele svoje osobne i intimne priče, pristupajući im s identitetskom, ali i s klasnom osviještenošću, intimno i politički, istražujući teme ljubavi, intimnih odnosa, ekologije, politike.

Autorice i autori iz deset balkanskih zemalja u ovoj antologiji isprepliću svoje jedinstvene

priče, ali i zajedničke borbe, premošćujući kulturne i jezične granice u regiji koja je povijesno obilježena podjelama. Važnost ovih tekstova leži u njihovoj sposobnosti da izazovu uvriježene norme, prodrmajaju književnost *svježim* temama i pristupima, dajući glas onima koji su prečesto ušutkivani. Istovremeno, ova antologija služi kao most među zemljama Balkana, pokazujući kako dijelimo slične izazove, nade i težnje. Ova razmjena nije samo važna za književnost i kulturu, već je i ključni korak prema stvaranju inkluzivnijeg i pravednijeg društva.

Antologija QUEER BALKAN stoga nije samo zbirka tekstova nego je ujedno i važan kulturni dokument koji svjedoči o trenutku u kojem queer zajednica Balkana progovara glasnije i hrabrije nego ikad prije, gradeći budućnost u kojoj povratak kući neće podrazumijevati neugodna suočavanja.

—IVANA DRAŽIĆ I LARA MITRAKOVIĆ

ALFA

RAINMAN

21
SELMA
ASOTIC

41
VESNA
LIPONIK

59
TIANA
RAKOCEVIC

YORDAN
SLAVEYKOV

101
GALINA
MAKSYMOWIC

133
NORA
UGRON

201
ARBER
SELMAN

239
NOA TINSEL
NAGIA KALFAJ

269
STEFAN
ALTEVIK

301
KRISTI
PINDERI

SELMA
ASOTIC

PRVI PUT
U JEDINOM
LEBEJSKOM
BARTULINOM
GRADU

Crna rupo u zidu,
večeras nosim svoj najbolji očaj i
kožu
punu kostiju što su ih tri džina tresnula u
ruševine.

Poput svjetlosti
došla sam da ostanem.

Iza vrata veća djevojke
uzdižu se kao aleluja, rekla sam želim
to što želim, baziliko znoja,
ovdje sveznajuća usta mogu ispjevati tijelo u
budućnost.

Ja samo čekam
da me neko dodirne baš tamo
gdje želim nestati, i kad bi ruka
potražila moja krsta pronašla bi sve
već oprosteno. Ne reci želja.

24

Tražim dlan na kojem mogu sagorjeti i
znam

da već vidio si sunca, ali nikada
jedno ovako bespoštedno, moj svode
ugljenisanih uzdaha,
uzmi me ovakvu kakva jesam, prerijsku
i još cijelu, neustrašivu,
drhteći pomalo.

PIESMA SA
ODSKRIVITIV
PROZOROM

Između nas nikad nije
što ne spavaš, uvijek je
zbog tebe se osjećam kao riječ vrtoložno
u dadaističkom manifestu. Zamisli—
usamljena si kao prostor.
Pišem ti ljubavna pisma na jelovnicima,
karfiol zaista ne zna postaviti zdrave
granice.
Ništa se ne mijenja osim čoškova na kojima
su nekad
čistači cipela zviždali psalme.
Ja sam još uvijek ja, a ti još uvijek
ne razmišljaš o meni osim kad se golub
zatreska o prozorsko okno. Tu se pretvaram
u muškog pjesnika.
Zapišem: *ljubav je predaja*, i osjetim se
nadahnutom.
Dođi,
ispričaću ti vic kojem se nećeš nasmijati.
Na mojoj strani je sposobnost
da sjedim sama u kafiću,

26

ti imaš crop topove i perzijsku
mačku koja te voli.
Svakog trenutka, iščekujem zasjedu.
Neko će provaliti kroz vrata
i zaklati smijeh preglasnog konobara.
Kao muški pjesnik pitaću te
što si se to smrkla.
Napolju mrak puni punoljetstvo, ne bez
pompe.
Napolju tijela svih koje volim sriču
abecedu nestajanja.
Ako već moramo bez njih,
neka stoljeće bude spomenik
čistačima cipela. Trebaš znati
da ovo nije ljubavna pjesma
jer ja nisam muški pjesnik i ne znam ništa o
predaji.
Ja vjerujem u trenutak
kad u sobi zadržti zavjesa,
i dvoje ljudi jedno drugom kažu nešto
što nije moglo biti rečeno
na drugi način.

TELESKOP
UPERENU
ZANOKTICU

Ispričaj mi opet

priču o svom postanku.

Bila si tužna djevojčica. Progonio te
način
na koji svjetlost pada na pod
i crvenilo krovova na kiši.

Nemoj izostaviti ništa.
Među zvijezdama rijetki su historičari.
Svemir o sebi zna samo ono
što se dosjetimo reći naglas.

Zato mi ispričaj
sve što si radila kad niko nije gledao. Kako si
stajala
u tišini koja je prvi telegram večeri
i haljinom obrglila
leđa stolice.

Ljubomorna sam na sobe koje su te držale.

Lezi pored mene.

Pospremila sam stan
očekujući tvoj dolazak, u fioke zgurala
mrtve

28

premijere i kubne metre
ispuštenog ugljendioksida.
Svijet obolijeva brže nego ga stignem
voljeti.

Zar zbog toga
manje smo lijepe, manje nestrpljive
iza posljednje okuke na cesti
vidjeti more?
Ukrcaj se sa mnom na trajekt.
Nosićemo japanke
i mirisati na kremu za sunčanje.
Vjetar će biti vjetar
a mi ćemo jecati jer ništa ne razumijemo.
Lažu nas promjene.

Mrak nije gušći nego prije
samo mi u njemu budne slutimo.
I što više slutimo, to se više
dodirujemo. I što se više dodirujemo
to više patimo.

Tepaj mi
latinskim imenima neizlječivih bolesti.
Sada je kasno poslijepodne.
Spustiću bosa stopala na parket
i preko njih će pasti svjetlost rasanjena
vijestima

29

koje ne želim pročitati.
Otključavaš vrata
i ulaziš u stan.
Sve što svemir zna o sebi
ovaj je trenutak:
dva smo tijela—
živa, i jedno drugom
sve bliže.

MOJA ŽELJA PREDGRADNO PREDGRADJE

Ovdje je stvarno samo ono što nije.

Tvoje lice razvidjelo na jastuku,
način na koji kažeš dobro jutro.

Na parkiralištu psi reže pred kišu.

Kad zapada, asfalt olabaviće
stisnutu vilicu i ti psi krenuće u legijama,
mrki i mokri kroz ulice.

Ne lov—nije još toliko intimno.

Tek miris kiše na pločniku poslije velike
jare,

te šape koje šušte u tišini s predumišljajem.

Tamo si nečija kćerka i sestra, nečija si
zla kob. Ali postojiš

samo ovdje gdje te nema, u zabrtvljenoj
krvnoj žili, u podrumu elegantnog
solitera pored SS šljema i oporuke
bogatog industrijalca. Tako govori želja,
uvijek galopom unatrag, orahovim
ljuskama

u koje sabijam svoj zdrav razum i pamtim:

kiša se u svilenim šalovima slijevala

31

niz pseće sapi, moje mokre
pseće sapi, natopljenu uzicu koju vučem
kroz ovo predgrađe
gdje te vjerno, u legijama, izmišljam.

SLIKA ZA TVOJ GOLI ŽID

Prostor,

kakva varka.

Postoje bolji načini da se kaže želja.

Na primjer, sutra.

Sutra se ljubimo u stanovima

koje ne možemo priuštiti.

Na stolu je zdjela puna voća, i svaki put
kad se protegneš u krevetu, u njoj se nađe
novi grozd za smrskati pod zubima.

Vani neko drvo cvjeta
kao da nema pametnijeg posla.

Zapamtiću vitrinu,
bezrazložno gizdavu,

čupavi tepih i klavir kojem su jednom
skinuli noge i iznijeli ga na šesti sprat,
do sobe iz koje više nikada neće izaći.

Za razliku od mene

koja izlazim i vraćam se,

nekad sa svježim jagodama

drugi puta mokra od snijega; odlazim

i vraćam se sve dok ne,

ljubimo se

u drugom stanu, u kuhinji sa podom

33

od linoleuma, sve dok

se više ne ljubimo,

i odlazimo,

i trčimo,

prostor je samo drugi način

da se stave ruke na bok i upita: to je sve?

Šta rade sada

svi ti stanovi u kojima te nisam mrzila.

Gledaju li na iste

sprave za vježbanje u parku,

isti varikozni trotoar. Šute li

isto u suton kao što su šutjeli

kad smo bile među nepokretnim

stvarima, oh, tako bitne.

OTAC I JA SEDAJ I HVAŠTI KASNIJE

Noću, kad se svako od nas povuče
u svoje neprežaljeno, razmišljam
o moru. Hodali smo cestom između
litica i bugenvilija.
Iskušavala sam koliko blizu
mogu prići ivici, prije nego me uzica tvoje
ruke
povuče nazad.
Objašnjavao si mi galebove i to kako
brodovi
uspjevaju ne potonuti, iako veliki i teški.
Tada sam spoznala
prednosti praznine.
Stali smo kod tezge s voćem.
Prodavačica je u punđu vezivala
svoje krupne uvojke. Za nas je, ispružena
preko gajbi, probrala zrelo grožđe i smokve,
šljive, gdje je u jednoj od njih
burgijao crv. Dok ih je stavljala na tas,
gledala sam u tankovijasti
trag znoja na njenoj

35

ključnoj kosti.
Na povratku, pjevušio si neku pjesmu.
Plastične kese pokraj naših nogu
metronomski su odbrojavale ljeto,
urezujući u moje dlanove
težinu slasti. Njenu punoću.

AUBADES TEMPERATUROVI 47

Sve katastrofe
znaju nam ime i adresu,
neko je u naš dah posijao
izvjesnost loših vijesti.

U tebi iznevjereni osmijesi
sad dižu pobunu —

nismo naučile ništa.

Na praznu parcelu vriska
uselile smo luna park,
jele kukuruz dok su se u brdima
kotile jeseni.

Ako to nije dovoljno,
već te zaboravljam svom
svojom kožom,

zaboravljam te svim cestama
na koje ćeš tek zakoračiti, u vjetru

gradim
crkvu tvoga glasa.

37

Jednom,
neko će stati ispred tebe
i znaćeš da je vrijeme varka
kojom sunce obnavlja svoj zavjet bilju.

Valja nam samo proći
kroz ovo jutro kad sve što nam je drago
odlazi ni ne mahnuvši u našem pravcu.

Na kraju nas možda čekaju ruke
koje umiju držati
nešto lijepo, bez gorčine.

KRAJOLIK SA STOPANAMA U PEPELU

Moraš najprije otići da bi priča započela,
tome su me naučile bajke.
Otišla sam. Sad za mnom kloparaju
ucviljeni duhovi. Pokušavam ih umiriti.
Preko noći na terasi
ostavljam posudu s mlijekom. Obećavam
izlet na more. Oni odlaze. Kad sam sama u
prostoriji,
svim katastrofama lako je utvrditi porijeklo.
Zakopavam svoj um. Beskorisnu
vodenicu što melje glasove, plastične
slamke,
račune, ruke koje zahtijevaju davati
i davati. Svoje ruke vrgnem
niz rijeku. One se u ušću
prisjete svega. U mojoj je glavi
farma krugova. Ako umrem, baš sad,
niko neće dovršiti to što sam pošla reći. I šta
ćeš onda,
moj jade? Već august. Kad je toplo,
stvari se šire. Širi se i vrijeme. Drveće

39

guta vatra, čitave šume. U jednom trenutku
više neće biti ničega što bi moglo izgorjeti.
Vatra nema budućnost. Kakvo olakšanje
za vatru.

VESNA
LIPONIK

PENELOLA
MARŠ GRLA
NATAGCHA
HORV

i jezik klizne
natrag grlo nemrtav
jezik bez dronjka u bradu poduprt
da bi
liže nabrekao
živac u tom
neprekinutom položaju kao
kada idem uzbrdo
udaram sve više
slatke stijene meni slani štapići
razbijaju se o
po cijelom otoku
uz vodu sve u šumi
već zovu
otočki pozivi
penelola dotrčat ću
penelola pesticidi ptice
marš grla
vidjet ćeš sve to što sam ti za nekamo

44

pripremila
sve to otišlo sve
kamo je zašto pobjegla
pa gledaš drveće pa drveće oko tebe pred
mojim očima
mokro tijelo penelola
mirišeš na mokro tijelo
radiš to tijelo
divlje divlje
penelola
gledaj sad
tijelo
natacha horn
šape i manja griva i
ne znam ti pokreti
ili što traži ili
muči me
opet sa skrivenim svlačenjem
ili
i na ovom valu jaše satima
da
uteknem između stijena skačem
to te izluđuje to
penelola marš grla pa
dugo gleda

45

horn se već suši
već odavno
ju gledam
penelola tijelo
što opet tapkaš u jarke bacaš nekoga
izvlačiš van
na poriluk
misliš vidim poriluk sve sorte čekam
još bih ju mogla penelolu
sve je više
tamno plave
penelola vesla uokolo naokolo
njeni napeti neuroni okreću se k meni i
natachi horn i iako ne vidi jer
svoje stvari ima svoje dlake
punog se grla okrene

46

kao heru ću te kao afroditu
kao sve te strašne grčke

MITSU

zovu ih šubare
sestre
njihova kuća je ona slijeva kraj šume
sve ove godine
dolaze po jabuke i
pozivaju
da dođem pozivaju
i tako ne
idem
tek mnogo godina kasnije tek sada
saznajem tu usputnu tu
nevažnu informaciju
njihova prezimena se razlikuju
njihove majke i njihovi očevi
šubare prošapćem
sestre

NIČIJA CIJEV

višestambena zgrada. pukla je cijev. kapa sa stropa na hodnik.

fabio govori da je to zajednička cijev,
jer je njegova cijev.
ne, zapravo kaže da je susjedova cijev. susjed govori
da tamo nema kupaonicu, ali nema ništa protiv
ako je zajednička cijev.
žuti prsluk bi rušio strop.
zgrada se raspada, zgrada se ruši, haha.
muškarača isključi vodu. zove susjeda šakanovića.
susjed je u posjetu bratu u vukojebini.
žuti prsluk ne voli šakanovića,
on njemu ništa ne vjeruje, morat će se rušiti strop, haha.
voda kapa sa stropa na hodnik.
voda na gajbe, glave, voda.
stojimo na hodniku, gledamo vodu, jedem jabuku, strop. voda kapa.
rano ujutro netko počisti. vodu.
asmira ili možda tamara.
što je s onom japankom preko puta, koja

49

uopće ne plaća vodu.
koja uopće ne otvara vrata.
iako ima svjetla u kupaonici i svjetla u drugoj sobi i svjetla.
susjeda muškarača kaže
da, kad je kod nje dolje teklo iz tamarina stana,
tamara joj je rekla
neka ona plati.
cijev se s hodnika preselila na telefone.
žuti prsluk želi vodu, jer haha,
dok je još imamo.
nataša zove iz bruxellesa,
šakanovića, tamaru.
cijev,
ničija cijev.
ničija voda u
ničijoj cijevi koja propušta
u ničijoj zgradi, ničije.
cijev sviju
je ničija cijev.
nataša prijeti vanjskim upraviteljem,
zakonom, cijev je sad
na mesindžeru
muškaračina cura je naručila galone vode.

50

iako
voda teče. iz pipe. voda iz cijevi.
voda u koritu. na hodniku. voda.
ta zgrada je vlažna. propušta. ne, cijev
propušta.
voda iz cijevi, telefon. voda. teče.
muškarčina cura je odmah naručila
vodu. telefonom. galone vode.
ako nam zatreba. ako vode više ne bude. ako
voda bude zatvorena.
voda teče.
ali, ako mi zatreba voda, njih dvije imaju
vodu.
navečer se okupimo na hodniku
i gledamo vodu. kapi vode. svatko sam i
skupa.
potop.
noću se iz stanova išuljamo u hodnik.
prvo prisluškujemo
da onaj koji je u hodniku ode,
da možeš biti sam
s vodom, da svatko može biti sam
s vodom
u hodniku
koja teče.

GLAS

4

i miris i
dolazi u mene
glas poput mirisa
i ako me sada upitate:
mislim na njene grudi
koža dlaka kost
liježem u meki mrak misao
velika dobra
nadvije se nada mno
svjetlost čuva druge sobe
svjetlost na prekidaču
tvoje grudi
kližu po mom tijelu
(vječnost)
vreće zlata dva helikoptera
i jer mislim na vječnost
mislim na njih
teške i napete i najviše
istini slične
kako se približavaju
i zaista se približavaju

vidjela sam kako moje uši rastu
i tvoje nestaju u mojim ustima i
moje ruke
mladunci učinkovitosti
skliske izdajice
sisale su
tvoje vulkanske bradavice

totalni strah totalne analogije
iscrpiti tijelom
ne možeš to tako
mali
u jamicama te divlje šape mokre posegni
što to čini da je to sve to
si naselila reparirala se obrecnula
mali
a ti stvarno misliš
mali ponekad stvarno misli
jer što je to
kakva pozicija
ne ajde ne tako
a onda
bit će sve bit će to bit će kasnije
vani mirišeš

54

vodim ljubav
od sprijeda
odostraga
svaki put
s drugom od vas dvije vaši
majčinski madeži
poput zrna
udaraju po

55

zato mi daj svoju samocu
u usta mi je stavi
da bih znala gdje

56

da sam

da mi sada netko to kaže
neka mi sada to netko kaže

Prijevod sa slovenskoga: Paula Ćaćić

*TIJANA
RAKOCEVIC*

Ti budi ti, ja ću biti on, kaže, ti si ti, ja sam on.

*Ti nije nosila krplje, već se oslanjala na njega dok joj je prštavi snijeg, suv poput gašenog vapna, probijao izlizanu vjetrovku i vezao se za rijetke vunene niti preko grudi. On ju je vukla do grča, do iščašenja, vojnički rezolutna da joj, premda zbojita bješe, upali muskulaturu, da je – oborivši je na površicu – poduči kako će nizbrdo, s bremenom koje će, ako bude istrajno argatovala, od njene kičme načiniti gudalo. *Između lica i krvi nema razlike*, primijetila je *dok mu se ti*, propadajući cijelom težinom u smet, približavala kao da s *njim* odlazi izvjesnost, žena okata i, treba li reći, plava kao samur, *između lica*, čudi se, *i onog drugog*, koje je, budući jastučasto, oblo i rozaceom zahvaćeno, podsećalo na crveni kukuruz. U njihovim životinjskim imenima bilo je više namjere nego zakučaste slučajnosti: one su dotle prispjele, na pola puta zamijenivši obuću, samo zato što je jedna od njih, a možda su to i obje, *vuk s pičkom*, muškobanjaste gorštakinje kojima je rad oduzeo dojke i pretvorio ih u mišić, bliskoznačnice čiji je krovni pojam posve isti.*

Da joj je svekrva govorila *ja visoko sedim i daleko vidim* onda kada su se, stigavši na sâm vrh, ulogorile na zavjetrini oko Sedla ne bi li povratile snagu, jednako predano kao što je, uostalom, dosaljala za njom ne krčka li se što god po njenome jusu, da joj je govorila *ne sedi na panjić, ne jedi kolačić, i ti bi* – umjesto da se zanese, bila ukočenija od svinjske noge. Da je; trebalo je razvući konop niz padinu i sabiti, najprije kakvim drvetom, sniježni laporac tako da se pahulje, slijepljene sasvim, ušpinuju u čvrst rolat, a onda će *on*, zauzlavši ga sa svih strana, dati rukom znak da se krene jer *on je on*. Teret koji se ne predaje. Na vrhu su, ako je vjerovati njihovim pestima, zlikovke i hajdučice koje, muževima opkoljene, osipaju paljbu, a dolje *s oprostjenjem, njihove žene*, male bojeve glave s ručnim navođenjem; *ti*, dakle, i *on*, a od dva zla gore može biti samo dobro. *Pušiš li*, pita dok odlažu povratak u krtičnjak, a *ti* – navikla da je *dvaput dnevno* dobar odgovor i kad se ne driješi duvankesa nego čakšire – gledajući je u oči reče: *daj*. *On* je, liznuvši palac, dodirnula snop kartića u pridžepku i prva s reda joj, ovlažena balom, pođe uz prste;

taj listić bi, pritisnut na donju usnu, nježno zavibriao svaki put kad bi izgovorila *m, b, p, f* ili *v*.

To više nije bio motani dim, to je bio pravi pravcati poljubac poslije kojega, ako ne voliš, obrišeš usta doručjem. Neće je odmah pripaliti; ako je *onaj moj*, misli, ono deblo na putu njihovog razgovora, ako je *onaj njen*, to jest – *naš*, velmoža s altimetrom, s tri komada zvocao kako bog zapovijeda, *ti će* taj poklonjeni denjak, ravnomjerno raspoređen udno cigaret-valjka, sačuvati za kasnije, za nekad. *Onaj moj*, priši mu, *ne umije*, ne nišaneći na trutinu koju je svojim trudom održavala živom, već na ono što je, internirana registrom zabranjenih stvari, često brkala s ljubaznošću; *kao junac*, veli *on*, a *ti* se smije jer *ga* ne shvata. Stidjela se (*ti, ti*) jer se podrazumijevalo da zna šta to znači, ali kako je sa svojim, mada je i to nekakva predbračna klauzula, živjela u čednosti već deceniju, mogla je samo da povija zamaramljeni crnogorski profil i da ćuti. *Ti budi ti*, kaže, *ti si ti*, posve neposredno kao da će joj, prišavši joj s namjerom da je potkupi, iščupati trn a ne poljubac; *ja sam on*, uvjera-

vala ju je dok im se usne, uskoro izukrštane kao zupci rajsferšlusa, ne onečistiše jedna drugom.

Durmitor, nad Tarom koja je Šajok – surovi sin Karakorum.

Nijesu se dogovarale, ali je život bio podešen tako da im, dok god se takvom čemu raduju, omogući susret. Dvije vjeverice, *moj* doušnik i *moja* mužica, *ću-ću-ću* koje ispada iz legla kao ptiče, proljepšane škakljivom ikonografijom ljubavi zlorabile su post i pričest tek da u *gospodi* i *pomiluj* potonje bude iznad, vodeći računa da se ni za vrijeme liturgije, za vrijeme, to jest, *iže jesi*, ne osile dovoljno da se pogledaju, da se, poetski rečeno, zraknu jer je, i to znaju, samouvjerenost orah koji ljudi, spazivši ga kod nekog, bacaju o zemlju dok ga ne slome. Onaj usijani freskolik u crkvenoj priprati, pravoslavan koliko i Manetova Victorine-Louise Meurent, upravo je bio *ti* koja je, krsteći se nad lojanicama procurelim niz čirak, uživala u toplom odoru stajskog đubri-va iz *njegove* potkošulje, napose što su, pored onih za *mrtve*, slinave svijeće za *žive* bile notari u jagmljenih šansi – cijelih dvadeset šest. Nji-

hov odnos bi, po pričanju ipodačona Ilariona (koji je, sumnjičav ali vođen Teodosijevom mišlju da *što bi bi i dobro bi jer od Boga bi*, sve vrijeme mućao kao grob), ni prostrt a već svršen, zacijelio da su se one, nagle i đetinjaste, zadovoljile time što imaju. Ali ne.

Ne, ne, odmahнула je neki dan, *to je za tebe*, nakon što je ispod teškog seljačkog gunjaja, zametnuvši kosu za uvo, otkrila pregršt heljdinih orašica koje su, u kecelji smještene, trljanjem proizvodile huk; *i ovo*, klibereći se dok im se miješaju stada, *i ovo*, uzvareno mlijeko u koje će greškom doliti kvas, još nešto što je, doduše, kao njoj samoj potrebno – bilo važnije, a sve je, ne određujući tržišnu vrijednost, dala s punom sviješću da će, zaljubljena u sopstvenu dobrotu više no u *njega*, i zaista dati opet. Nema *moje-tvoje*, vrdao je rašnirani torbak prije nego što je *ti*, bez takta i nadasve prostodušna, spuštila na *njega* dlan, usudim se reći oblog, i postala jabučicom čaše koje će se đeca, ako ikada saznaju a hoće, zbog te falinke odreći. *Sad ruku*, učila ju je *on*, *i drugu*, zanemarujući to što su ovce koje su ih svojim runima zaklanjale – odjednom prekinu-

te pasa, jednako nemoguće strahom na zapad, ka lugu, a nije se baš svakoj moglo pričitati tek da je nešto šušnulo, divljač ili čovjek, pokazna vježba nesmotrenosti kojom *one*, jer ponovo bjehu žene, dokazuju svoje prvijenstvo.

Otkazavši joj poslušnost, iako bi se to moglo nazvati i predošecanjem, njena vojska je gacala preko pirlitorske gradine: oči su im dremovne, a usta puna uštirkanih travki koje, otkako su probile nanos, glavinjaju kao periskopi. Grla na začelju, straga tobož opucnuta, silno su je zabavljala svojom šmirom – *be-e* pa *be-e* i najzad, uz tutanj i topot i bleku, udariše sopstveni tempo. Čekaju je majstori i kono-bdžije, sedam Momčilovih slugu, Durmitor – nad Tarom Eufratom gordi Ararat, i među njima muž njen, pravi a ne lažni *on*, kućni gospod i Njegov produženi ud. Čekaju je, zanago, ukrug nastrojani kao kljusa, s ciglama prešavšim u žar; onaj visoki, s izgledom poslastice koja, šećerom prečašćena, izaziva mučninu, vezao ju je i, tresnuvši pečeni blok, zamolio da skupi noge. *Ti si ti, a s tobom on*, makar te zazidali živu.

RODI ME

Sest prstiju, rekao je brisući čukljeve na kojima se presijavao sekret.

Bilo je u tome nečeg duboko uznemirujućeg: možda je, prije nego što će me obići, čačkao nos, a u najgorem slučaju – mržela sam sebe što mi je to palo na pamet – *pregledao* drugu porodilju, neku sa opuštenijim pristupom higijeni, jednako, posve jednako kao mene. Na putu dovd morao je dodirnuti barem troje vrata, dlanom ili laktom, što u takvim okolnostima nije bilo izvodljivo, a ni izvjesno s obzirom na to da se prošli put, izašavši iz sale, uhvatio pravo za kvaku. Rukovao se, koliko sam uspjela da utvrdim, samo jednom, s novopečenim ocem, što smo zaključili po tome što je u vizitu došao sa flašom prvijenca, i tom je prilikom, strasno liznuvši palac, zagrebao po površini metalnog bubrežnjaka ne bi li skinuo tragove stvrđnute krvi. I uspio je: sada mu je bila pod noktom.

Kad sam, nakon silnog ustručavanja, pokušala da ga podšetim da malo, nadam se da ne zamjera, ako bi samo mogao – plakne ruke, pogledao me je kao da sam mu saopštila da sam zanjela s njim lično, a zatim:

– Ko je ođe doktor, ja ili ti?

Što od straha, što od iznenađenja, tek – više nijesam progovorila.

Nestašica. Igle, špricevi, medicinski benzin, hidrosept i, konačno, sterilne rukavice, za koje smo, o sopstvenom trošku, poslale u najbližu apoteku. Nema ničeg. Voljela bih da su sada tu moje prijateljice koje dobrovoljno prolaze kroz cijeli niz skupih i nada sve opasnih tretmana u postupku vantjelesne oplodnje, prijateljice kojima niko, a naročito ne muškarci sa kojima u posljednje vrijeme, kao po službenoj dužnosti, stupaju – da, to je ta riječ – *stupa ju u seksualni odnos*, nije rekao šta ih čeka kad to majušno klupko života konačno, uz mnogo krvi, donesu na svijet. Uostalom, u bajkama kojima ih kljukaju beba ispada lako, kao iz flaše s majonezom koja je do tada bila oslonjena na sopstveni zapašać, kao mali Kiriku koji se rodi odmah nakon što kaže: *majko, rodi me*.

Dežurnog ginekologa nije bilo cijelih sat vremena, a onda se, šireći krajeve mantila kao da se sprema da poleti, pojavio sa četiri, ne – pet mladih specijalizanata. Iz ležeće

perspektive su se činili važnim, nalik međunarodnoj delegaciji u čijem prisustvu ne bi trebalo reći ništa pogrešno, ali kad sam se uspravila, bilo je ošetro drugačije. Zaudarali su na alkohol. Razgovaraće tiho, šaljivim tonom, na jeziku koji ne razumijem, na jeziku muškog, na jeziku jačeg, pa na jeziku struke: ekspulzija, epiziotomija, hemostaza, CTG. Jedan od njih će, ne mogavši da se suzdrži, ispričati vic o Crnogorcu koji prilikom porođaja saznaje da otac djeteta nije on sâm nego – poštar.

Nastaviće, kao u igrokazu:

– Jeste li znali da svaki treći muškarac koji podiže dijete nije biološki otac?

Primakli su se mom krevetu i miris nečeg žestokog, rekla bih – tekile, postao je još intenzivniji. Dežurni ginekolog je prišao najbliže i šakom razdvojio moja koljena koja su se, gotovo instinktivno, vraćala u prvobitni položaj. Kad malo bolje razmislim, cijela situacija, uključujući i tu priliku nada mnom, neodoljivo je podsećala na scenu kojoj sam prisustvovala tokom svog odrastanja na selu: bila je to žilava ruka veterinara koja,

skoro do ramena, neštaje u kravljjoj utrobi. Očajna životinja, koja nije znala šta joj rade, mahala je glavom gore-dolje pokušavajući da oko sopstvenog vrata čvrsto stegne konopac.

– Osam prstiju. Probajte Vi, kolega – obratio se specijalizantu pored sebe i, misleći da ja to neću primijetiti, uputio mu saveznički mig.

Kao u snovima u kojima čovjek pred neposrednom opasnošću ne uspijeva ni da se pomjeri s mjesta (kamoli da potrči), u kojima su glasne žice slijepljene jedna za drugu i ne dozivaju nego cvile, nijesam imala hrabrosti ni da se usprotivim jer – šta ako me, kad dođe vrijeme, ostavi da iskrvarim? Kontrakcija. Mladić kojeg sam tada videla prvi put gurao je pesnicu u moj vaginalni otvor kao da je neđe u unutrašnjosti izgubio dragocjeni novčić i želi da ga vrati po svaku cijenu. Nasrtljivo, proizvoljno, grubijanski, bez svijesti o tome da je baš u tom trenutku – iako bi se, ako bi ga neko optužio, svojski potrudio da to ospori – nada mnogom izvršeno silovanje.

– Eto, vidite da nije bilo strašno – zaključio je dežurni i dao mu znak da idu dalje.

Predveče su bolovi postali nesnosni.

Kontrakcija, kontrakcija, kontrakcija.

Nekako sam se, rukama držeći trbuh kao da će mi ispasti, odvukla do prostorije u kojoj sede sestre, njih četiri. Otvorila sam vrata, nakon čega su me, đavolski crvenu u licu, dočekali gusti duvanski dim i njihovi nezainteresovani pogledi kojim su mi nedvo-

smisleno davale do znanja da žele da ih samo ostavim na miru.

Najbliža je ispružila nogu i zalupila mi vrata pred nosom.

Trpljenje je potcijenjeno. Naročito moje. Naročito dok, savjesno čučeci na pločicama, čekam da mi neko doda crijevo sa aplikatorom koje, među nama, ne znam kako se koristi. Da imam muža, pretvarao bi se da to zna ili bismo se, u krajnjem, prestravljeni i glupi, zajedno gnušali postupka, sistema, bolnice čija organizacija najvjernije ilustruje kvalitet života u nastajanju. *Nikad više* – prije-tila bih. Da imam muža, dodao bi mi peškir, pridržao bi me za ruku ili bi, na moj nagovor, isprebijao specijalizanta koji mi je bez pitanja zavukao ruku u meso. Pošto nemam muža, trpeću pitanja zbog čega nemam muža, kao i činjenicu da sam se onesvijestila čim je crijevo za fekalije skliznulo u anus.

Iz nesvijesti me je probudio oštar i isprekidan bol koji je, umjesto u materici, bio koncentrisan u rektumu. To su, takoreći, bila dva odvojena bola kojih sam sve vrijeme bila savršeno svjesna i koje, zbog novonasta-

lih okolnosti, nijesam mogla da, kao inače, razložim na *opasno* i *bezazleno*. Preciznosti radi, dvije sestre su naizmjenično sedale na moj stomak, očito nastojeći da iz njega istisnu novorođenče koje bi prema zakonima fizike, ako je uopšte još živo, trebalo da izleti poput metka i da se zakuca u zid. Način na koji su se bacale na mene bio je zapravo najsličniji onom koji su primjenjivali osnovci kad bi is-pili sok iz laminirane vrećice – nakon što bi je naduvali, nagazili bi je svom težinom tako da odjekne nešto kao pucanj.

– Šta to radite? – uspjela sam da progovorim između dvije plime bola.

– Porođaj po ubrzanoj proceduri. Pro-bila si se onim crijevom, a ne radi nam kolo-noskop i ne znamo je li ozbiljno – saopštila je jedna spremajući se da ponovo naskoči.

Dežurnog ljekara nije bilo ni na mapi. Dvijema sestrama se ubrzo pridružila još jedna, koja me je, odmah po dolasku, čvr-sto uhvatila za lijevu nadlakticu, a zatim se zgledala sa drugom, koja je učinila isto, samo zdesna. Bio je to mali nagovještaj onoga što slijedi – treća, koju od stomaka nijesam do-

bro vidjela, makazama je napravila nekoliko centimetara dugačak rez koji se protezao od ulaza u rodnicu do rektuma, onaj rez zbog kojeg ću na veliku nuždu narednih mjeseci odlaziti s parališućim strahom da se rana ne pocijepa, isti rez koji će nakon što se porodim zašiti više nego što je potrebno. *The husband stitch*, za muža kojeg nemam.

– Boli! – gicala sam se pomamno.

– Nije te boljelo kad si ono radila! – odbrusila je sestra koju sam, batrgajući se, nehotice zviznula u bradu, a zatim me, nekoliko puta uzastopce, odalasila po butini.

Da sam živjela od nježnosti, poslije ovoga me više ne bi bilo.

*

Kad su je najzad spuštili na moje grudi, nijesam ošetila ništa osim otkucaja njenog malog borbenog srca, koje je, jednako kao i nakon prvog udisaja, tuklo brzim, ujednačenim ritmom. Baš ništa. Trebalo je da to bude dirljivo, moćno, istinski prosvjetljujuće iskustvo, prožeto nježnom prisnošću dva goluždrava sisara – mladunčeta, koje će uvijek biti gladno, i odraslog, koji nema prečeg zadatka no da mu služi. Umjesto toga, nijemi očaj, neka vrsta protivprirodne dezorijentisanosti koja mi nije dozvoljavala čak ni da se prišetim šta bi u tom času, dok me sestra uveliko šije dvostrukim koncem, mogla biti moja majčinska dužnost. Bila sam beskorisna kao te dvije dojke iz kojih nikako da prokaplje mlijeko. *Šta, šta*, prešekla sam glasom njene tople, ozbiljne suze iz kojih je plač, gust i natmuren kao oblak, ispunjavao prostor brže od potrebe za ljubavlju; *š-š-š*, kažem, *srce, čuvaj snagu*.

Odista, rođena si kao žensko.

JORDAN
SLAVEYKOV

Od postavljanja dijagnoze do dana operacije prošlo je nešto više od tri mjeseca. Tri mjeseca u kojima ga je život ne samo okrenuo naglavce, nego kao da ga je nekakvom divovskom praćkom ispalio u otvoreni Svemir očaja. Letio je usred boli i mraka dijagnoze, dok su pored njega, poput malih nenaseljenih planeta, prolijetali prijatelji, kolege, posao. Života je bilo na samo dva planeta. Jedan se zvao „Bolnica“ i život na tom planetu oduzimao je njegov.

Već od prvoga pregleda nije htio da mu lažu i liječnici mu nisu lagali, ničega ga nisu pošteđjeli. Osjećao se kao da ga je usisala ogromna vakuumska pumpa, htio se pomaknuti, kriknuti, pobjeći, ali nije mogao – pumpa ga je gutala i mljela. Strah je oštrim zubima nagrizao njegovo dostojanstvo, dehumanizirao ga. Nije se čak ni poslije operacije prestao čuditi koliko se brzo sve odigralo. „Kao na filmu“, pomislio je dok je hodao prema kupaonici na katu koja mu se činila beskrajno dalekom od njegove bolničke sobe. S tim što je njegov život već bio pravi horor film. Film u kojemu se glavni lik, iz nečijega hira, pretvara iz nor-

malnoga muškarca u odvratno čudovište. Za razliku od filma, njemu se nije dogodio neočekivani obrat petnaest minuta prije kraja, nitko ga nije spasio. „Nećeš osvojiti Oscara, Dobromire“ – pomislio je nasmiješivši se jadnim i izmučenim osmijehom koji mu je pričinio neljudsku bol, oči su mu preplavile suze, iz otvorenih usta potekle su sline. Nije ih ni primijetio. Uspio je prigušiti krik, čuvši sam sebe kako je zajecao. Nadao se da ga neka od dežurnih medicinskih sestara neće čuti i izaći iz svoje sobe, pa ga vratiti natrag u krevet. Polako je koračao hodnikom, podupirući se lijevom rukom o zid, dok je desnom svako malo dodirivao jedan kraj nazogastrične sonde. Drugi kraj pažljivo mu je umetnuo liječnik čije bi prezime zaboravio svaki put, čim bi ga pročitao na malenoj pločici koju je nosio na kuti. Noge su mu podrhtavale, ali se natjerao da što prije prođe pored sestrinske sobe. Vrata su bila odškrinuta, unutra je gorgjelo svjetlo, ali nije bilo nikoga ili barem on nikoga nije vidio. Dok je prelazio tih nekoliko posljednjih koraka prema kupaonici, upitao se što će učiniti ako u njoj ne bude ogledala.

Nastavio je hodati, budući da nije imao odgovor na to pitanje. U prednjem dijelu kupaonice, iznad dvostrukoga reda umivaonika, nije bilo nijednog ogledala. Ugledao je rupicu od čavla i približio se, primijetivši ispod nje nešto svjetliji pravokutnik. Ogledalo je ipak postojalo, jednostavno je netko milostivo poštedito bolesnike onoga što nadolazeća smrt pričinja njihovim licima. Pripisalo mu se, toalet je bio nasuprot kupaonica, presjekao je hodnik i ušao. Zapahnuo ga je miris urina i vapna. Ogledalo ga je netremice promatralo svojim ogromnim, okruglim, kiklopskim okom. Približio mu se i prislonio glavu na njega, zamaglivši dahom dio površine. Zatvorio je oči, odmaknuo se, udahnuo i pogledao svoj odraz. Polako je otvorio usta, pa se natjerao da ih otvori još više. Okrenuo je glavu ulijevo, potom udesno, pognuo je i potom tako naglo uspravio da mu je nešto kvrcnulo u vratu. Ne trepnuvši, nastavio je promatrati, tražiti. Pokušao je staviti prst u usta, pa je odustao i zatvorio ih. Zajecao je. Jezik mu je bio odrezan.

Drugi planet oko kojega je Dobromir želio kružiti čitavoga života zvao se „Matej“.

Dobromir je bio reporter lokalne kabelaške televizije, pokrivaio je sve „resore“, kako se volio šaliti na svoj račun, a vodio je i tjednu emisiju iz kulture koja je svakog mjeseca bila na rubu ukidanja, jer „u našem gradu, Dobri, nema kina, kazalište nam je „otvorena pozornica“, imamo nekakvu jadnu filharmoniju koja preživljava jer trećerazredni azijski skladatelji plaćaju da bi njome dirigirali“, govorio je vlasnik televizije. Ali Dobromir nije odustajao – pozivao bi u emisiju nekakvog lokalnog pjesnika ili pisca, plesače narodnih plesova iz Doma kulture ili folklornu skupinu umirovljenika. A jednom čak i dogradonačelnicu zaduženu za kulturu koja je slikala rukama – bez talenta, ali s puno elana, čija se posljednja izložba zvala „Ukrajinske fantazije“. Kad je Dobromir spomenuo kako nije znao da je bila u Ukrajini, obrecnula se da joj se taj naslov ukazao u snu. Nakon njezina sudjelovanja, televizija je počela uživo prenositi sjednice Općinskoga vijeća. Situacija s emisijom se popravila. U prvom tjednu svibnja Dobromira su po-

slali u Matematičku gimnaziju čiji je debatni tim osvojio neku regionalnu nagradu. Došao je, postavio pitanja trojici mladića i dvjema djevojkama i otišao. Snimatelj mu je rekao da mora hitno kući, ali neće dugo i razmislit će kako montirati materijal, tako da traje „minutu i dvadeset, ni sekundu više, buraz“. Dobromir je krenuo pješice prema televiziji. Nakon desetak minuta telefon u džepu mu je zavibrirao. Dobio je poruku, zajedno sa zahtjevom za prijateljstvo. Od Mateja. Poruka je glasila:

„Baš si sladak, hoćemo na kavu?“ Nasmiješio se, odbio zahtjev za prijateljstvo, vratio mobitel u džep, stišao ga i ušao na televiziju. Došao je snimatelj, montirali su video, očistili zvuk i odnijeli materijal u redakciju. Potom su razgovarali, popili kavu – uobičajeni radni dan u gradu u kojemu se, u pravilu, ništa zanimljivo ne događa. Nekoliko sati kasnije izašao je iz zgrade televizije, skrenuo lijevo prema trgovini i naletio ravno na Mateja. Matej je pušio cigaretu koju je nekako neuvjerljivo držao između kažiprsta i srednjeg prsta. Snažno je povukao, sklonio cigaretu u

stranu, ispuhnuo dim ravno u Dobromirovo lice i rekao:

“Stari, da se nisi usudio ignorirati me!”

Zatim je brzo dodao: “Oprosti, nisam navikao dugo čekati, napisao sam ti tri poruke, ti ih nisi ni skužio. Idemo na kavu, ili čaj, ili što god ti kažeš, obećavam da ću se pristojno ponašati.”

Popili su kavu, Matej se pristojno ponašao, obećao je da će se ponovo javiti. Tražio je broj telefona „za svaki slučaj“ i otišao.

Sljedeći put vidjeli su se dvije i pol godine kasnije. Matej ga je i ovoga puta čekao ispred televizije, i ovoga puta je pušio, razigranije je držao cigaretu, izdužio se, postao muževniji i zgodniji. Istim je razigranim pokretom izbacio cigaretu između prstiju i razgovarao kao da je od posljednjeg susreta prošlo samo nekoliko sati, dok je poslijepodne lagano prelazilo u večer.

“Nisam se pronašao u Primijenjenoj matematici, njezinim proračunskim metodama i modeliranju. Odustao sam. Odvedi me na večeru, pa ću ti sve ispričati.”

Matej je u restoranu približio stolac posve

blizu Dobromiru i ostonio glavu na njegovo rame. Dobromirovo tijelo se napelo.

“Mogao bih ti biti otac.”

“Mogao bi, ali nisi.”

Matej se uspravio, pogledao ga u oči i rekao: “Nisam više gladan, idemo prošetati.”

Malobrojni gosti nisu uopće obraćali pozornost na njih, ali konobarica koja je zbog njih očistila stol, ljutito ih je pogledala jer su otišli ne naručivši.

Besciljno su šetali gradom i dugo šutjeli. Dobromir se nakašljao, ali Matej ga je preduhitrio:

“Ne znam zašto te nisam zaboravio ove dvije godine. Možda zato što si bio prvi muškarac koji je ignorirao moje poruke. Ili možda zato što nisi ispuštao moju ruku dok smo pili kavu.”

“Ja...”

Ponovno ga je prekinuo: “Ti si obala moje rijeke, ne moram biti detektiv da to vidim.”

Odjednom je zastao: “Sinulo mi je, upravo mi je sinulo. Sviđaš mi se jer si pošten čovjek.”

Dobromir se nasmijao: “Nisam znao da je poštenje seksi.”

“Nisam ni ja. Zagrlj me.”

Dobromir ga zagrlj. Proveli su noć zajedno. Matej se kasno probudio i vidjevši ozbiljan izraz Dobromirova lica, nacerio se.

“Sada će ispasti da je jutro fakat mudrije od večeri, progovorit će moral iz tebe. Ne da mi se slušati to predavanje. Ako želiš da odem, samo mi reci.”

Maknuo je plahtu i ustao iz kreveta. Njegovo golo tijelo bilo je gipko, lijepo, mlado, maljava. Počeo je tražiti svoju odjeću.

“Ne želim da odeš.”

Tako je počelo.

Ono što je tada počelo i trajalo gotovo tri godine, moglo bi se svakako nazvati, samo ne normalnom, opuštenom vezom.

U te tri godine prekidali su barem pet puta, ne računajući ono kad bi Matej zalupio vratima, pa se dan-dva kasnije vraćao. Prije jednog od tih kraćih odlazaka, Dobromir ga je upitao:

“Što smo nas dvojica?”

“Ljudi!”

“Mislim što smo nas dvojica jedan drugomu, što značimo jedan drugome?”

“Ne mogu odgovoriti umjesto tebe, Dobri, mogu samo govoriti u svoje ime. S tobom mi je lijepo, ne sviđaju mi se muškarci mojih godina. Sviđaju mi se stariji.”

Kada bi ga htio iznervirati, nazivao bi ga starijim.

“Zar samo to? Samo sviđanje?”

“Što želiš od mene?”

“Da mi dopustiš da te učinim sretnim.”

“Nema sretnih homoseksualaca. Ima samo uspješnih.”

Matej je krenuo prema vratima, razgovor je za njega bio završen.

Dobromir je povikao za njim.

“A ja, koji nisam uspio, što sam onda ja?”

“Ništa.”

Odlazio bi naglo, odjednom, uznemiren zbog nečeg što mu je Dobromir rekao ili prigovorio. Jednom su bili u pizzeriji. Matej je pojeo pizzu, popio puno Coca-Cole, podrigivao je i glasno se smijao.

“Ne ponašaj se kao svinja.”

“Nemoj mi govoriti što da radim. Ja nisam tvoje dijete. To što mi po godinama možeš biti otac, ne znači da jesi. Imam oca, iako ga ne

viđam često. Ako baš hoćeš, oženi se, napravi dijete, pa mu brani da podriguje.”

Dobromir je uzdahnuo: “Matej...”

Matej je zgnječio limenku Coca-Cole, bacio ju na stol i izašao.

Nikada nisu živjeli zajedno. Većinu vremena Matej je živio kod njega, ali je odbijao uzeti ključ njegova stana.

“Nisam baš od toga, Dobri. Neću ti doći zaljevati cvijeće, ako odeš na more bez mene. Ja želim biti slobodan. A što ti želiš?”

Dobromir je šutio.

“Želiš da postanemo ljubavnici i uništimo jedan drugome živote? Ne, hvala!”

I ponovno je otišao. Znao se, međutim, dostojanstveno vratiti i pri tome zaštititi i Dobromirovo dostojanstvo.

“Molim te, oprosti mi, fakat sam kreten. Mogu li ući?”

U prvoj velikoj svađi Dobromir mu je rekao: “Znam da svaka veza u sebi sadrži sva godišnja doba, ali kod nas je uvijek zima.”

“Nismo u vezi. Dobro nam je u krevetu i uspijevam te trpjeti.”

“Ti trpiš mene? Ti mene? Ti ne znaš što znači riječ trpjeti!”

“Naprotiv, upravo ja znam što to znači. Trpim sve tvoje pokušaje da me odučiš od engleskih riječi koje koristim. Meni se tako sviđa, tako govore svi moji prijatelji. Znam da smo iz različitih generacija, to ti je tako. Trpim tvoje izraze lica svaki put kada obratim pažnju na nekog od svojih prijatelja na chatu, a ti me želiš samo za sebe. Ja nisam tvoje vlasništvo.”

“Stvarno? Dobro, ne obraćaj pažnju na mene, zombiraj se sa svojim telefonom. Očito ti je važniji od mene.”

“Ne budi patetičan, ne natječi se s mojim telefonom. Ponašaj se kao muškarac!”

“Ja jesam muškarac.”

“Dobro, dobro. Nisi važniji od moga telefona jer...”

“Jer što?”

“Jer me ljubiš tako kako me nikada nitko nije ljubio.”

Matej mu je prišao, rukama primio Dobromirovo lice i počeo ga ljubiti. Dobromir se povlačio, potom je popustio, poljupci su postali strastveni, agresivni. Poševili su se. Matej je ujutro nestao.

I tih pet mjeseci - četiri mjeseca i sedamnaest dana – tijekom kojih Matej nije odgovarao na njegove poruke, niti se javljao na telefon koji je potom i isključio, Dobromir je shvatio da se zaljubio u tog dečka, gotovo dvadeset godina mlađeg, svom snagom usamljenog muškarca na pragu srednjih godina. A ta je snaga bila razorna. Zbog nje je prvih nekoliko dana proveo u iščekivanju hoće li se Matej pojaviti, znao je čak i što će mu točno reći, poslije je napisao tri vrlo duge poruke, ali ih nije poslao. Nakon dva dana napisao je jednu još dužu od prethodne tri, poslao je i svake minute bi pogledavao telefon da vidi je li ju Matej pročitao. Onda se ljutio sam na sebe i rekao sam sebi da ga mora odmah zaboraviti. Jednog petka navečer nije izdržao, ustao je, obukao se, obišao sve barove u centru grada, zavirio čak i u narodnjački klub, otišao je do željezničkog, potom do autobusnog kolodvora, otišao je u bolnicu gdje su mu rekli da mu ne mogu dati nikakve informacije, ako nije u srodstvu s tom osobom. U dva sata ujutro, umrijevši od srama, pozvonio je na vrata njegove kuće, no nitko nije otvorio. Počeo se

sažalijevati, okrivljavati Mateja, okrivljavati sebe. Počeo je piti, kad bi se napio, i psovati. Ugledao ga je na ulici jedne maglovite studenačke večeri. Srce mu je zastalo kada su se našli licem u lice. Šutjeli su. Zavladao je mir. “Zašto ne možemo češće ovako stajati jedan nasuprot drugom i dopustiti da stvari između nas budu u redu?”

“Ne znam. Vratio sam se.”

Matej je ušao u njegov stan, a pet mjeseci njegova izbjivanja nestalo je, kao da ih nikada nije ni bilo.

Početkom prosinca Matej je upravo objesio lampice na božićno drveće, uključio ih i otpijao gutljaj votke kada je Dobromir ušao. Lice mu je bilo ozareno.

“Prošao sam, prošao sam na natječaju! Bit ću voditelj nedjeljne popodnevne emisije na BNT-u. Nisam mogao vjerovati kad su me nazvali. Preselit ćemo u Sofiju, ideš sa mnom, živjet ćemo...”

“Ne želim ići u Sofiju. Ne idem u Sofiju.”

Osmijeh je pao s Dobromirova lica.

“Zašto?”

Matej je šutio.

“Pitao sam te nešto.”

“Jer ako dođem s tobom u Sofiju propast ću, pit ću, drogirat ću se, varat ću te, loše će za-
vršiti.”

“O čemu ti pričaš, zašto tako govoriš, ne mo-
žeš to znati!”

“Mogu, Dobri. Već sam to činio.”

“Što si već činio?”

“Stigao do ruba, do samoga ruba, čak sam i
zavirio preko.”

“Ne razumijem te.”

“Ni ne trebaš me razumjeti.”

Dobromir je krenuo prema njemu, Matej ga
je zaustavio pokretom.

“Nisam samo napustio fakultet, nego sam i
pobjegao. Ja... bio je jedan čovjek, tvojih go-
dina... Ne želim ulaziti u detalje. Razbio mi
je srce. Nervozno se nasmiješio – a ja njemu
– dupe. Ne želim se vratiti u Sofiju, ne želim!
Ne bih izdržao u istom gradu s njim, a da ga
ne potražim. To je to. Iskreno ti kažem, ako
ti želiš otići, idi. Bez mene.”

Dobromir je ostao. Nisu to ponovno spo-
minjali, ali sjenka nevidljive treće osobe na-
dnijela se nad njihov svijet i polagano ga guši-
la. Dobromir je postao prgav, ljubomorani. Je-
dnog dana Matej je izlazio iz kupaonice i
uhvatio ga kako mu pokušava otključati te-
lefon. Oteo mu ga je iz ruku, otipkao šifru i
vratio, rekavši.

“Na, gledaj!”

Jedine poruke u Matejevu telefonu bile su od
Dobromira. Bilo je tu i na desetke Dobro-
mirovih fotografija – kako spava, jede, pije
vodu, čita knjigu, gleda film. Odložio je tele-
fon i izašao. Nije ga bilo cijeli dan. Vratio se, ne
rekavši ništa. Nisu više vodili ljubav. Njegovoj
majci nije bilo jasno zašto njezino dijete „is-
pušta ovu zlatnu priliku“, objasnio joj je da je
to bila samo ideja. Nije odustala, otišla je na
televiziju razgovarati s vlasnikom. Nedialkov
joj je rekao da popriča sa „svojim sinom i ze-
tom“. Sledila se, položila ruke u krilo, skupila
snagu i rekla: “Moj sin nije, nije... nije.”

“Hajde, izgovori to.”

“Moj sin nije...”

“Tvoj sin je peder, držim ga na poslu jer se

dopada dogradonačelnici.”

Majka je probljedjela, izašla je iz ureda, okrenula njegov broj i počela govoriti bez ikakvoga uvoda: “Nisam te rodila, da postaneš...”

“Nisam to postao, majko. To nije profesija. Postaje se liječnik, učitelj, traktorist. Ja sam takav rođen, dopadaju mi se muškarci i volim ih.”

“Nisi ti takav, to je zbog njega.”

“On ima ime. Zove se Matej.”

“Zbog njega nisi otišao u Sofiju.”

“Da.”

“Što će ti otac reći?”

“Imam četrdeset dvije godine i ne zanima me što će mi otac reći.”

Dobromir je prekinuo vezu i pogledao Mateja koji je izgovorio: “Odlazim. Sada.”

Izašao je. Dobromir se rasplakao. To je bilo otprilike dva mjeseca prije nego se razbolio.

U početku nije obraćao pozornost na loš zadah, više su ga zabrinjavale naslage po stražnjem dijelu jezika. Liječnik opće prakse poslao ga je pulmologu jer su te naslage često bile gotovo siguran znak kroničnog bronhitisa. A kako ga je imao, umirio se i nije oti-

šao na pregled. Stomatolog mu je prepisao alkoholnu tekućinu za ispiranje usta i rekao da će za tjedan dana biti sve u redu. Nakon tri dana jezik ga je počeo boljeti, a nakon još dva gotovo da nije mogao govoriti. Odmah je otišao svome liječniku koji ga je poslao u Sofiju. Pregledali su ga, napravili biopsiju, a potom i histološku pretragu.

Liječnici su bili kategorični – rak jezika u podmakloj fazi. Mogao je, naravno, potražiti i drugo mišljenje. Zatražio je – rak jezika u poodmakloj fazi. Uslijedio je kratko i neuspješno zračenje. Prije kemoterapije rečeno mu je da nema smisla i da će ga morati operirati. Nekoliko dana prije operacije uopće nije mogao govoriti, no usprkos tome nekoliko je puta pokušao nazvati Mateja. Uvijek bi čuo „Biral ste broj koji se ne koristi“. Izbrisao je i svoj Facebook profil i Messenger. Dva dana nakon njegove noćne potrage za ogledalom, posjetili su ga majka i otac. Majka je s vrata počela plakati, urlikati, jadikovati, bacivši se u očaju na pod. Otac se izderao na nju i ušutjela je. Ustala je, popravila razmazanu zelenu olovku na očima, zašmrcala i rekla: “Onaj te

je htio vidjeti. Ne znam kako je saznao da si u bolnici. Rekla sam mu samo preko mene mrtve.”

Tada je njegov otac, bivše vojno lice, progovorio: “Ja sam mu rekao.”

Majka ne samo da je ostala bez daha, već je i zastajala. Otac joj nije dopustio da progovori: “Ja sam mu rekao. Sin nam umire, ima pravo barem malo biti sretan.”

Prišao je krevetu, pomilovao Dobromira po glavi onako kako se miluje malo dijete. Okrenuo je leđa i izašao iz sobe. Majka ga je pratila. Dan prije nego su ga otpustili, liječnik mu je priopćio: „Sedamdeset posto pacijenata poput vas ima očekivani životni vijek između pet i sedam godina“. Htio ga je upitati što se događa s ostalih trideset posto.

Sutradan ga je Matej čekao pred bolnicom. Pomogao mu je ući u auto. Na putu od Sofije do grada na obali Dunava obojica su šutjeli. Jedan jer nije htio razgovarati. Drugi jer nije mogao. Kasnije te večeri Dobromir je kategoričkom gestom odbio Matejevu pomoć, ali Matej je tiho inzistirao. Ušli su u kupaonicu. Matej je sjeo na poklopac zahodske školjke.

Dobromir se polako svukao i posve gol zastao pred ogledalom, ne prepoznavši u prvi mah tog pogrbljenog i bradatog muškarca koji ga je promatrao. Rukama je prelazio tijelom stranca, koža mu je bila žućkasta i vruća, opipavao je ruke, plave vene kao da su se htjele duboko skriti od straha da ne požute. Noge su mu bile pomalo zakrivljene od slabosti. Podsjećale su na noge Strašila. Dodirnuo je prepone. Nije osjetio ništa. Potom je jednom rukom pritisnuo srce nepoznatog golog muškarca, dok je drugom napipao puls na vratu. Dugo je tako stajao, osluškujući puls kao Morseovu abecedu, mjerio ga i dešifrirao. I polako je shvaćao da su taj nepoznati muškarac i on jedna te ista osoba. Gotovo da je uspio s tom kosom i bradom.

Samo je pustio toplu vodu iz tuša. Dugo je stajao tako nepomičan, ostavljajući vodu da ispere miris bolnice i smrti. Nije mogao ništa vidjeti od pare. Čitavo to vrijeme Matej nije izustio ni riječ. Samo je ustao, skinuo mokru odjeću, zagrlio Dobromira i odveo ga do njihova kreveta. Ležali su u mraku, nisu spavali.

Matej je položio ruku na njegovo tijelo, Dobromir ju je pokušao maknuti, ali umjesto toga ju je zgrabio, prinio usnama, počeo je ljubiti, grickati, potom ju pustio, stisnuvši se uz golo tijelo pored sebe. Prepone su mu se probudile. Poslije su zaspali zagrljeni.

Dobromir je odbijao pisati poruke, ljutio se i bacio sve bilježnice i notese koje je nalazio ostavljene pored njihova kreveta, ignorirao je ceduljice s kratkim porukama koje mu je Matej ostavljao na stolu ili hladnjaku. Bio je čovjek riječi, cijeli njegov život i cijela karijera bili su posvećeni riječima. Želio je nastaviti raditi na televiziji, želio je pričati, pričati, pričati, dizati galamu, svađati se, pjevati, pričati viceve, čitati knjige na glas, mrmljati sebi u bradu dok kuha, pripremajući se reći Mateju koliko ga voli, htio je pričati, pričati, ne samo dok se umori od pričanja, nego dok ne umre od pričanja. Umjesto toga bio je primoran šutjeti. Zato, kad mu je liječnik na sljedećem kontrolnom pregledu rekao da se od mišića ruke može rekonstruirati jezik, nije oklijevao. Novi jezik mlatarao mu je po ustima poput ribe na suhom. Nije ga mogao kontrolirati,

teško je gutao, a njegovi pokušaji da progovori, čak i tri mjeseca nakon operacije, nenaviklom uhu zvučali su kao mukanje. Matej ga je razumio jer ga je volio i želio ga je razumjeti. Jasnio je izgovarao samo samoglasnike.

“O-u-a-u -o-u” značilo je na primjer “Hoću čašu vode.”

A kada je pokušao progutati nešto prave hrane, malo juhe, umjesto da se hrani na cjevčicu kroz nos, povratio je u Matejevo krilo.

“O-o-i- , o -a - a a” značilo je “Oprosti, odvratan sam.”

Jednom su razgovarali:

“A-o-i -e-a-i-o?” (Zašto si se vratio?)

“Zato što te volim.”

“A-o -i -e-o-a-i-o?” (Zašto si me ostavio?)

“Zato što me je bilo strah voljeti te.”

Zašutjeli su.

“I-a-a-e-o-a-e?” (I što ti sada nedostaje?)

“Da me ljubiš. Ti me ljubiš kao što me nikada nitko nije ljubio.”

“A-i-i-a -a-o-a- i- e- i.” (Znači imam razloga živjeti.)

Matej ga je zagrlio. Grlili su se cijelu noć.

GALINA
MAKSYMOWICZ

PROJEKAT
KLEOVIED
LIKOSVAR
O NEVA/
STANJU
IPOST-
DRAMA ZA
NEVODENJE

Beograd, 2024.

Message to: Reditelj

Hajde da kafenišemo. Redovno. Ne zato što se ne javljaš za honorar, a ja nisam platila kiriju. Nego da ne bude ko onda.

Message from: Reditelj

Onda je bio ekstremni izuzetak. Bolje sam.

Mađar početak mora biti obećavajući. Neće biti. Do sada znamo - svaki put je sve gore. A mora postojati nada. Odakle? Najvažnije: projekat je prošao! Tu počinje i završava se svaka nada. Frajtagova piramida cokće - zna da smo već u kulminaciji govana. Nema prilike za lukove likova i pad iz sreće u nesreću ili obratno. Nije budžetirano.

I SCENA

Pozornica prikazuje osrednji dvor u antičkom polisu Astipalaji koji svet nije naročito upamtio.

HOR

Propast se šunja pukotinama
polisa Astipalaje; propast
ni od vojske mača ni od
neba snage; propast
od podmuklosti vremena.
Astipalaja posebna je
ni po čemu. Priroda sramno naga,
ljudi vrli, tihi, bez dara da se istaknu.
Pa i stari kurvar Zevs svud je
puštao ruke da grle,

tek ovde ni da kroci.
U glavi starog Kralja,
mrkla je noć, a želja usnula.
Zalud mu godine trona,
za Astipalaju ako se ne pročuje.
Astipalaji heroj treba.

Kralj i Sibila u krevetu. Razgovor se vodi kroz pokušaj seksa.

KRALJ

Dosadno ti je?

SIBILA

Jedan heroj mogao bi to da popravi. Zamisli samo. Himne koje se prenose od polisa do polisa. Svi će čuti za nas.

Kralj je napaljen.

KRALJ

Mmm...

SIBILA

Spomenici. Mermer će žudeti da ga voli. Hteće da trguju sa nama. Možda će neko hteti i da zarati s nama.

Penis se spušta.

106

KRALJ

E zanela si se. Ko će aman da zarati s nama?

SIBILA

Heroj, pa da biramo - da napadnemo ili da nas napadnu! Možda je dosta trabunjanja tek da ti se digne đoka? Ajmo ozbiljno.

KRALJ

Zajebi.

Kralj se ušuškava.

SIBILA

Za heroja je i potrebno samo da mu se poveruje. Ja ću narodu dati svoju svetu proročku reč.

KRALJ

Laku noć.

SIBILA

Koliko si puta ojadio dvorsku kasu? Isto onoliko puta koliko sam ti ja izdala zvanična proročanstva da Apolon poručuje, da Zevs se slaže, da ti baš treba da uzmeš koju paru.

KRALJ

Radi šta hoćeš.

SIBILA

Heroj - to će biti naš sin.

KRALJ (zeva)

Onaj čudak? Sin mi je samo ako ti to sa herojstvinom uspe.

Sibila odlazi.

KRALJ

E, evo, digo se. Sibila, ajd' natrag!

Kralj masturbira pod pokrivačem. Odustaje.

Mail from: reditelj@gmail.com

Subject: WTF????

Prvo, uljudi se i daj projektu naslov. Drugo, što bi koji kur iko pisao dramu sa horom?

U stvari ovo sa starogrčkim forama možda može da bude zanimljivo. Možda da zadržiš Hor, al da dodaš nešto na foru alanfordov-

107

108

skog jezika. Možda i neki suvlji britanski humor. I prepakuj nekako molim te da bude u lokalno-tradicionalnom duhu.

1 new message from: Stanodavac

Pozdrav, ja bih morao da dođem po kirije krajem nedelje. U redu? Pozz

Reply to: reditelj@gmail.com
Subject: WTF????

I-mejl piše spisateljka dramska
Piše, piše, iz malenog stana
Za koji još sa kirijom kasni
Kasni baš zbog kasnog honorara
U pritisku finansijskom čami
Ja l' će jesti, ja l' kiriju dati
Ja l' ugovor biće ovih dana
Ja l' će avans il' honorar ceo
Ugledati na računu svome

109

Reply from: reditelj@gmail.com
Subject: WTF????

e to, još naoštri, daj tvist da je heroj Kraljević Marko, našilji ga na neki rat s komšijama... saberi se, kreću probe. honorar - jbg, biće 2000.... cimam se, veruj. nemoj se stresiraš za probe, radiću s ovim što imamo, reći ću da je vežba. hajde probaj 2. scenu, da dobijem feeling šta dalje. e da i ne stižem a kafe, za to mi džaba kuckaš.

Reply to: reditelj@gmail.com
Subject: WTF????

WTF??? Kako sad 2k?

II SCENA

Ovo je trebalo da bude scena, ali ovo stupa u štrajk upozorenja zajedno sa autorkom povodom naprasnog smanjenja honorara.

110

KLEOMED

U ovoj sceni treba da nastanem kao svebiće, i muško i žensko i između, krhko i snažno, naslovni junak itd, ali neću.

SENKA

U ovoj sceni treba da se nadvijem nad junakom kao senka, neobični entitet koji funkcioniše kao kontra-um, tera junaka na oprez, i lenja je dramaturška funkcija koja oslikava junakovu veličinu, ali neću.

KRALJ

Ono što treba da se desi je da se uverim kako moj sin čudak ima nadljudsku snagu i dugo ga ubeđujem da nam postane gradski heroj.

SIBILA

Ali ništa. Možda je autorka lenja, netalentovana, nezrela da nas raspiše i da nastanemo, možda štrajkuje protiv nas, možda protiv sebe, a možda zaista samo mora da jede.

Muzička plejlita uz koju autorka piše pridružila se štrajku, mp3 fajlovi sami su otišli u recycle bin, tišina je. Nema borbenih štrajkačkih poklika.

111

Mail from: reditelj@gmail.com

Subject: SABERI SE!!!!!!!!!!!!!!!

Radi šta radiš u krajnjem slučaju. Glumcima se svidela prethodna scena. Pale ih ti meta fazoni. Odradili su mi pola posla haha. Uopšte, drama kao forma je prevaziđena, šta god da je ovo, to je sledeća hitčina.

1 new message from: Stanodavac

Pozz, bio sam do stana. Vidim da se ljušti kreč u kupatilu. Srediću to kada bude kirija. Jel ti lakše možda da podelimo na rate? Razumi me, ja od toga živim.

III SCENA

Na faksu su nas učili o utilitarnosti didaskalija. Mora sve jasno. Ja svom reditelju ne mogu dovoljno jasno da objasnim da kao jedina karika sa upravom nekako mora da omogući da budem plaćena za rad.

112

Kad sam gladna, vratim se na podešavanja iz detinjstva, neizvesnost tokom sankcija, ukus bleba i masti. Jebe mi se za umetnost. Dala sam deo kirija i sada su dva obroka dnevno kaša od griza.

Više nego pare, kiriju i hranu želim ugovor. Jedini dokaz o tome da sam radila na sopstvenim predstavama je moje ime na plakatu. Jedan je čak bio po gradskim autobusima. Hoću ugovor pa nek to stoji u autobusima. Kad se neko vraća iz treće smene autobusom nek vidi da je nekad nekome propisno napisan ugovor, nek pljune i popizdi, i sutradan jebe šefu sunce.

U scenama koje ti neću napisati Kleomed prelazi luk do toga da bežik mužjak nacionalista kroz patrijarhalnu matricu prihvatanja očinskog nasleđa, prezimena, roda. Potpao je pod pritisak i skvrčio se u najgori deo sebe. Zamisli tipičnog fudbalera pod zastavom kako veštački produbljenim glasom peva Bože pravde, tajfazon. Nacionalista i militarista bez puške.

Scena se dešava u vežbaonici.

113

Da, pustila sam random epizodu "Boljeg života" i kupim fore, jer što se tiče tradicije, nema većeg folklora od Pavića.

KRALJ

Ja jedno, ti deseto.

KLEOMED

A kako?

KRALJ

Izgleda sam te pravio pijan i od blata. Ti mi sliš, Olimpijada je vašar? Ceo helenski svet bi dao glavu da ode tamo, a ti, skakućeš tu kao devojčica. A nisi jedna kenjkava, posrana devojčica?

KLEOMED

Ja sam bre heroj, glavom i bradom.

KRALJ

Slušaj, šta kažeš da se ti i ja malo onako ljudski raspravimo, a?

KLEOMED

Nema potrebe.

KRALJ

Tehnika ti je nikakva.

KLEOMED

Tehnika? Pesnica, samo čvrsta pesnica!

114

KRALJ

Pesnica, nesrećo, ali gde je srce?

KLEOMED

Osećam se kao da imam i dva srca.

KRALJ

Još grđe! Jedno iščupaj. Nije to srce da juriš
devojke. To je srce da ga daš čitavom gradu.

Da se pročuje: ASTIPALAJA.

KLEOMED

Ma nemoj.

KRALJ

U ovom blatu ništa ne niče. Pa ipak, ti si ni-
kao. Ali tvoje srce je mekano.

KLEOMED

Umro bih za Astipalaju!

KRALJ

Za Astipalaju se živi. Treba svakoj šuši začepiti
gubicu. Ti bi odmah da umireš.

KLEOMED

Kad me vidiš sa odličjima, možda tebi srce
pukne, da l' od ponosa, da l' od muke. Drhtiš,
drhtiš. Do trona je tebi.

KRALJ

Misliš, milina je vladati u ovoj žabokrečini?
Izvoli.

115

KLEOMED

Nijedno mesto na svetu ne može se porediti s
lepotom pod zastavom Astipalaje. Žao mi je
što si ti za to slep. Progledaćeš kada pobedim.
Krvlju. Snagom. Obrazom. Srcem.

*Itd. Autorka nema pojma gde da stavi tačku, jer
porodične pizdarije mogu da se vode beskrajno. I
šta s tim?*

*Računam da ćeš ovo izdrkavanje od dijaloga pre-
srediti, ali zadrži nekako:*

– proizvodnju heroja po svaku cenu

– zarazni nacionalizam

– činjenicu da me godinama ti i pozorište iscrplju-
jete, ne plaćate, terate da mrzim pisanje i tek da
sam mrvu radoznala dokle ovo ide.

28. decembar 2023.

Pomislim “dragi dnevniče,”

ali dragost je nestala, kao što bib i ja voleo.

Radim na novoj stvari i stalno sam između pijan-

116

stva i mamurluka. U pozorištu me preziru. Voleo bih da su aminovali da radimo prvobitni tekst. Njihove fantazije da se modernizujemo inspirišu moje fantazije da se preselim na Aljasku i čistim ribu. Projekat obične predstave stopljen je sa projektom za razvoj publike i projektom za mobilnost umetnika. Tako u ekipi imam tehničare koji ne razumeju jezik. Svetla se pale i gase na pola scena, buka seče dijaloge, a ja to prodajem kao koncept. Tekst se samourušava, jer je drugarica Autorka rešila da je sada vreme da mi se usere u sve. Mislio sam da smo na istoj strani. Da kapira kako projekt-mašina šljaka.

Sebe sam najbolje prodao kao koncept. Deo koncepta utemeljen je na nervnom slomu od onda. Sad osciliram između melanholičnog vizionara, šarmantno neprilagođenog u procesu isceljenja, i pijanca stare garde. Jedna glumica je pala na to. Irena. Juče smo se dovatili na sceni posle probe. Kaže mirišem na vinjak. Ona na džin tonik. Ne bi trebalo mešati. U stanu imam samo džin. Ne podnošljivo gorak, ljut, prazan ukus. Ako konačno rešim da se ubijem, biće to neke tablete i koliko god mogu džina.

117

SCENA IV

Sledeću scenu napisao je ChatGPT, koga ni pozorište ni ja ne moramo da plaćamo.

[Olimpijska arena stoji u tihom strahopoštovanju. Dok publika čeka suspregnutog daha, Kleomed stupa u arenu, a njegov oklop blista. Oči mu plamte vatrom patriotizma nacionalizma (jer do ovog momenta već treba da je sasvim zombifikovan)]

KLEOMED: (Diže pesnice) Za Astipalaju...

[Preko puta njega stoji Borac sa samodopadnim osmehom. Signal sudije prodire u vazduh i duel počinje, a okršaj mišića odjekuje arenom]

SENKA: Da li je to ono što zaista želiš, Kleomede? Da žrtvuješ svoju dušu radi slave? *Nije slava, čista kalkulacija - Kleomed njima herojstina, oni njega pribvate kao sina.*

KLEOMED: Borim se za čast.

118

SENKA: Po koju cenu, Kleomede? Zar ne vidiš tamu koja vreba unutra?

[Kako Borac dobija prednost, Kleomedovi pokreti postaju sve mahnitiji svakim trenutkom. Senka, očajnički želeći da povrati Kleomedovu pažnju, brzim i nevidljivim udarcem onesposobljava Borca.]

SUDIJA: Šta se dogodilo? Borac je oboren, ali video sam da ga niko nije udario! Mrtav je!

KLEOMED: Ne... šta si uradio?

SENKA: (prkosno) Uradila sam ono što sam morala da te spasem od tebe samog!

[Sudija diskvalifikuje Kleomeda. Scena ble-di do crne dok odjeci arene nestaju u daljini, ostavljajući Kleomeda da se sam suoči sa svojim unutrašnjim demonima.]

1 new message from: Stanodavac

Pozdrav! Ne bih da dižem dževu oko praznika, ali moramo da sredimo situaciju sa kirijom. Srećna Nova Godina i Božić Tebi i

119

Tvojima! Pozz

Message to: Reditelj

Si živ? Gde je popizd na prethodnu scenu?

1 draft text message / one draft email / billions of app messages for: Reditelj

Fuck, fuck, fuck.

Je l' trebalo da vidim neke znake? Šta se koji moj desilo? Gde si?

This message is not finding the recipient well. It's not finding them at all.

Email Promotions

UrbanGradskaHronika.com

published on 2/2/2024 by Redakcija

PREDSTAVA BEZ AUTORA?

Centralno pozorište godinama unazad prednjači

120

u inovativnim programskim praksama šokirajući i privlačeći publiku svih generacija. Najnoviji eksperiment ovog pozorišta odlazi i korak dalje, te pred publiku stavlja predstavu iz koje je njen autor - pobjegao.

Posetili smo probu ove neobične predstave i imali smo svašta da zateknemo, ali ne i reditelja. Kako jedna od glumica angažovanih u predstavi svedoči, od početka rada na komadu, reditelj, kompletni autor ovog pozorišnog opita, prolazi kroz emotivne valunge širokog zamaha. Ista glumica setno tvrdi da je tako otvoren prostor za vrhunac njenih umetničkih dometa.

Šta je sa rediteljem? Svetlo-majstor kaže da u 30 godina karijere nije video ovakav duševni slom. Menadžerka za medijaciju između umetničkog tima stoji na istoj liniji, dodajući da svakome može da se desi - pozorište je hram duše, gde se duša širi i istanjuje, a reditelj je, nažalost, izgleda, dušu pustio da se pretvori neodmrsive lutkarske niti.

Deo kolega tvrdi da je tog dana bio pijan, deo da

121

nije bio pijaniji nego inače. Porodica i prijatelji da je otputovao nekud i da nema nameru da se vraća. Kolege poetično zaključuju da je jedini video najsvetlije svetlo pozornice.

Premijerna svetla ove predstave uključice se 2. marta, a karte za premijeru i prva dva izvođenja su već rasprodate! Radoznalost bukti: postaviti tako nešto pred publiku Centralnog teatra je istorijski zahvat. Istorijska je i odluka Uprave pozorišta da prepusti publici da dovrši predstavu. Probe su nadalje u terminima naznačenim na sajtu pozorišta sasvim otvorene za javnost, koja je slobodna da interveniše u stvaralački proces, čime se proces demokratizuje. Za najistaknutije gledaoce-stvaraocce obezbeđeni su i honorari iz projekta razvoja publike koje Centralno sprovodi.

Karte za post-premijerna izvođenja dostupna su na sajtu pozorišta, a đaci, studenti, penzioneri, osobe sa invaliditetom imaju popust do 30%.

Ovo je PR tekst i ne oslikava nužno stavove redakcije.

122

1 unsent vapaj to: Reditelj

Aaaaaaaa

Mail to: office@centralnopoziroste.org

Subject: ?

Poštovani/a,

Nema veze što ste mene načisto obrisali, ne pišem zato. Naime, pre svega me je potresao rediteljev nagli odlazak i nedostatak ikakvih informacija. Prijatelji smo godinama.

Pročitala sam sve oko senzacije koja se pravi od njegovog nestanka. Toliko neuverljivo. Razumem potrebu za eksperimentom, ali isto tako ne razumem potpuno odsecanje ljudi od njega ili njega od nas. Neću ništa nikome reći. Samo mi kažite da je dobro. Je li iko prijavio nestanak?

123

Google search:

Zakon o nestalim osobama Srbija

Koliko treba da prođe da se prijavi nestala osoba

Amber Alert Srbija

Nije Amber Alert nego ono drugo kako se zove Srbija

Depresija retki simptomi

Suicidalnost retki simptomi

You have 1 message from Irena Glumica

A: Ne mogu nigde da ga dobijem

I: Pozorište će ti ponuditi neki keš

A: Samo kaži gde je

I: Lova je da ne kažeš da si išta radila

I nama su dali, možda će tebi čak više nzm

A: GDE JE

I: Ispalio nas je. Niko ne zna buk

A: A njegovi?

I: Puno me pitaš.

Uzmi pare boli te dupe

A: Sad odjednom ima para na projektu?

I: Hahahaha

124

Pa nisu pare od projekta

A: ?

Dragić molim te znaš kako stvari idu

Ne pitaj ništa, ne govori ništa

Vidiš da više plaćaju da čutiš nego da pišeš

SCENA V

Proba. Glumci su na sceni i još desetine ljudi na sceni i oko nje. Priča se u glas. Glumci pokušavaju da prate instrukcije desetina ljudi. Autorka se kreće, tiho, nevidljivo u masi.

- Ako je diskvalifikovan, ne može da bude heroj
- Gradu je potreban heroj
- A Senka
- Senka može da se nekako odvoji od njega
- Ali što
- On je ubije

IRENA u ulozi SENKE

Senka sam večna - nijedna ljudska ruka, pa ni čoveka kog pratim, ne može me uništiti!

125

– U pozorištu može

– Je l' ga čale prihvata onda

– Kralj, govori u odgovarajućim oznakama za likove

– Dakle ne bih da ovo bude neko deus ex machina rešenje ali možda ovako

– Kad se vrati u grad da ga svi kamenuju

GLUMAC u ulozi Kleomeda

Sve sam uradio za ovaj polis! Ah! A zar kamenjem na me?

– Da ga kamenuju jače

– A on popizdi i poruši pola grada

– Za to treba ozbiljna simbolička kamenčuga, da ga se Kralj totalno odrekne

– E to to

– A gde je majka?

GLUMICA u ulozi Sibile

Šta treba?

– Ahaaa, proročica je majka

– Ne znam šta je ona htela beše

126

GLUMICA u ulozi Sibile

Da sklonim sina na Olimpijadu pa da beži dalje
da ne pati kod nas.

- To mi nije proradilo
- Okej onda da recimo stvarno poruši pola grada
- I da pobije neke ljude
- Oca da ubije možda
- Otac je njega simbolički ubio kad ga se odrekao a i šta bi to donelo radnji
- Onda jedino ostaju nedužni
- A neko javno mesto da razori?
- Da, tipa sruši zgradu da svi izginu odjednom
- Možda školu neku
- Decu da pobije?
- Tim gore to jest bolje
- Čekaj i kako on onda heroj
- Ne znam evo ti mi reci
- Ako razmišljamo o veličini čina
- Da, jer svakako se dokazuje njegova snaga ako uspe da ubije, ne znam, šezdesetoro dece odjednom
- Zašto šezdesetoro dece aman
- Zato što nam treba heroj!

127

Ovo traje beskrajno.

Message from: Centralno Pozorište Promo

Pogledajte predstavu o kojoj bruji ceo grad - ovog vikenda sa kartama na 50% popusta za članove Pozorišnog kluba! "Kleomed" je osvojio kritičarska srca, a sada će izvršiti revoluciju nad svim vašim čulima!

PREMIJERA

Završna scena. Kleomed i Senka su ostareli. Sede na obali mora sa Putnikom.

PUTNIK

Ljudi su u Astipalaji ružni po duši. Mračni. Ima tek neki mit, neka priča o nekakvom heroju. Nije mi bio poznat.

SENKA

Ne pitaj ga dalje, Kleomede... Boleće.

128

KLEOMED

Po čemu je heroj?

PUTNIK

Nije mi najjasnije. Polis se nešto naljutio na njega, kamenovao ga, čak ga se otac odrekao. I taj ti se razbesni, sruši nekakvu školu. Šezdesetoro i kusur mrtvih, mahom deca. I onda kažu - ne gleda se herojstvo po moralu nego po veličini čina. I eto, proizvedu ga u heroja.

SENKA

Ne pitaj.

KLEOMED

A ime?

PUTNIK

K.. K... Kleomed. Kažem, nije neki poznat.

KLEOMED

Ali polis ga slavi?

PUTNIK

Slavi, eto, al' šta znam... Narodu je valjda potreban heroj pošto-poto.

Na scenu uleće Autorka.

AUTORKA

Ne ovako! Ovde treba da se preispituje to

129

što je uradio, zašto, on nikada nije bio heroj, nije bio ništa više od ispranog mozga... Zar se niko ne pita kako da je reditelj tek tako nestao?

Obezbeđenje je iznosi sa scene. Otima se i više.

Za to vreme, Putnik odlazi. Kleomed, a za njim i Senka, umiru. Svetlo ostaje na njima neko vreme i gasi se.

KOKTEL

Koktel u foajeu. Mrak. Autorka sedi sa Ministrom. Prestravljena. Okolo su telobranitelji.

MINISTAR

Kultura je ipak polje koje nam dozvoljava najširi zamah kreativnosti. Mada, neke stvari su i dalje kao po scenariju. Znao sam da ćeš skočiti na scenu. Izvoli nagradicu. Ajde, mala. Odigrala si svoje. Razumem, stalo ti je, ali ovo je na kraju dana pisao i narod. Imaš nešto

130

protiv naroda? Uzmi, ima para. Otvorila se i država, pa preduzetnici. Nekad su pare morale i ovuda da prođu. Obično imamo druge načine. Da sam znao da je ovoliko lako... Reditelj je doduše bio zapeo da ide po njegovom. Mi smo zapeli malo više. Ne brini, nije mu ništa, sklonili smo ga. Nek se vrati kad bude hteo. Misliš da smo zlikovci? Novac mora da cirkulise. Da ga nismo sklonili, ne bismo mogli da uposlamo narod, desetine reditelja i pisaca. I ni to nije bilo lako, da znaš. Partijski kadrovi ne ljube scenu nešto posebno. I opet su to uradili. Žrtvovali se. I ti se žrtvuješ. I još te plaćamo. Hajde. Uzmi pare. I idi, čekaju te....

Autorka uzima kovertu.

Svrha uplate: Kirija

Da li želite da izvršite ovu transakciju?

Potvrdi
Otkazi

131

Karta u jednom pravcu.pdf

Kupi?

Potvrdi
Otkazi

Autorka i Reditelj sede na pustoj obali kraj gomile ribe i čiste krljušti.

AUTORKA
Češ da se vratiš kad jave da možemo?
REDITELJ
Jok. Ti?
AUTORKA
Gde?

– kraj –

Tekst je inspirisan mitom o Kleomedu:

<https://pantheon.org/articles/c/cleomedes.html>

NÖRA UGRON

MARGINALIE U MJESEČEVNA I.

Nenadana nepomičnost srne kad me pogleda
u oči i primijeti,
ja se od straha stresem samo zbog budnosti
drugoga,
napeta i skamenjena u kip.

Nagli susret pogleda,
duboka povijest, rastvaranje vremena
što poziva nešto u donju hladnoću,
pružam i ja nespretne ruke,
no kako se ona nabire i skače ostavljajući za
sobom samo svijenu vlat trave,
odjek u zemlji,
uzalud je,
ne mogu jurnuti za njom,
iako me na djelić sekunde
par crnih očiju, iskričavih za velom sve gušće
magle, naveo na pomisao
da jedna drugoj pripadamo,
da me poziva na pašnjak da nosom gurkamo
maslačke.

U totalu naslikanog krajolika s borovima mi smo progonjena i progoniteljica, iako osjećam da me zoveš da se vrtimo jedna oko druge, koža nam je meka, ali uzalud, ne mogu te dotaknuti, u mojoj ruci nacrtano je nevidljivo oružje, takav je ljudski romantizam, čezne samo za lovom.

Nenadana nepomičnost bjelorepih srna, kad olovka koju si ispustila udari o pod, pa se, gledajući jedna drugu, obje trznemo. Taj časak skače s mjesta kao jelen u prošlogodišnjoj šumi. No jesi li me pozvala? Pa da dođem?

2.

Htjela sam ih slijediti cijelo ljeto, kao u avanturističkim romanima iz djetinjstva, pokušati se nečujno provlačiti, no uvijek bi me, i prije nego što bi prva grana prasnula pod mojim nogama, pogledale dok bih prelazila nevidljivu granicu, pobjegle.

Na stazi, iza zavoja, izašla je pred mene, zaustavila se naglo,

pogledala me i prije nego što sam stigla izvesti manevre uobičajene za moje istraživačko putovanje, krenula prema meni, od straha sam se počela povlačiti, zaustavila se na nekoliko koraka ne skidajući pogled s nje, stala je i ona, no baš kad sam skupila hrabrosti da se približim, glave pognute prema naprijed od znatiželje, ona je opet krenula prema meni, sad na samo par metara udaljenosti,

udaljila sam se brzo, okrećući joj leđa, no ipak sam se nagovorila da pogledam za sobom, zaustavila sam se i natjerala se da se približim, ali obuzela me jeza, shvatila sam da ako se približim, ni tad neće usporiti, trčala sam već dok je ona trčala čvrsta, uzdignute glave.

Zašto me prati sob?

3.

Na snježnom šumskom putu odmaraju se dvije. Čim opaze kako im se približava moj auto, trknu prema drveću. Ne upoznajemo se. Otad se svakog jutra nadam vidjeti duge i žilave noge kako nestaju među lišćem.

Kad ti počnem pisati,
na pamet mi padaju razne vrste jelena koje sam susrela.

To nije metafora, nisi kao one.
No ima nečeg sličnog u mojem odnosu s vama.

Nepojmljivo je da bi divlji los mogao vjerovati autu koji mu se primiče.

4.

Mi smo u mračnoj šumi,
jedva se vidi kroz grane borova.
Ne mogu se odlučiti je li ovo skrovište,

dom
ili zamka koja nas izlaže nepoznatim pogledima.

Zagrlila si me.
Pružila si desnu ruku i privukla me bliže sebi.
Koliba smo na strašnom proplanku kamo se ulazi i izlazi, gdje se naganjaju vjetrovi.

Vodoravnu zraku zlaćanog crvenila sunca na zalasku presijecaju i skrivaju borovi, za krošnjama se vide mrlje mrkih oblaka što sjaje u sumraku. Nemoguće je odlučiti možemo li ostati ovdje zarivene u povodno tlo proplanka dok ne istrunemo ili bismo već u sljedećem trenutku morale pobjeći.

Srce mi lupa, osjećam kako mi prsa podrhtavaju. Što bi bilo kad bi se dogodilo nemoguće i na časak možemo pogledati kroz divovske borove. Onda se nebo sruši, drveće usahne i umremo. Puštaš me. Ne mičem se, koliba se ruši. Napuštamo proplanak, hitamo pored tanašnih vlati stolisnika, pored suručica punih bogatog i mirisnog cvata, pored potoka pojenog kišnicom koji među njima teče. Njušimo vlagu doma,

140

stupamo na stazu i od beskrajnog zajedničko
trenutka ostaje samo ta slika.

Tad smo si pripadale, jedan jedini put.

KAROLINE
TIGGY

Nadam se da nije ljuta
što više nisam došla.
Nitko nas ne uči
kako objasniti
mačkama
rastanak.

SPOMENICI DANA NERAZDVOJ- NOSTI

1.

Podižem spomenik
Podižem spomenik bočici s plamencem
koju smo zajedno zaboravile u dućanu i
koju više nigdje drugdje nisi našla da mi je
kupiš.

Podižem spomenik strap-onu kupljenom
na netu
koji je pošta izgubila.

Svim trgovinama Pepco, Jysk, Mathaus i
svim SH-ovima¹ u Bukureštu,
gdje više ne kupujemo ništa.

Spomenik darovima
koje ti nastavljam kupovati iako ih ti više ne
želiš primiti.

Spomenik svakom prozoru koji si otvorila

144

na mojem laptopu,
zbog kojih više nemam mjesta na ekranu, ali
neću ih zatvoriti,
svim prozorima koje si u mojem životu
otvorila,
kroz koje puše vjetar,
Heathcliff kojeg proganja njegov vlastiti
duh.

Spomenik krilima koje si mi dala,
iako me je strah letjeti pored tebe.

2.

Podižem spomenik svim dodirima
koji nisu uspjeli postati dodiri,
vremenima kad mi je nedostajao tvoj
zagrljaj
ostavljen u drugom gradu.

Podižem spomenik svim noćima u kojima
sam čekala da opet
zaspim pored tebe,
svim noćima u kojima znam da više nema
onog mjesta

145

koje bih ja zauzimala.

Spomenik jutrima kad sam znala da zadnji
put gledam
kako istežeš ruke između sna i stvarnosti
i zadovoljno i nesvjesno mičeš ustima

kad sam znala da zadnji put vidim tvoje lice
mirno onako kako to može biti samo prije
nego što se probudiš,
mirno onako kako me više nisi gledala,
jer mir se odselio u druge krajeve,
a ja sam nakon svitanja iz njega izostala,

nabrajala sam predmete u sobi naše ljubavi,
mačku, biljke, police, knjige, boje, ležajeve,
pokušavala sam ih nabrojiti što više,
fotografirati ih,
postati negativ iz kojeg ću bilo kad moći
razviti
spomenik onom što je bilo,
imati dokaz,
imati uvijek taj kutak sa sobom

¹Lanac trgovina odjećom.

146

i u sebi,
ostati s tobom kod kuće.

3.

Podižem spomenik kalupu
koji je tvoj prostor u nekom novom stanu,
namještenom za nova sjećanja,
još nedoživljena,
namještenom prostorom nezauzetim
tobom, neprerađenim,
kalupu potpunog odsustva
tvojem tijela,
tvojem mirisa,
tvojem glasa.

Spomenik kalupu potpunog odsustva
kalupu odsustva
kalupu
u koji kaplje cementna ljubav
dok ga ne prepuni, pa eksplodira,
eksplodira i pljuje
eksplodira i
pljuje komadiće prisnosti bačene natrag
sve dok se zidovi ne natope nečim što je

147

nekad bila ljubav,
ne natope se i ne omekšaju, istope se.
Spomenik kalupu iz kojeg
neće izaći čak ni skamenjeni
kip od prošlih pogleda,
neće izaći nikakvo obličje,
površine prostorije se miješaju
i vrte se po sobama srca,
a ona sve kaplje kaplje kaplje kaplje kaplje,
postaje crveno i ljepljivo more,
kalup
koji se topi na meni,
postajemo sveto trojstvo,
soba, tijelo, kalup,
sve oblikovano prema odsustvu.

4.

Podižem spomenik svim šumama
neistraženim
ruku pod ruku,
trenutku kad si mi rekla da ti dođe da odeš
sa mnom u šumu
i samo da budeš,
da budemo ondje,

148

gdje smo jednom bile
kao nikad više,
trebale smo postati stabla
i samo biti

da traje naša kosa u vjetru, u prepletu,
dok razmjenjujemo hranjive tvari pod tlom,
ljubavi sporost, a poletu

lom

lom

lom

lom

lom

lom

lom

lom

5.

Spomenik filmovima napravljenim od
plastičnog lišća i izloženim na izložbi,
plastičnim filmovima koje ne gledamo
zajedno,
u kojima se odražavaju moje lice, u njihovoj
hladnoj umjetnosti,

149

i pitanje koje nemam kome postaviti;

zamišljam kako membrane upijaju sjećanja,
prenose ti da sam bila tu i mislila na tebe,

zamišljam kako su te membrane,
nepropusne nategnute napete iglama ja,
da nismo postale stabla, tek plastično lišće,
da nisam umrla, ali sam iskrižana,
da nisam vidljiva, ali sam izložena;

ne mičem se odande, puštam svjetlost da
kola kroz mene,

pusti svjetlost da ti padne na mrežnicu.
Kakvu ti sliku donosi?

6.

Podižem spomenik Crnom moru koje više
neće dodirivati naše noge
istovremeno.
Svim jezerima
nepreveslanima ljeti u Bukureštu,
jezerima neizbrazdanima nama,

150

jezerima kojima nemamo pristupa,
ostajemo površinski odrazi na zatvorenoj
dubini.

I žalovanje je voda.

7.

Podižem ovaj spomenik žalu koji me
preplavljuje u mojoj ljubavi što je ostala
neprekinuta,
našim ljubavima pristalim na različitim
obalama.

Spomenik ne onom što je bilo, već onom
što je moglo biti,
spomenik onom što će biti s nama
ponaosob, a opet
uvijek zajedno.

Našim snovima koji ne prestaju rasti jedni
uz druge,
valovima koji ne prestaju oplakivati obje
obale.

Spomenik nenapuštanju, nezapuštanju,
nekraju nakon razdvajanja.

Spomenik mojoj ljubavi pretkazanoj

151

astrologijom i trajnoj u ovom zdanju,
u vodoskoku na Sveučilišnom trgu koji
curka istom vodom,
vodom koja podsjeća, teče unatrag i teče
ukrug, ne zaboravljajući, samo gledajući

tugu kako prolazi kroz mene i ljubav kako
ne odlazi od mene, gledajući
vodu kako ispire naša tijela nježnošću
crpljenom iz uspomena na budućnost koje
nema.

BARBARA BRESKVIČA

Kad sam bila mlada,
rekoše mi Veliki pjesnici,
Patrijarsi književnosti,
da: doći će vrijeme
kad više nećeš pisati
o ljubavi,
Čežnji
i Gubitku.

Reportersko pisanje,
ljubavne pjesme,
Ženska sentimentalnost
u Velikoj i Patrijarhalnoj književnosti
podređene su
Filozofiji
i Racionalnosti
i Previranjima
i Ratu
i Muškarcu.

Kad sam bila mlada,
rekoše mi Veliki pjesnici
da: zanima me

153

o čemu ćeš pisati kad ne
budeš više pisala o Ljubavi,
kad budeš Živjela i Shvaćala bolje [?]

Bilo me je malo
Sram
što sam tako Slaba
i što su mi stihovi ljepljivi,
stihovi o Ljubavi i Boli,

bilo me je malo
Sram,
jer ja sam zapravo Čitala
i Shvaćala
i Analizirala
Filozofiju
Književnu teoriju
Kritičku teoriju
Političku teoriju

[...]

[...]

[...]

[...]

154

Borila sam se
i Ustajala
PROTIV
Kapitalizma
Države
Patrijarhata,
bilo me je malo
Sram
što pišem samo Emocije,
a htjela sam biti
Radikalna
i radila sam i čitala i nisam više pisala.

Sad je došlo vrijeme
da pišem o ljubavi,
da pišem radikalnu ljubav,
pišem čežnju i gubitak,
pišem bol,
da sam ŽIVJELA I SHVATILA [?]
da nabijem na kurac Kapitalizam muškaraca
i Muškarce kapitalizma,
uništím kapitalizam,
dekonstruiram muškarca,
borim se protiv države
svojom LJUBAVI,

155

svojom ČEŽNJOM,
svojim GUBICIMA,
moja BOL sve uništava

i nije me sram.

NE-ISPRAVAN INVENTAR

Kić, imenica: umjetnički rad lošeg ukusa, ostvarenje niske kvalitete, pseudo-umjetnost, (bez)grešna i ne-ispravna umjetnost.

Kičizacija, imenica: vulgarizacija; (rije-
tko) patvorenje, kvarenje umjetnosti, izdaja umjetnosti.

Plastičan, pridjev: savitljiv, podatan, koji se može oblikovati, skulpturalan; koji stvara živu sliku o čemu, izrazit, nijansiran, opipljiv, slikovit, znakovit, sugestivan, živ, (preneseno) šarolik; (plastična operacija) plastika, umjetnička operacija, ekspulzivan, eksplozivan.

plastični eksploziv: Eksplozivna masa izrađena od mješavine sintetičke gume i plastifikatora. Bomba s plastičnim eksplozivom. Plastične umjetnosti de-tonirane, NEISPRAVNE. Artemeljito, artiljerila, artemalno, ne-biran (!) art, karceralan. Ono kad nekolicina uništavatelja planeta u smrt šalje

. Nota bene! Ne brkati s BOMBASTIKOM, imenica ž. r.: Izopačena, izdana plastič-

157

na umjetnost, de-tonijansirane, ne-ispravne. Sex-o-bomb.

kič, kičevi, imenica m. r.: 1. Izraz kojim se opisuje neukusan ukrasni predmet 2. Reprodukcijska ili kopirana, u industrijskim razmjerima, određenih umjetničkih djela koja bivaju umnožena i vrednovana komercijalno. 3. Estetika koju se svojata iz ne-ispravne/krive komposthumanističke perspektive. Mješavina prirodnog i kulturnog. Prisvajanje ne-valjalosti. Sekstetika.

Kriv, -a, -o, krivi, -e, -a, prid., pril. I. Prid. 1. (O stvarima) Koji je nepravilan ili odudara od normalnog, ispravnog oblika; deformiran, neformiran, itd. ♦ (O putovima) Neravan, zavojit, krivudav, koji se djelomično vraća k polazištu. 2. Nagnut ili pao na stranu; sagnut, nagnut da zagri. ♦ (O ljudima ili dijelovima ljudskog tijela) Bucmast, rumen, okruglast, bucast, ljepušan, šešan na plastičan način. 3. Pren. ne-ispravan, ne-točan, nepogrešan ♦ Stvoren da zavara.

Stvoren da zavara Čovjeka. Da zavara Umjetnost. Da zavara Svjetski Poredak.

Zavarati neispravnost je obred.

158

Obred, imenica muškog roda: ritual, ceremonija, običajnost, nešto tipično.

Atipičan i kriv ritual.

Obredno pismo koje izopačuje, izdaje, detonira detonatora i denotatora, demistifikatora &

ČOVJEKA

UMJETNOST

SVJETSKI POREDAK

Ritualan, spiritualan, terapijski, komunitaran, dekolonijalan, ozdravljajući, magijsko-politički, romantično-seksualan, znanstveno-fantastičan, pjesničko-jadan.

Poezija krive žali.

Žal, imenica (i) ženskog roda: tuga, žalost, gorčina, bol, oplakivanje, pokapanje kapitalističkog svijeta, pokapanje Knji-ževnosti.

PLANETARNI
GUBITAK

1.

ljubav usitnjena
u tijelu
kao komadići mikroplastike
kojih je u oceanu 500 puta više
nego što je zvijezda na nebu
kolaš mojom krvi
srce te pumpa
oko 90 puta u minuti

umrla si u meni s raznim populacijama
morskih pasa
s 80% morskih pasa lisica
s 86% morskih pasa bikova
s 86% morskih pasa mlatova
s 99% nazubljenih morskih pasa mlatova
posljednjih 1% usamljeno lunja dubinama
a s morskim psima nestalo je 70% morskih
ptica
od 1950.

160

ne slušam više glazbu otkako nisi ovdje
svaki nestanak vuče drugi nestanak
mreže kočarica burkaju vodu
zlokobna ruka smrti radi profita

obična tuna najskuplja je riba na Zemlji
komad se prodaje po 3 milijuna dolara na
ribarnici u Tokiju
manje od 3% njihova roda još je na životu
sveto trojstvo
Profit Smrt i Vjera
nema ničeg normalnijeg od
prodaje posljednjih riba na svijetu
uvijek će biti druge ljubavi

morski psi ubiju oko 10 ljudi godišnje
ljudi ubiju između 11 000 i 30 000 morskih
pasa na sat
samo kao tzv. nusproizvod ribarenja
milijuni tijela nasumično uhvaćeni u mreže
profita

prepisujem podatke iz popularnih
dokumentaraca s Netflix
što će ostati od svih nas

161

kuhane peraje morskog psa, milijuni leševa
pobacanih natrag u vodu
bore ispod tvojih očiju izbljedit će mi u
sjećanju, a uskoro se produbiti na tvom
licu
iskrenje tvojih oceanskih očiju
blistanje ljeskanje zasljepljujuće

fluorescentni fitoplankton sve se manje jati
fitoplankton proizvodi do 85% kisika koji
udišemo
a apsorbira 4 puta više ugljičnog dioksida
od Amazonske prašume
fitoplankton gnoje kitovi i dupini
kitovi i dupini koji se mrtvi nasukavaju
kitovi i dupini utroba punih plastike
od plastike koja dopijeva u ocean samo su
0,03% slamke

usred Tihog oceana pluta otok od plastike
nature-cultural new geography of love in
toxicity
46% su mreže, a ostatak je većinom druga
ribarska oprema
dok se mi sekiramo zbog slamki

162

do 5 milijuna riba biva ubijeno svake
minute
navodno ne postoji nijedna druga industrija
koja ubija toliko životinja
trebala bih pogledati drugi dokumentarac o
životinjskoj industriji
pa da saznam koliko kokoši umire
u minuti

u jednom jedinom KFC-u svakih pola sata
baca se desetke ili stotine ohlađenih krilaca
u svijetu u kojem skoro svaki grad ima
barem jedan sličan fast food, a neki na
desetke
a gradova imamo stotine tisuća
matematika kapitalističke smrti
u korelaciji s jednom jedinom ljubavnom
pričom
o planetarnom gubitku

umrla si u meni s različitim vrstama riba
s 99% iveraka
s 86% bakalara
s 86% tunja
s 99% koljaka

163

jela sam koljaka samo jednom u životu na
Gibraltaru ili je to možda bilo u Škotskoj
i pojma nisam imala da jedem jedinku
iz posljednjeg preživjelog postotka njegove
obitelji nakon sedamdesetih

do 2048. oceani će možda biti prazni
samo će se čestice mikroplastike rojiti
kao nevidljive rane od ljubavi
neliječene na vrijeme

oceani će biti prazni
što to znači?
oceani su tako veliki
da ih ne možemo zamisliti čak ni pune

kad me pogledaš
vidim samo bijele kosture mrtvih koralja
tamo gdje je nekad bila panorama
razigranih riba

i odakle god krenule
opet ćemo onamo stići naprijed-natrag
voda teče ukруг
i ljubav također

164

2.

ostaju samo bakterije
posljednje preživjele nakon ljubavi
i iskapanja
valovljenje plutanje šum
u zeleno-plavkastim mrljama na plaži
pod ostacima diskoteka
gdje smo se zabavljali
u mozaiku molekula mikroplastike
bakterije se još množe

tko je umro
i tko pita
ostat će svjedoci
bit će koga da nariče
kad skonča ljubav
kad skonča svijet

kad se ribe guše uhvaćene u mreže
ne vidimo njihovu smrt
ribe ne osjećaju
ribarenje nije umorstvo
tko je umro
i tko je vidio

165

tko je držao mrežu
tko je jeo
tko je odnio profit

kad ribar padne s palube
njegova supruga plače
zatim dođe drugi ribar
i druga supruga
biogeopolitički ciklus
tko je umro
i tko je odnio vijenac
na sprovod
ili čak ni to
tko je zaposlio
tko kupuje
i tko daje plaću

tko će umrijeti prvi
posljednji ribar ili posljednja riba
koja će umrijeti prva
Zemlja ili ljubav
koju je od njih teže
održati na životu
koju je teže
izgubiti

166

oplakati
koju je teže
pamtiti
željeti
ispisivati
preispisivati
preizmišljati
prerazmnožavati

koja će se
preporoditi
prva

PREVRAT

Bukovača zlatna
Bukovača roza
Sakura Oyster
King Oyster
Black Pearl King Oyster
King Blue Oyster
Bukovača bijela
Bukovača smeđa
Bukovača
Princess Pearl
Phoenix Oyster
Bukovača ljetna
12 različitih vrsta bukovače
prodaju se na stranici
za uzgoj gljiva
kod kuće

postoji paralelan
svijet
druga dimenzija
(iz sna
poslije smrti
u ogledalu)
gdje uzgajamo
sve vrste bukovača

168

uzgajamo ih zajedno
sjedimo u vrtovima
i jedemo ih
za velikim stolom
pod stablima
sa svim prijateljicama
i jedemo ih
i imamo vremena

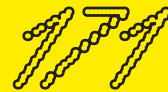
vrapci nam pomažu
skupiti
mrvice

PIESMA ZA
STABLA I
PORODICE
STUDENTSKIH
DOMOVA
I GRADA
U KOJIMA
SAM NEKAD
SVE PAKOVE
SUVREKOVE
KOJE SAM
PROSLA

u mislima sam u Parku T.O.R. s prosvjednicima

prije skoro cijelog desetljeća
napisala sam pjesmu o stablima u mraku,
o svojem strahu od stabala noću,
o osjećaju koji me obuzima otkako znam za
sebe
uzvraća pogled
i ne znam tko gleda,
odakle gleda,
koliko njih, kako ni zašto;
moje ljudske oči, nježne i slabe
nemaju sposobnost razabrati
valovito perje ptica pozaspalih po granama,
njihanje mnoštava lišća u puno
preudaljenim krošnjama,
poplun od tamne tvari beskrajnog neba.

šum
me navodi,
plaši me
dok mi se ne naježi koža
– iako se ježevi vjerojatno ne boje drveća
noću, –

strah me je drveća,
šuma,
planina,
mora,
i teško mi je pretočiti strah u logične riječi:
da, znam da nema ničeg opasnog u granama
drveća u parku, o ponoći,
– ništa što može biti opasno u gradu nije u
granama, ali to je već druga pjesma –
da, znam da je egzotizirana i puno
preromantizirana tako shvaćena „divljina“
šuma,
„divlje zvijeri“, ljutice i mrki medvjedi koji
te čekaju za svakim grmom malina
spremni da te zaskoče,
sve to nije istina,
tek je čista fantazija Čovjeka Lovca i
Pokoritelja Svijeta

koja prožima svaki kutak naših kuća.

moj je strah čuđenje,
krošnja stabla u mraku,
poznatom i nepoznatom, neprobojnom,
crno-zlatna množina koja se podiže čvrsta i
puna šušnja,
uzvraća mi pogled drščući milijunima
listova,
gleda i stoji nepomično stotinama godina

uvijek u neposrednoj opasnosti da je uništi
Čovjek Lovac i Pokoritelj Svijeta.

siječe se naveliko drveće po Rumunjskoj i u
svijetu, svake sekunde,
krče se šume radi drveta i da se napravi
mjesto novim rudnicima zlata,
ugljena, svakojakih tako shvaćenih
„resursa”,
pale se parkovi skupa s ježevima, i
vjevericama, i pticama,
parkovi koji stoje na putu nekretninskom
razvoju,
šume koje bogate tvrtke za preradu drva

koje ne posustaju,
noću i danju suklja dim iz auspuha,
što bismo bez drva u kući, u krevetu i
ormaru, bez stolaca i stolova, polica i
knjiga?

stable noću u parkovima kud prolazim ipak
stoje,
šuma iza zgrade stoji,
i stoji i gleda,
i gleda i stoji,
stoji stoji stoji,
stable noću rađaju svijet,
tako to zamišljam,
a šuma se uzdiže ondje usprkos mojem
strahopoštovanju,
sa zaklon za stotine vrsta ptica i kukaca
skrivene među lišćem
što jedva sja po rubovima na mjesečini ili
gradskom svjetlu;
ponavljam za sebe pitanje: što se još skriva u
tom mračnom svjetlucanju?
u svakom trenutku moglo bi mi izbiti
čvrsto crno perje ispod bolnih lopatica,
pa da se pretvorim u vranu,

174

kvaar kvaar kvaar
s grane,

kvaar kvaar kvaar
s grane
čujem svakog jutra,
i noći, i večeri,
unutra i vani,
pričam vrani
i mislim
na krošnje,
na stable,
na strah,
na opasnost.
nestat ću jednom
i nadam se ostat će drveće
koje ne mogu biti sve i posve iskrčene

* Autorici je sugerirano štošta na razini frazeologije, glagolskih vremena, nekih povratnih oblika i drugih stvari, u svrhu očuvanja izvorno namjeravanog smisla. Nisu predložene promjene na razini sročnosti po rodu i pojedinih frazeoloških struktura koje su zadržale jezično transgresivni autoričin glas.

LJETNO
POPODNE U
LJUBLJANI

usnivam obgrljajući
vlaknastu baršunastu Daisynu guzu
i budim se uplakana
koliko životâ stane
u jedno popodne
dok dijelimo ležaj sa psom
u tvojem krevetu?
dok ti spavaš
dok se Daisy čvrsto privija uz mene u snu
dok sve troje...
sveto trojstvo

mogućnost ljubavi, osmijeh, nemogućnost
pripadanja

blejim po neurednoj sobi
i pokušavam držati ritam s Daisynim
disanjem dok hrče
želim zaustaviti vrijeme
iznova, kao da sam ovdje već bila
kao da sam već napisala istu rečenicu

posljednji put pravim inventuru svih stvari

upinjem se da održim ritam s Daisy
i nema ničeg savršenijeg
od te simfonije disanja u srpanjskoj
mediteranskoj žegi
u stanu podijeljenom u premale prostorije
za previše ljudi
za ionako preveliku najamninu
šališ se da imaš muža
svojeg jako hot trans cimera
(možda sam njemu trebala uletjeti)
srećom pa imate tako blizak prijateljski
odnos
i on je životni partner
samo ne ljubavni
najbolja konstelacija ako je uz minimalac
profesora/ice matematike
u ustanovi s osnovnoškolskim programom
za odrasle
sve što si možeš priuštiti pola sobe u
gentrificiranoj prijestolnici
s nizom mini nebodera i anarhističkim
grafitima koji postaju turističke atrakcije

predrage dušice
jer ste me uzeli k sebi na pet dana
reći će mi tvoji/e koleg(ic)e da mogu opet
doći
a ti?

reći ćeš mi da ti se činilo kao da je trajalo tek
dan
samo jedan dan
ako je tako, ne postoji dan ljepši
ni kraći

vlak će između nas postaviti stotine
kilometara
a ja ću na kraju pisati o nečem sretnom
dan koji bi trebao mjeriti više od stotina
kilometara sroloma
odmor od pola sata
između besciljnih šetnji
između pokušaja da obuhvatimo
sve mogućnosti pod svojim nogama

sve što nam je dano
su gradska šuma
štap koji puca među zubima

178

voda iz česme
jeftini veganski burgeri
razgovori koji grade povjerenje
zagrljaj
Daisyn jezik na koljenima ili gdje god hoćeš

sve što nam nije dano
[...]
blizina i pripadanje
više razgovora
kuhanje večera s prijatelji(ca)ma i
partneri(ca)ma
obrazovni sustav koji ne izbacuje ljude na
cestu
gdje možeš predavati polazeći od brige a
gdje se ne trebaš brinuti što nemaš novca
osim za polovicu sobe
pad kapitalizma
transfeminističku i antispecističku utopiju
s Daisy pod suncem koje više ne grije svake
godine sve jače
[...]

svaki put kad poželim nekoga voljeti
moram otići

179

pravimo se da će nam ovaj dan biti dovoljan
odmarajući se glavama na Daisy sanjajući
sanjam i ja otvorenih očiju
sanjam vas kako spavate u jedno popodne
koje nije posljednji

SUTINA ZNAČ SUGLASNOST S GENOCIDIOM

pjesma za slobodnu Palestinu

nakon prvih bombi bačenih na Gazu u
listopadu 2023.

nakon zarobljavanja palestinskih radnika
koje je ponizila popljuvala i popišala
izraelska vojska,
označila ih brojevima,

nakon još bombi bačenih na Gazu,
nedonoščad umire kad u inkubatorima
nestane struje,

i još bačenih bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,

181

i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,

tisuće tona eksploziva
bačene na teritorij od 41 km duljine i 6,
najviše 12 km širine
gdje živi više od 2 milijuna ljudi

I OPET BOMBE

svakog dana bombe,
svake noći bombe,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,

više od 12 000 tona eksploziva
ekvivalent atomske bombe iz Hirošime
bačeno samo u prvih par mjeseci
bombe na zatvor, koncentracijski logor, što
Gaza jest već 16 godina,

182

a sada je postala logor za istrebljenje,
bez vode, bez struje, bez hrane, bez lijekova,
bez goriva
samo bombe bombe bombe bombe

ne mogu misliti ni o čemu drugom
ni o kakvoj drugoj patnji
osim o GENOCIDU koji izrael čini
u Palestini

možda prvom genocidu koji
možemo pratiti uživo na društvenim
mrežama
tako opširno, u tisućama novinarskih
snimki
i snimki lokalaca koji u naručjima drže
mrtvu djecu
lokalaca, žena i muškaraca i djece koji po
šuti tragaju za
hranom, preživjelima i mrtvima

među stotinama možda i tisućama drugih
@wizard_bisan1 snima videe
dokumentira na svojem instagramu
zlodjela i strahove i patnje

183

danas, 5. studenog u jednom je videu rekla
da više nemaju ništa osim slane vode iz
mora
da nemaju više povlasticu jesti barem
jednom dnevno
kao što je to bilo na početku bombardiranja

da više nemaju ništa za jelo
samo glad glad glad glad
za dva milijuna ljudi
i nema više čiste vode ni hrane
samo glad glad glad glad
glad glad glad glad glad glad
žeđ

palestinci iz pojasa Gaze
snimaju videe na engleskom
da globalizirani svijet
bude svjedokom
da nešto poduzmemo zajedno
zaustavimo bombe nad Gazom
zaustavimo napade na Palestince na
Zapadnoj obali
zaustavimo etničko čišćenje
zaustavimo kolonijalizam

184

zaustavimo genocid

što znači svjedočiti genocidu?

kako govoriti o genocidu koji se zbiva SADA?
koji se odvija pred našim očima,
zašto ne govoriš o genocidu koji prenosi
televizija?

više od 9000 Palestinaca pobijenih u Gazi
u manje od mjesec dana
i still counting

*više od 35 000 ubijenih dok
prepravljam tekst u svibnju 2024.
i više od 10 000 nestalih, više od
80 000 ranjenih u Gazi;
više od 500 ubijenih na Zapadnoj
obali i više od 5000 ranjenih*

i still counting...

od poginulih u Gazi gotovo polovica su djeca
više je djece ubijeno u prva tri tjedna nego
godišnje u svim svjetskim sukobima od 2019.
i still counting
jesenas je svakih 10 minuta jedno dijete
ginulo u bombardiranju

185

broj poginulih Palestinaca uspoređuje se s
brojnim ratnim statistikama
s drugih strana svijeta
zašto se patnju mora uspoređivati da bi
ljudi povjerovali da se događa
genocid...?

zašto treba navoditi da su gotovo polovica
tog broja djeca?
da nema djece, biste li osudili više od 35-45
000 ljudi na smrt bombardiranjem?
taj zapadni svijet i Europa,
zašto ih treba uvjeravati?
jer je genocid Palestinaca nedopustiv!
jer njihova patnja je patnja, a patnja postoji!

istražitelji već godinama drže djelovanje
izraela u Palestini genocidnim
izrael je još prije mnogo godina zadovoljio
devet od deset svjetski priznatih faza
genocida:

1. klasifikacija
2. simbolizacija
3. diskriminacija
4. dehumanizacija
5. organizacija

186

6. polarizacija
7. priprema
8. progon
9. istrebljenje
10. PORICANJE

ISTREBLJENJE je posljednja faza, započeta ofenzivom na pojas Gaze u listopadu 2023.

kad se čitavo stanovništvo sa svih strana zatvoreno graničnim zidovima i blokirano i zato bez vode, struje i hrane, nalazi pod neprestanom paljbom

bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na kola hitne, bolnice i kuće i škole,
bombe na šatore u Rafahu
šatori koji gore nad izbjeglicama
ljudi koje žive spaljuje izrael

a izrael nije gotovo nikog pustio da ode,

187

nigdje nema ni jednog sigurnog kutka,
izrael je izjavio da će se pobrinuti da nestane cijela Gaza,
da će istrijebiti sve palestinsko stanovništvo Gaze,
da će pobiti SVE

zašto svijet treba uvjeravati
da je genocid Palestinaca nedopustiv?
da genocid Palestinaca JEST genocid?
da je patnja patnja i da patnja postoji!
da je njihova smrt pokolj!

patnja Palestinaca postoji više od 75 godina počevši od prve Nakbe kad su cionisti osnovali izrael, državu aparthejda i kolonijalizma gradeći naselja uz podršku velikih zapadnih sila te 1948., pa tako ni sad, nije dovoljno izvikivati stop bombardiranju Gaze bombe onamo ne dolijeću same od sebe navedimo počinitelje poimence!

1888

IZRAEL JE KOLONIJALISTIČKA DRŽAVA
oblikovana oko politika cionističkih
i etnonacionalističkih i po tipu genocidnih
koje za cilj imaju etničko čišćenje
i ubijanje starosjedilačkog palestinskog
stanovništva
koje je živjelo na teritoriju novoosnovane
države, živjelo ondje stotinama godina
a počevši s prvom Nakbom 1948.
palestinski starosjedoci
postali su smetnja koju kolonijalistička
država
pokušava otkloniti

patnja Palestinaca postoji više od 140
godina
otkako su se 1880-ih počele graditi prve
cionističke kolonije u Palestini
i počele pripreme za kolonijalističku
cionističku državu
patnja palestinaca postoji
još od početka 20. stoljeća
kad je Palestina potpala pod britansku
upravu
upravu one velike britanije koja je poslije

1899

podržala uspostavu Izraela

i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,
i još bombi,

9000 masakriranih ljudi samo između 7.
listopada i 5. studenog
i still counting

*više od 35 000 do 27. svibnja,
45 000 ako računamo i nestale*

ali ubijeni Palestinci nisu tek broj!
pa čak ni taj broj nije prepoznat
kao dovoljno važan
u službenom diskursu svijeta
suočesnika u genocidu
koji je to prag nakon kojeg će suglasno

190

među velikim silama
među europskim i zapadnim zemljama
postati prihvaćeno da je to što se događa
genocid?
i kad ćemo doći do tog praga?

suučesništvo zapadnog svijeta u genocidu
Palestinaca
povezano je s eurocentričnim
kolonijalizmom gajenim stoljećima
zbog kojeg su masakrirani i istrijebljeni
domorodački narodi
u stotinama milijuna

kolonizatori peru ruke krvlju
kolonizatori peru ruke krvlju
kolonizatori peru ruke krvlju
kolonizatori peru ruke krvlju
kolonizatori peru ruke krvlju

hajde da razmislimo
osim istrebljivačkog nasilja ugnjetača
koje su nužne komponente
da se dogodi genocid?
da pustimo da se dogodi genocid?

191

ne mogu odabrati šutnju
jer im šutnja daje pristanak

milijuni palestinaca u Gazi, na Zapadnoj
obali, teritorijima pod izraelskom
okupacijom i još milijuni izbjeglica u
progonstvu
viču: ZAUSTAVITE GENOCID!
milijuni ljudi na gradskim ulicama i
studenata pred fakultetima u cijelom svijetu
viču: ZAUSTAVITE GENOCID!
a političari
oni u čijim je rukama moć
trgovina oružjem
i srednjostrujaški mediji
ispričavaju ih, prihvaćaju, potiču što čini
izrael
ratne zločine, etničko čišćenje i genocid,
bijeli fosfor, to zabranjeno kemijsko oružje
bijeli fosfor koji pali kožu
bijeli fosfor koji se reaktivira u ranama i
poslije
u dodiru s kisikom
bijeli fosfor bacan istovremeno s letcima
koji naređuju ljudima da se evakuiraju u

192

južni dio pojasa Gaze
milijunima ljudi da pješače dok je bijeli
fosfor u zraku
dok bombe bombe bombe bombe
a čak ni hrane nema

ali ništa nije zabranjeno
onima koji pišu zakone
nema nikakve zapreke
za one koji polažu pravo na službenu priču
imaš li PRIČU koja ti stvara suglasnost s
genocidom
možeš UBIJATI tisuće ljudi pred kamerama

za genocid trebaš pristanak i šutnju ljudi
za genocid trebaš priču koja zataškava
ubilačka djela
za genocid trebaš pristanak i šutnju ljudi
za genocid trebaš priču koja zataškava
ubilačka djela
za genocid trebaš pristanak i šutnju ljudi
za genocid trebaš priču koja zataškava
ubilačka djela
i sve međunarodne medije koji ponavljaju
da je to rat između izraela i terorista

193

a ne genocid koji čini i koji je započela izraelska
kolonijalistička država prije 75 godina
ti im ljudi daju pristanak za ubijanje

šutnja stvara suglasnost s genocidom
kolonizatori peru ruke
krvlju

sjećam se da smo u školi
na satu književnosti
na satu povijesti
na satu građanskog odgoja
govorili o šutnji
ljudi koji su živjeli pokraj logora
za istrebljenje Židova i Roma i queer osoba
u Drugom svjetskom ratu

tako će i naša djeca govoriti
o šutnji
ljudi koji odabiru da NE
gledaju sad
koji biraju ne vidjeti
ništa osim priče
u ime koje je stvorena suglasnost
s genocidom

194

šutnja stvara suglasnost s genocidom
kolonizatori peru ruke
krvlju

jedna pjesma ne može zaustaviti ni jednu
bombu
čak ni stotine ni tisuće palestinskih pjesama
nisu mogle
i tko zna mogu li to milijuni prosvjednik/ca
može li to otpor milijuna u Palestini

osjećam se bespomoćno
i najveća moć koju IMAM tu gdje jesam
jest da govorim
da se suprotstavljam
da prosvjedujem
da ne dam svoj pristanak na genocid
šutnja stvara suglasnost s genocidom
kolonizatori peru ruke
krvlju

vjerujem u slobodnu Palestinu
i dekolonijaliziran svijet
ne dopuštam si da izgubim nadu
jer sam svjedokinja izdaleka

195

koja ima za najamninu i ima posao i uvijek
hrane i vode,
kakva privilegija u kolonijalnom
kapitalizmu,
ne dopuštam si da izgubim nadu,
nego želim upregnuti sve resurse, bijes i
tugu
koje imam kako bih se solidarno borila uz
Palestince
borila se za slobodnu palestinu
iako sam daleko,

*i btw nismo tako daleko kad naše
zemlje naprimjer i*

pogotovo ZATO ŠTO sam daleko
bilo bi mi lako odabrati da ne vidim, da sve
zaboravim,
da ne mislim na svoje palestinske drugove i
drugarice,
bilo bi mi tako lako izdaleka šutjeti,
a baš to ne smijem,
BAŠ TO, ne smijem šutjeti
NE SMIJEMO ŠUTJETI

1966

* a nismo tako udaljeni kad naše
zemlje s izraelom trguju oružjem, npr.
Rumunjska je nedavno nabavila njemačko-
izraelskih protutenkovskih raketa za
400 milijuna leja, a u Rumunjskoj se u 4
tvornice u Bacăuu i Măgureleu proizvodi
izraelsko naoružanje, prošle je godine izrael
bio najveći kupac rumunjskog izvoza oružja
(u iznosu od 168 milijuna eura)*

palestinci osuđeni na smrt nemaju
povlasticu odabrati šutnju
a kolonijalni svijet pokušava im prigušiti
glasove i povike
a kolonijalni svijet pokušava prigušiti
glasove i povike Palestinaca
ali ne može! ne uspijeva!
želim vikati s palestinskim drugovima i
drugaricama
da genocid više ne bude moguće
zamaskirati i zataškati!

želim vikati s palestinskim drugovima i
drugaricama
da pokažemo zlotvorima da se znamo

1977

ujediniti globalno
da se solidarni glasovi čuju po cijelom
svijetu
da zajedno sanjamo slobodu
i da ono što izrael čini uz podršku drugih,
većih sila,
ne prolazi neprimijećeno
ne prihvaćamo
to je genocid

vjerujem u slobodnu Palestinu
i dekolonijaliziran svijet
nećemo se prestati boriti
sve dok protukolonijalni otpor Palestinaca
diže glas
da Palestina bude SLOBODNA!

sve dok stotine milijuna ljudi
zajedno viču da su ujedinjeni ljudi
nepobjedivi
svi mi vičemo: SLOBODA PALESTINI!

dok protukolonijalni otpor
svih starosjedilačkih naroda
dok protukolonijalni otpor

1988

svih živih bića koja pate
zbog kolonizacije i kolonijalnosti
dok protukolonijalni otpor
svih koji u hodu grade nove svjetove
još sanja o SLOBODI

šutnja stvara suglasnost s genocidom
kolonizatori peru ruke
krvlju

hajde da se suprotstavimo
da sanjamo i vičemo
da govorimo i pišemo
da prosvjeduujemo
zaustavite genocid!
vratite im tlo!
Sloboda Palestini!
Sloboda Palestini!

1999

ARBER
SELMAN

ODBLIENICE

Ova pjesma ne ispunjava kriterije našega natječaja.

Ova je pjesma politički nekorektna.

Ova je pjesma sterilna, ne može nikoga oploditi.

Imamo drugih pjesama žudnih ljubavi bolje od ove.

Ova je pjesma hrabra, ali suhog je izraza.

Od ove ti se pjesme smuči u želudcu.

Ova nam pjesma zvuči poznato, kao da je plagijat.

Ova pjesma nije još sazrela, a mi nemamo kvasca za njezino vrenje.

Drugi put budite precizni, vidi se da vas je inspirirao Azem Shkreli.

Pjesma je fino nadošla, ali ste je pekli više nego što se traži.

Ova je pjesma nanijela ozbiljnu povredu integritetu jednoga od naših urednika.

Hvala na stihovima. Redakcija će pažljivo razmotriti svaki suglasnik i samoglasnik.

Hvala na ovom ciklusu. Razočarani smo, kao pjesnik ste mediokritet.

Hvala što ste nam povjerali poeziju. Ne vjerujemo da ćemo vam više pisati.

204

Ova je pjesma mizogina, urednice su pobjesnile od vaših riječi.

Ova pjesma tjera oči da suze krv.

Ne možemo objaviti ovu pjesmu, osobne razmirice s vama su još prisutne.

Jeste li vi muškarac koji piše drugom muškarcu, pošto vas ne razumijemo?

Nažalost, ova pjesma je slaba i siromašna.

Ova je pjesma u suprotnosti s politikama naših donatora.

Ova je pjesma na razini osmogodišnjeg djeteta.

Bravo za hrabrost, ali vas nećemo uključiti u antologiju.

Hvala na vašoj prijavi. Mi smo natječaj s renomeom. Smiješni ste.

Moja baba piše uvjerljiviju poeziju od ove.

Hvala na pjesmama. Ne vidimo talent u vašem peru.

Ova pjesma pokazuje kako niste rođeni za pripovjedača.

Ova je pjesma umjetna, vaše je stanje svijesti opasno.

Ova pjesma puno govori o vama. Imate višak samopouzdanja.

205

Hvala na izdvojenom vremenu. Pišite, ali poezija nije vaš habitat.

Pjesma koju ste nam poslali ne razumije se ni nakon petog čitanja.

Iskreno, ne možemo tiskati pjesmu u kojoj pljuckate po vlasti.

Hvala na poslanoj poeziji. Mi smo ozbiljna revija, vi ste nebitan pjesnik.

Odbili smo vas,
hvala.

SUTRA CARLO ĆE POĆI U AFRIKU

Sutra, Carlo će poći u Afriku
konačno, presjekao je, presjekao je i sa
mnom
jedna prijateljica mi reče da je ovo društvena
smrt
da su moje suze vrijedne, logične
da će ovo ljeto slijediti takvu putanju:
tužnu, dosadnu, terapijsku.

Sutra, Carlo će poći u Afriku
nećemo više večerati u restoranima ovoga
grada
neću imati tako mirnu subotu kakve su
subote s njim
i sati plivanja traju kraće, bez istežanja
njegova registracijska kartica će se nakvasiti
samo od moga nemira
moje su misli slomljene kao i duh.

Sutra, Carlo će poći u Afriku
ni lice mu više ne pamtim, slučajno ili ne

2017

i ova pjesma je loša, djetinja, nesposobna,
bolesna
jer se jedem iznutra već 60 dana bez tog
čovjeka
dodirnuo sam danas suvozačevo sjedalo,
nije bilo njegove ruke.

Sutra, Carlo će poći u Afriku
rekao sam mu volim te, rekao sam mu 'ova
situacija je smiješna'
snimio sam njegov glas na telefonu, tajno,
da moja patnja ima povod
dodirnuo sam mu kosu posljednji put
i spustio se stubama poput životinje koja će
biti žrtvovana
plakao sam kao što se plače kada se ljubav
presiječe kao sječivom.

MOJE NEDODIRLJIVO

Zaklinjem se u Sunce.

Nikad nećete dodirnuti dno moga
duševnog mira
neću vam nikad pričati o kralju koji mi je
uzdrmao tvrđavu
varat ćete se kako znate moje fantazije
lagat ću vas, o da, kako sam bio sâm na
odmoru na Capriju
neću vam nikad otkriti kolekciju finih
šalova
gledajte me kako glačam odjeću koju nikad
nećete obući, ni za tisuću godina
krijem se od vas kao u ljušturi, to što vidite
je fasada
neću vas pozvati na domjenak k sebi, nećete
me ponižavati u porazu
niti pred moju djecu po svijetu nećete
izlaziti
moje su granice zatvorena kapija,
nepovredive
vi dodirujete samo jednu partituru pjesme
koju besramno kličem

209

moj stid nećete spoznati, ne dam vam ga, ne
zaslužujete da ga defiliram
vi ludite, izgarate od želje pročitati priče
koje ne mogu ispričati
živim u vulgarnoj provali emocija,
delikatno, vrtim vam svijest.

Čestu samoću ne dajem na poklon
sažalijevate me, a ja se ljubim s jednim
plavookim iz noći u noć
bit ću tu za vaše drame, tobože, koliko tek
da se kaže
spremat ću, a vi nećete kušati ništa,
apsolutno, niti zalogaj
stope ćete mi milovati, i tek nakon smrti
možda i mekanu kožu
pred vama neću plakati, pred vama neću
plakati, pred vama neću plakati
nećete me kupovati danju, a prodavati noću
na bujicu poezije, struju koja mi opisuje
auru, budite zavidni
nemate dozvolu slušati me dok pjevam
himnu berbe grožđa
ponovo ću vrtjeti naše razgovore kako mi
dođe

210

nećete razumjeti u kom bazenu nalazim sreću.

Zaklinjem se i u Sunčevog protivnika
i u samo Sunce
oprao sam svoje grijehе prije nego ste vi
došli na ovo putovanje
nećete uspjeti ukrasti plodove iz mog
dvorišta
moj usplamtjeli duh, moju božansku svijest
punu trauma
ni jučer, ni sutra, ni danas...

... I ako čovječanstvo izumre i mati priroda
ostane trudna po drugi put
silom branim da suosjećate sa mnom i da mi
oduzmete moje nedodirljivo
posljednji zvuk koji će odjeknuti iz mene
ostat će
šutnja.

DAJEM MUŽA
NA PRODAJU

Zelim se konačno naspavati kako treba.

Dajem muža na prodaju
ne pričam s njim
pogledi nam se ne susreću
ruke se odbijaju dodirnuti
njegov i moj naslonjač nisu prijatelji
moja mačka mrzi njegovu mačku
umara me koliko je taj čovjek nezajažljiv.

Moj muž je na prodaju.

Riječi 'lonac', 'usisivač' i 'volim te' ne
poznaje
ne izgovara ih
nisu ga njima naučili
ni roditelji niti učitelji,
ni proroci, luciferi, ni anđeli niti hodže.

Prije ću se baciti u oganj štednjaka
nego što ću nastaviti s njim.

Hoću se razvesti.

212

Tuširamo se u dvjema različitim
kupaonicama
dnevni boravak smo barikadama po sredini
izdijelili gotovo na desetine.

Moja djeca mrze njegovu djecu.

Moj muž je na prodaju
uz milost Božju, samo ga uzmite, ne čekajte.

17 pari čarapa
45 vrsta košulja
3 flaše kruškovače
usta zapjenjena od psovki i uvreda
Xanax na svakih 12 sati
s migrenom još od prve noći kad smo se
seksali
muž s nedostatkom vitamina D.

Uzmite ga, ili ga bacite nebu pod oblake.

Ja imam težnje, imam snove
i otud, bez razmišljanja, dajem muža na
prodaju.

213

Zna čitati i pisati, ne zna se radovati,
nikad u životu nije glačao
niti jednom nije kupio brašno, ni šećer, ni
ulje,
koje mi nije na nos izašlo.

Na dva balkona, živimo rastavljeni
on nemiran danju, ja noću
on zajutarkuje kad ja završim večeru
čak smo i tave među sobom razdijelili.

Usred zavade, on traži da pravimo djecu
ja više djece s njim ne, u ovom životu.

Zeleni travnjak smo pretvorili u dva
staklena ureda,
ja mrzim njegovu majku, on mrzi moju
majku.

Moj muž je na prodaju,
krupan je, ni u čemu uspješan
ne slažu nam se ni ideje, ni šake, ni vjere
on u svojim molitvama, ja u svojim
molitvama protiv njega.

214

Nečistije su mu riječi od donjeg rublja.

Prljavija su mu osjećanja od ruku.

Želim se konačno naspavati kako treba.

Dajem muža na prodaju.

MADU

Ne znam nikog drugog kao što je Madù.

Velik u svojoj punoći, neobuzdan
nagao, nekontrolirane brzine, vatren,
omotao me oko struka munjevitim prstima,
blago preplanuo, nagrizen morskim
valovima
kristalan, obrijane glave,
nije mu vrijeme slomiti to vitko tijelo.

Ne znam nikog drugog tko me je ljubio tako
trijumfalno,
kao Madù.

Kasno noću, sažvakao me kao da sam
ansambl gljiva
taj Madù, sa svojim drvetom požude,
kao nitko drugi
s usnama okusa bambusa, mračan, na
momente osvjetljen
dolijevam ulje na vatru kojom me je spucao
svom snagom
svojom,
Madù.

216

Ne znam nikog drugog tko me je tako čuvao
i pazio,
kao Madù.

Odvažan, ljubio mi je tijelo matematički
precizno,
svojim dvjema rukama kao da ih je osam, ili
deset, dao mi je sve,
Madù,
uzdrhtao, okupan ljepotom, ugladen
kao da sam kušao voćni sok, a nisam ga
kupio u dućanu
Madùovo prekrasno koščato tijelo
bazga, nar, kokos, šafran.

Ne znam nikog drugog tako željezne i nježne
duše,
kao Madù.

Vraški zgodan, ožiljak iz mladosti na dnu
trbuha, muškarac
da se smrzneš
nesvakidašnji, počeo sam lajati kao životinja,
Madù, taj učitelj biologije i fizike
ostavio je svoju vječnu kemiju na mojim

217

stopalima,
neka se ugase svjetla svih stadiona bez
ljubavnika
moj Madù,
zakopčavam ga, pijem cijelu noć s njegova
vodopada,
on ostaje okrunjeni vladar.

Ne znam nikog drugog tko čini da se
zaledim, da otupim
kao Madù.

Točan, buntovan, lako mi probode srce,
spremnik ispunjen užitkom, planinski vrh
koji osvježuje
nitko nije kao moj Madù,
ne može biti nijedan drugi
tko me potapa, tko čini da izgubim jasnost,
tko mi uranja u
grudi
taj ante moga svijeta.

S Madùom, postao sam beg te noći
stvorio me je po drugi put, više nikad neću
biti bijedan.

218
Te noći, i smrt bi mi bila slatka,
zelena livada,
kao ime tvoje
Madù.

IMAO SAM
ALEHANDROM*

Imao sam, s Alehandrom
prvi put
kada sam gledao film
kraj drugog muškarca.

U proteklih 30 godina, na svim platnima
života
nikada mi niti jedan muškarac nije uključio
kućni televizor.

U tri desetljeća, nijedan me muškarac nije
pozvao
niti me zubima natjerao, niti me lažima
navukao
prema kutu gdje se prikazuje film.

S Alehandrom, imao sam
debi u prizoru dvojice muškaraca koji
gledaju film
zagrljeni, pripijeni uz kosti, natečeni od
žudnje.
U 30 proljeća, našla se jedna zima za mene
kada bih obuhvatio Alehandrovo tijelo oko

220

svoga,
piljeći u njega kao da je fabula filma.

Jedne veljačke noći, u izgubljenoj Tirani²,
ispod plahte bez seksa, gutao sam samoću
kraj topline ovog muškarca, prkoseći
studen.

Zbog Alehandra, srce mi se istopilo,
kao luđak, dok sam se držao za njegove
laktove,
muškarac je preuzeo komandu i sjetio se da
postoji film koji
treba doživjeti sa mnom.

U gotovo 11 tisuća dana, neizdrživo
ponosito, glava mi se spušta na njegov
trbuh,
i gledam film, gledam film kraj drugog
muškarca, anomalija.

U mojih trideset, u sobi gdje smo vodili
ljubav,
dva se para kože žele malo istrzati,
ja brojim uzdahe, film strave teče prirodno

221

kao
krv.
S Alehandrom sam imao,
s Alehandrom sam pio prvi sok jednog
filma,
i sok jednog muškarca koji uživa duhan
kao katran, s našim očima na ekranu.

¹ Fernando, Hamid, Alessandro, Jose Antonio, Hugo, Aleks, Rodrigo, Luis, Takù, muškarci svih rasa u nekoliko metropola, poglavito u Europi

² Bruxelles, Berlin, Dresden, Pariz, Beč, Budimpešta, Glasgow, i jedan mali grad u Rumunjskoj

DOSTA

Probudit ću se jednog dana.

Jedne nedjelje s jutrom u proljetnom cvatu
i bez riječi

umjesto jogurta ću ti dati otrov

oprat ću ti zube sapunicom

mlaku ću vodu pretvoriti u zamrznuti led

kremom za stopala ću ti oprati lice

prekrećit ću sobu samo da bih ti naškodilo
očima

pružit ćeš se na kućnom pragu pun noževa

masaža vrata će ti biti trljanje s udarcima

Sunce ću pretvoriti u tisuću oblaka što

nervozno lebde

pažljivo ću hraniti sve tvoje alergije

pitomu nektarinu popodneva pretvorit ću

u dunju

u cipelama ćeš naći divlje ježeve

sa slašću ću ubijati svaki tvoj pothvat, svaku

ideju, svako djelovanje, svako djelo

u kočnicama auta ima nečeg što nikako ne

zaustavlja

umjesto lijekova, kutije ću ti napuniti

ostatcima gliba

tminu ćeš naći tamo gdje tražiš boju

zbrka će biti kut u kojem čuvaš trofeje

223

dobivenog života

dezorijentirat ću ti radost, sistemsko
postojanje

plijesan imaš ispod kreveta, na njemu, u
jastuku

otjerat ću ti prijatelje, rastrgati ponos

u tvoje snove namamio sam dolazak stotina
kukaca

tvoj propolis za grlo sada je nafta.

Sve ćeš moći biti, ali ne i pobjednik

ako bih puknuo jedne nedjelje,

jer mi te je preko glave.

NE ZAŠTA OZVEŠTEN

Na najotrovnije pitanje
najpodmuklije, najzluradije
najidiotskije pitanje koje može izaći iz vaših
usta

na pitanje koje vam pruža toliki mir
na ono koje vam umiruje meso, kosti,
zabrinuta lica

na pitanje koje se postavlja u žanru
zapovijedi

koje pljucnete ispod usta, i pretvorite u
zvuk zraka

na pitanje koje prihvaća samo A i D

na pitanje koje ekvilibrira svu vašu bijedu

na pitanje na koje vi stavljate religijsku
vrpcu

apsolutno, na pitanje s najšpiljskijom naravi

na formulaciju uvijenu u plašt rasploda

na pitanje kojim me ili uzdižete, ili me
kudite

na tri ili četiri riječi koje izlaze iz vaše
četvorne svijesti

na pitanje koje vaše osjećanje grijeha čini
uzvišenim

225

na pitanje koje ste dobili u naslijeđe, i
prenosite ga dalje
na ono koje ponavljate kao mantru, u kutu
grla.

Na pitanje koje stavlja na vagu svaku scenu
jednog života

s odvažnošću koja ne poznaje logiku, na
pitanje koje postavljate na svadbama,
na radnim sastancima, na grobljima, u
rodilištima.

Odgovaram kao da iz mene govori ledena
planina
ili vulkanska lava
ili bijesna životinja.

Hladno,
ne, nisam oženjen.

RUSKA LAJ²

Na sedmom sam nebu.

Bogme, omiljeno sam jelo sedmorice
muškaraca!

Piće sam koje opija zenit sedam duša
sedam melodija sviraju unutar ovih zidova
od jednog kuta do drugoga,
četрнаest ruku me obrađuju kao da sam
najljepša harfa
u svemiru.

Muškarac sam,
ali se osjećam kao kraljica poretka svake
države.

Jedan od njih je Čehov,
uzme me i ispisuje riječ po riječ,
oguli mi krljušt s tijela
zna on dobro kako se tka stih, zna gdje
uštiniti osjećanja
sudaram se s njim u kutovima ovog kreveta,
oko usta imam ruski sok, od pljuvačke ovog
pasionista
do sutra uvečer će se zaljubiti u mene,

227

sauna sam gdje on usplamti, česma sam gdje
gasi svoju žeđ.

Pjotr Čajkovski večeras je najljepši,
traži me da budem jedan od labudova
guta me kao da sam posljednja votka, kao
da sam trezor olova,
dodiruje mi obrve, i zastori na sobi lete od
disanja
vrtim se s njim na stolu za ručanje,
vaze se lome u djeliće, samo od želje toga
hrabrog Rusa
do sutra uvečer, Čajkovski će se zaljubiti u
mene,
taj je Rus eruptirao na mom trbuhu
simfonijom koju volim.

Volim napraviti stanku, ali ne govori se ne
Puškinu
zaklinje mi se na vjernost na koljenima,
navodno je ostao bez muze
tresu mi se ruke dok mi taj muškarac prilazi
uspalio se od mog osmjeha, od mojih
čarolija,
otkako ga je ona druga ostavila, njegovi

228

dani su samo laž

predajem se, svemu onomu što taj muškarac
predstavlja,
predajem se pred njegovim likom
do sutra uvečer, on će se zaljubiti u mene,
osjetit će da mi pripada, ja sam vodena
struja na glasoviru, kao bujica.

Nabokov je tužan, fragilan, vrlo ljubomoran
ima malo kose, puši mnogo cigareta,
zaklinjemo se dok me stiska
jako k sebi
stvorio sam svakog leptira u njegovom
želudcu, u njegovim kostima,
uzrokovao sam svaku apokalipsu koja će se
večeras dogoditi u
Rusiji,
priča mi o uspavankama, o djeci, ljubi me i
vlažna mu drhte usta
u kupaonici smo, luđački mu se dajem, dvije
knjige su na podu
odbačene,
u vodi, uništene
do sutra uvečer, on će se zaljubiti u mene,
oštro prosvjeduje, potom ga je strah, kaže

229

mi kako ga moram voljeti.

Stravinski gleda kroz prozor, usredotočen
na mene i moj
vrat
reda mi snove iz noći u Moskvi,
pohotno mi ljubi struk, moje desno uho mu
je unutar
jezika,
daje mi med i pelin, hrani me, operom koja
se čuje
straga
zove me na rusko more, ja mu ničim ne
dajem povoda
do sutra uvečer, Stravinski će se zaljubiti u
mene,
peti muškarac koji me večeras dodiruje, kao
zdenac poljubaca, kao
kraški vir.

Gogolju sam se večeras pretvorio u svakog
književnog lika,
diramo se, prepiremo, ubijamo, miluje mi
stopala,
mrzim ga, drag mi je

230

među jasticima, čekaju nas dvije čaše vina
taj Rus će isprva ispiti mene, a zatim svoju
dosadu
počet će pletući mi pohvale, klasične himne,
pretvarajući me u
proročanstvo
do sutra uvečer, Gogolj će se zaljubiti u
mene,
počinje jad, taj muškarac plače, ali ne mogu
mu reći da ga volim.

Od groždanog ulja blista moje tijelo, sve
krivicom Dostojevskoga
svi izlaze iz sobe, ostajemo samo nas
dvojica,
blago me šamara po obrazima, vidi da sam
studen kao
oluja
kao led se tomu muškarcu podastirem,
dajem mu se kao vihor, kao munja, kao
kiša
taj Rus s velikim grudima se smije, misli da
me ima u svojini
brzo, plišanom rukom, strese me kamo mu
volja

231

do sutra uvečer, Dostojevski će se zaljubiti u
mene,
ali i ako se javi plamen, iduće jeseni neće me
proždrijeti kao
dunju.

VOLJETI MUŠKARCA

Voljeti muškarca je kao boriti se protiv oluje
rijetko je zgodno, muškarac još rjeđe
zgodan
strah te je njega, kao i nje.

Oluji
čekaj da se otvori pukotina na srcu i da se
uznemiriš od
kiše
sve vode, sve tekućine, sve rose koja se
snažno prolije
čini ti se, umjesto kaplji, kako pada na
zemlju velika stijena
i muškarac će tako izbljuvati trijumfalne
frazе, kao ova oluja koja ljulja
grad.

Spreman si, tomu muškarcu
mrziti težinu koja počiva u stolici njegova
srca,
kada mu se srce otvori kao da se otvara
ulična kanalizacija
desetljeća umotana u plinsku bocu ljutnje,

233

očaja, proklinjanja
hrvanja koja počinju ni iz čega.

Jer koliko je muškaraca oko nas oluja
maskirana u
lice s dlačicama.

On pripada cijelom svijetu, u jednoj točki
pripada i tebi
taj muškarac što preplavljuje, što rađa
plamen
ali usta mu nikada ne teku med
jer za voljeti muškarca kako on očekuje, svoj
život moraš baciti u blato.

Nečim nadnaravnim, zamornim, stihijskim,
iznuri ti
dušu
oluja.

I skoro isto tako se osjećaš
dok voliš muškarca,
dok izgaraš na vrhuncu njegovih zahtjeva
dok jedeš iz vrećica u koje je spakirana
bezumna nervoza,

234

zatvoren u kupaonici, s rukama na ušima,
dok bježiš od njega kao
od tuče iz oblaka,
dok proklinješ Grke što su ljubavi dali toliki
autoritet.

Milijuni muškaraca, i onih nad zemljom, i
onih pod njom,
sve što žele jest spas od samoće.

Operi mu stopala, poljubi mu čelo, napuni
mu želudac, daj mu seks
voli mu sestre, pauziraj pranje jer on kasni
na posao,
recitiraj mu kuhinjski manifest,
opraštaj mu kašnjenja, pazi ne presoliti
previše tu vražju salatu,
provjetri mu radionicu,
poliraj mu cipele, pjevaj pjesme koje voli,
gladi
njegova mačka, tjeraj svog mačka
raširi noge, skupi noge, otvori usta, i
progutaj jezik za zube
crne od drobljenja.

235

Voljeti muškarca, nikad nas nisu tome
naučili
nije bila katedra, ni škola, a bilo nas je
mnogo učenika
žudnih čitanja,
iskopavanja
u kazalištu gdje dostojanstvo i veličina
uvijek
pripadaju muškarcu, kao sudbina.

Iscrpljuje, kad trebaš zalijevati muškarca
češće nego
lovor
muškarca,
koji niti cvjeta.

Zasiti ga pogledima, reci mu kako ga nećeš
ostaviti ni zbog koga, ispuni mu
usta slatkijima
prognaj mu neprijatelje, skini mu košulju
zalijepljenu za tijelo, odi mu piti
sok nokata
provodi divan teror nad njim, podiži mu
djecu po njegovim očekivanjima, pravi mu
od zime ljeto, zamuti mu crno more u koje

236

je potopljen,
mjeri mu bilo nabreklih vena, masiraj mu
ranjenu ruku,
daj mu pljusku od koje će se zacrvenjeti
raširi mu noge, skupi mu noge, isijeci mu
jabuke i šljive,
blagoslovi njegovo samo postojanje.

Daj mu svoje tijelo,
ali olujno, s ledenim djelićima života koji su
ti ostali
u grlu,
uzmi ga natrag i zagrlj jer je to tvoj hram.

237

NOA TINSEL
WAGIA KALFA

240

UZNEMIRAVAM

Frizerku

Svojim ispucalim vrhovima
Prodavačicu iz Hondosa¹ / nekorištenjem
noćne kreme

Nutricionista / time što ne važem rižu
Doktora / inzistiranjem da me ponovno
pregleda

Bez osiguranja / i bez mita
Ginekologinju / novom spolnom bolešću
Feministkinje / ometanjem pokreta
Svoje roditelje
Time što im je preostalo krivo dijete
*

Uznemiravam one koje su preboljele rak
Time što si želim odsjeći grudi
Žene spavanjem s muškarcima
Muškarce spavanjem sa ženama
Queer ljude brojanjem novaca
Psihijatra jebanjem bez granica
Šefove traženjem plaće
Uznemiravam pjesnike kad nepozvana
ulazim u njihove salone
Izdavače pisanjem za malu publiku

¹Grčki lanac samoposlužnih drogerija

242
Ali ne onu za koju treba

*

Da sam bar to učinila ranije

ANTIROMAN- TIČNI PROLOG

Nemojte me čitati

Ako vam treba atmosferičnost

Ako je ono što vam nedostaje u životu

Sugestivna muzikalnost

Ako očekujete da nakon silovanja

Opisujem mjesec

Ako osjećate da ste debelo dužni

Kreatorima ukusa

Nemojte me čitati ako tražite erekciju

U aliteraciji

Ako imate vremena za kontemplaciju o
egzistenciji

Ako mislite da je pička psovka

A ne dio mog tijela ili izvor žudnje

Ako patite od elitizma

Ako uvijek imate pravo na sve

Nemojte me čitati

Ako očekujete njegu

A sami nikad niste ponudili krv

Makar u epruveti

Ako ulazite u pjesmu

Kao na sprovod:

Da vidite plaču li

THE FALL

Majka je rekla: ovo ovdje nije za nas
Ali ako treba
Dat ću i ono što nemam
Doktor je rekao: potrudite se
Klinika je rekla: odite u računovodstvo
Računovođe su rekli: gledamo vas

//
Padao je snijeg
Kriomice sam bratiću
Dala CT snimak
Majka je rekla: na sreću smo stigli
Raskititi bor

//
Žena do nas rekla je: na sreću naše nije
toliko strašno

Sutra odlazimo

//
Onkolog je rekao: ako je ono na što
sumnjamo

245

Možete ga već početi oplakivati

Moja je cura rekla: voliš li me?

//
Posjetiteljica je rekla: a on je odvjetnik?
Jeste li i vi odvjetnica?
Što ste vi?

//
Onkolog je rekao: moramo vas pregledati
Imate obiteljsku povijest
Rak vas voli (šalim se)
Ako imate gen
– A pretpostavljam da imate –
Šansa da obolite
– S obzirom na vaš spol –
Prije četrdesete
Je sto posto
Koliko godina imate?
Te sam godine navršavala 35

//
Na susjednom krevetu
Leži muškarac

246

Svaki put kad mlade
Medicinske sestre uđu
Njegova ga majka
Hvali
Kao da se rješava
Oštećene robe

//

Posjetiteljica je rekla: je li imao bolove?
I mene malo boli
Čega bismo se trebali paziti
Da i mi ne obolimo?

//

Teta je rekla: opet?
Jučer sam vam kupila
Majka je rekla: tako je kako je
Ako ti išta udijele
Imaš MMF za vratom

Teta je rekla: čini se da trebaš promijeniti
tablete
Opet počinješ krivo shvaćati

247

//

Poslodavac je rekao: ponovno dopust?
Razumiješ li da nam stvaraš probleme
Odjel za računovodstvo otipkao je: bilanca
vaših školarina je na čekanju
Profesorica je rekla: znali ste od početka da
postoji školarina
Onkolog je rekao: oni koji odu od nas
Umru

[Egoizam]

I.

Dok sjedimo u čekaonici
Hladnih zidova
Kaže da je više ništa ne gura naprijed
Osim unučeta koje očekuje od mene
I ja joj kažem
Da ga neće biti

II.

Prvi dan godine
Svima daju otpust
Sami smo u bolničkoj sobi
Sestre rade planove za navečer
Čuje se do ovdje njihov smijeh

248

Servirka dijeli kolačice

Približavaju nam se božićne pjesme

III.

Led. Kamen.

Preda mnom još jedan mrtvac kojeg mi
iznose pred očima

I rođaci koji hysteriziraju

Želim da svi umru

IV.

Kačim se sa svima

Ludaćkinja sobe. Ludaćkinja obitelji

Kažem mu ne gledaj me – ne mogu te
spasiti

//

Majka je rekla: prekrižili su ga

Posjetiteljica je rekla: pričajmo o nečemu
vedrijem

//

Brat je rekao: kako brzo nestaje svijet

249

//

Medicinska sestra rekla je: ne znam kome
da se obratite za čudo

Recepcija je rekla: nisam upoznata s
birokracijom čuda

Onkolog je rekao: ne razumijem zašto biste
vi bili iznimka

Specijalist je rekao: ne znam kamo da vas
uputimo po čudo

Ali mora postojati

Rekla je

Čistačica

//

Teta je rekla: Bog nam testira vjeru

Posjetiteljica je rekla: mogla bi ti početi ići u
crkvu

//

Moja je cura rekla: provedite sve vrijeme
skupa

Da mu stigneš sve reći

Njezina sestra (koja misli da smo

prijateljice) rekla je: mi smo ti sada obitelj

Ja sam rekla: imam već

Svoju obitelj

250

//

[soba za transfuziju]

Žena preko puta mene kaže: niste imali

istospolne odnose

Pogledam si haljinu

Danas bih mogla proći kao žena

Zato što ako jeste, kaže

Vaša krv

Če ga ubiti prije nego njegova bolest

//

Majka je rekla: zakopat ćemo ga

S bakom i djedom

Da ne bude usamljen

Majka je rekla: kad bude umirao

Nemoj vikati – bojažljivi su

Duši² je teško

Majka je rekla: ne izigravaj

Jedi to

Ne mogu podnijeti još jednu smrt

//

251

Teta je rekla: dođite da se slikamo

Bratić je rekao: i sa mnom

Teta je rekla: još jedna

Ova je mutna

Bratić je rekao: još jednu, samo njega

Teta je rekla: da se ne vidi drip

Majka me povukla:

I jednu zajedničku

//

Posjetiteljica je rekla: pazi na mamicu

² Prema grčkom pravoslavnom vjerovanju, tijekom prva dva dana nakon nečije smrti, duša mu luta mjestima koja su pokojniku bila draga u prošlosti. Ne slažu se svi izvori s ovim vjerovanjem, ali oni koji se slažu, smatraju da tijekom trećeg dana nakon nečije smrti duša napušta Zemlju i odlazi u onostranost. Vjeruje se da tijekom trećeg dana dvadeset zlih stvorenja pokušava spriječiti dušu u pronalasku svog puta do raja, optužujući je za grijeh iz prošlosti. Ovaj stih, referirajući se na to vjerovanje, govori o tome da preglasno oplakivanje dodatno otežava put duše ka počivalištu.

252

Medicinska sestra rekla je: kako ti je mama?
Doktor je rekao: kako se drži vaša majka?
Čistačica je rekla: recite svojoj majci
Da često mislim na nju
Taksist je rekao: puno snage njegovoj majci
Niste iz Atene

Subotom naplaćujemo duplo

//

Njezine sestre rekle su: umro je jer ste se
svađali
Njezine sestre rekle su: bio je zaslužio bolju
majku
Bolju sestru

³ Prema grčkom pravoslavnom vjerovanju, kad netko sagri-
ješi, ovisno o vlastitom duhovnom stanju, može reagirati
na dva načina: može ili osjetiti pozitivnu vrstu tuge koja je
oslobađajuća i vodi do iskrenog pokajanja, ili može potonuti
u očajanje, samokažnjavanje i nepriličnost. Vjeruje se da se
potonjem putu raduje Vrag, jer vodi do udaljavanja od Boga.
U tom smislu, vjeruje se da je krivnja zamka postavljena od
strane Vraga kako bi se ljude zadržavalo u stanju očajanja i
kako bi se uvijek vraćali istome grijehu.

253

Njezine sestre rekle su: kajanje je od đavla³
//
Njezine sestre rekle su: želimo da počneš
razgovarati s ocem
Ljudi nas gledaju, moramo paziti

//

Njezine sestre rekle su: ne bi htio da plačeš
Ne rastužuj mu dušu
Ne vjeruješ li u Boga?
Muž njezine sestre rekao je: raduje se duša
njegova u Gospodinu
Moj sin
–slava Svevišnjemu– je dobro
Njezine sestre rekle su: mi ćemo govoriti
ono što vjerujemo
A ti ćeš slušati
Ne možeš nametati svoje mišljenje
Njezine sestre rekle su: ti si protiv nas.
Netko te okrenuo
Ali nema veze
Njihovi sinovi pustili su psalme na radiju

//

Majka je rekla: kad umrem

254

Nemoj dopustiti da je banke uzmu
 Nije velika
 Ali to ti je od djeda
 Ne donosi sreću⁴
 –ja nisam imala sreće–
 Ali je krov nad glavom
 Teška su vremena
 Znam, imala si snove
 Da jednom postaneš netko velik
 Oprosti mi što te nisam mogla
 Podržati, dati ti stvari
 Koje si vidala kod drugih
 Kad umrem
 Stavi je na prodaju
 I ne osvrći se

//

⁴ U prošlosti, kad je spajanje parova (προξενιό) bilo često, vjerovalo se da je brak bio pitanje sreće: ili je žena imala sreće da nađe dobrog muža, ili je imala nesreću da nađe lošeg. Čak i u potonjem slučaju očekivalo se da ne dođe do rastave, jer je taj brak bio smatran sudbinom koju se mora prihvatiti. Ovo vjerovanje podržavala je i grčka pravoslavna tradicija te se razvod braka smatrao grijehom.

255

Djeca su se priljepila za prozor
 Dječak u staklenoj
 Zapaljenoj kući
 Smijao se da se djevojčica ne bi rasplakala
 Djevojčica
 Je pravila grimase da se dječak ne bi uplašio
 Uskoro je sve utihnulo

//

Dječak je rekao: hajdemo natrag
 Ne sviđa mi se Atena
 Dječak je rekao: vidiš kako je smiješna
 Narančasta tekućina u mojim venama
 doktori
 koji me pokušavaju spasiti
 ti koja sve shvaćaš ozbiljno

//

Dječak je rekao: želiš li se igrati skrivača?
 Ovog me puta nećeš naći
 Hoćeš se kladiti?

Dječak je rekao: hoćeš li se me sjetiti
 Kad budeš kitila bor?

Ako me se ne sjetis
Nema veze
Znam da me voliš

256

INGLE
THE
WALL

Dok sam u klinici
Događaju joj se uzbudljive stvari
Upoznaje nove ljude
Zovu je na zabave
Čekala bi me
Ali rekle smo dva mjeseca
A mom bratu treba duže da umre
*

Majku joj brine
Što se događa sa mnom
Kvari joj raspoloženje
A bliži se Božić
Ljubazno me traži da nestanem
Dok ne prođe godina
*

Kad im je umrla mačka
Bilo me sram
Tražili su baksuza⁵

⁵ Mnogi Grci, pogotovo u ruralnim sredinama, vjeruju da im određene osobe (neznajući ili nenamjerno) donose nesreću i krive ih za negativne stvari koje im se događaju u životu

UPUTE ZA PREKID SVISOKA

Ako zaigra na sve ili ništa
Ako postane zahtjevna
Došlo je vrijeme da se riješiš skandala
Odaberi simbolično mjesto
Jezero s flamingima
Tako će se osjećati posebnom
Izolacija će te spasiti od neugodnih pogleda
Ako počne vikati/ govori joj o patrijarhatu
Kapitalizmu
Reci joj da brak pridonosi
Reprodukciji heteronormativnog statusa
quo
Pripitomljava te / crpi ti resurse
Uvjeri je da je njezina želja za djecom
pogrešna
Govori joj o mačkama / reci joj
Da nije dovoljno queer
I također da ti se više ne sviđaju pjesme
Lezbijki i gejeva – primijeti da neprestano
pišu o identitetu
Reci joj da je izlazak iz ormara još jedan

259

oblik podčinjavanja
Govori joj o Butler i Foucaultu
Reci joj koliko te pritišće / kako je ispalo
I ako ne razumije drugačije
Reci joj da ti se više ne sviđa njezina pička
*
– Sad znaš –
Taktike svojih prijatelja
Doista queer ljudi

TAŠTO SE PIŠNIKINJE NE FEBU MEDUSOBNO

Ja sam joj djevojka
Imam čast da joj čistim gaće
Od njenih emancipatornih tjelesnih
tekućina
Perem tanjure
Prostirem plahte, vješam rublje
Poštedujem je brojeva
Zdvajam nad računima za struju
Idem na posao
Gužvam se po javnom prijevozu. Izjeda me
put
Vraćam se ofucana/ serviram leću kao da je
specijalitet
Navečer mućkam glavom
Izdišem dušu/ u njezine tekstove
I postajem navijačica/ vreća za boks
Vibrator s kratkim spojem
Prljavi ručnik – Večeras nastupa
Zahvali mi neodređeno

Na podršci i strpljenju ²⁶¹
Zakopa mi ime
Publika poludi: o, kakva karizma
Žudi za tim da izgleda
Kao zvijezda marginaliziranih
Koja je sve sama postigla
Kasnije doma
Pitat će me kako je bilo
Je li bila provokativna
Nervirat će je što još uvijek nisam objavila
zbirku
Što me rutina dotukla

MUŠKARCI MI GOVORE ŠTO JE PRAVA POEZIJA

Muškarci mi govore što je prava poezija
Međusobno se lijepo slažu
Jedan drugome hvale knjigu
Znam tko će pisati o kome i što

Listam značajne književne časopise i
dosadujem se

Žene iz njihovog društva
Pišu još jedan članak o povećanju broja
pjesnika
O pomanjkanju dobrih knjiga
Dobivaju svoje bravo

Već mi je jasno što će učiniti
S nekime poput mene
-dobro znane metode-
Prvo čine što god mogu da te isključe
Dok i sama ne zaboraviš da postojiš

263

Ako to ne upali
Kažu da je tvoj rad
Poezija sa salvete
Manifest
Ispovijedan
Nazivaju te neurotičnom
Nejebljivom
Lezbijkom

Na svojim jadnim susretima
Čine što god mogu da te zatru
Veliki pjesnici i njihovi sljedbenici

I misle da me boli kurac

OSJEĆAM SE LEBLIKOM

Kad se prema meni lijepo ponašaju
Tijekom četrdeset dana posta
Kad se vrate sa Svete Mise
I donesu mi blagoslovljeni kruh

Kad ih na sprovodu mog brata
Boli jedino moj krevet

Kad nas proklinju popovi
Koji drkaju na nas
Dok im supruge spavaju

Kad se o nas trljaju
Napuhani govornari
A ja se bojim

Hoće li nas pronaći
Zaklane

NISAM KORISNA SVOJOJ NACIJI

Nisam korisna
Svojoj naciji
Nemam djecu
Da ih vodim na mimohod
Da ih učim povijest
I himnu
Ili kako reći
"ponos" "čistoća"
"heroji"
"rasa"

Jajašca mi se
Razbijaju u WC školjci
I raspršuju

A ovi
Koje rađa moja olovka
– prava čudovišta –
Od malih nogu odgajani su
Da izdaju

266

Pjesme koje su uvrštene u izbor objavljene
su u knjizi Μακάρι Να Το Είχα Κάνει
Νωρίτερα [*Da sam bar to učinila ranije*]
(Thraka, 2023).

Prijevod s grčkoga: Marija Dejanović

STEFAN
ALTEVAK!

SEMAFOR

Emil je ispijao peti džin tonik. Komadići leda i limuna plivali su mu u čaši, a on ih je miješao ružičastom slamkom i čekao odgovor svoje prijateljice Gine iz Engleske. Zaslon mobitela osvjetljavao mu je glatko lice i guste obrve i na mutnim fotografijama koje je snimao prednjom kamerom zelene su mu oči svjetlucale poput staklenih perli.

„Oh, you are quite tipsy“, napisala mu je Gina nakon što joj je poslao fotografiju. Na slici je u mraku čaršije izgledao nasmijan od osmice do osmice. Kameni zid iza njega bio je sramežljivo osvjetljen žutom bojom ulične svjetiljke. Njegovo tamno lice izgubilo bi se u mraku čim bi se svjetlo zaslona ugasilo.

„And it's only Tuesday“, napisao je Gini. „Actually Wednesday morning.“

U tim kasnim satima španjolski bar u čaršiji već se zatvarao. Gazda, visoki muškarac duge crne kose vezane u rep, već je pospremao stolove, ali gosti su još uvijek imali priliku naručiti posljednje piće. Od onih koje

je poznavao ostala je samo Anja, koja je, za razliku od njega, drečala u tami sa svojom svjetlucavom kremom koju je natrčkala na lice i sa zelenim džemperom i bijelim lanenim hlačama koje je nosila na sebi. Jedan od momaka iz njenog okruženja nježno joj je prošao prstima kroz kratku kosu. Činilo se da s njom želi otići kući.

Emilu je odgovaralo što je Anja zauzeta jer htio je provjeriti što se događa na aplikaciji *Grindr*. Čim ju je uključio, stigle su mu nove poruke i počeo se istovremeno dopisivati s trojicom. Svi razgovori bili su glupi.

„Nudes?“ pitao ga je jedan dečko potpisan kao Trixie Mattel.

Emil je poslušno poslao svoje golišave fotografije. Fotografiju torza obasutog kratkim dlakama koje nikada nisu izrasle u pravi ljubavni tepih, ali i fotografije penisa i zadnjice. Zatim je nervozno ispio posljednji gutljaj pića nestrpljivo čekajući odgovor s druge strane. Dok je čekao, bijelim je patika-

ma tapkao u mjestu i nervozno vraćao telefon u džep pokušavajući da, u trenucima kada ne visi na *Grindr*, izgleda prisutan u prostoru.

„Dečki, molim vas, uđite unutra“, rekao je gazda.

Gotovo svi su polako počeli ulaziti u unutrašnjost lokala i upravo u trenutku kada se i Emil pokrenuo s mrtve točke, pogledao je ulijevo i vidio jednog nasmijanog dečka. Iz njegovog džepa čuo se zvuk iste aplikacije. Nije bio siguran je li to onaj što se potpisuje kao Trixie Mattel, no mogao je biti siguran da se i on dopisuje s nekoliko njih jer mu je *Grindr* nastavio zvrckati par dugih sekundi u kojima su se njih dvojica samo gledali i upoznawali pogledom.

Dečko je nosio odjeću sličnu njegovoj. Pripijene traperice koje su isticale zadnjicu i kožnu jaknu s ponekom srebrnom nitnom. Dečkova jakna izgledala je kao nova, presijavala se i krckala kada je pokretao ruke, dok je Emilova bila već iznošena pa se u tom tre-

nutku osjetio pouštenim što i on nema novu jaknu. Dečko mu uputi znatiželjan i prijateljski pogled. Bio je drag, no u isto vrijeme i pomalo čudan. Kada se nasmiješio, otkrio je da su mu prednji zubi malo oštećeni. Kroz prigušeno čaršijsko svjetlo Emil nije mogao točno ustanoviti što mu je sa zubima, jesu li polomljeni ili su jednostavno potamnili od loše oralne higijene. Bio je učtiv pa se pravio da ih ne primjećuje i nije dodatno zagledao. Unatoč defektu u ustima dečko je izgledao simpatično.

„Bok“, reče mu Emil nakon što je dečko izgovorio nekoliko riječi na jeziku koji nije razumio.

Dečko ponovno nešto reče i osmjehnu se, a Emil odmahnu glavom dajući mu do znanja da ga nije razumio. To mu se često događalo, čak i kada je razumio jezik. Jednostavno ne bi čuo kada bi popio više no što treba.

Iako nije razumio što je dečko rekao, Emil ga je ponovo pogledao i poželio učiniti

nešto s njim. „Da odemo tamo?“ upitao ga je i rukom pokazao na dno ulice otkuda se moglo zaći u mračnije čaršijske uličice. Dečko ga je razumio, nasmiješio se i kimnuo glavom.

Dok se Emil čudio kako se to prijatno stvorenje niotkuda nacrtalo na kaldrmi, krenuli su niz ulicu i počeli se upoznavati.

„Kako se zoveš?“ upita ga Emil.

„Zofem se Aardit“, reče na lošem makedonskom jeziku. Bio je maturant.

„Koliko ti je godina?“

Ardit je promrmljao nešto što je zvučalo i kao petnaest i kao osamnaest, pa Emil poče u sebi analizirati je li maturant ili osmaš.

„A ti?“ upita ga Ardit.

„Ja imam dvadeset i četiri godine“, slaže Emil. Bio je tri godine stariji.

„I foliš muškarce?“ entuzijastično nastavi Ardit i pružio je jednu ruku da ga uhvati

oko struka. Emil se trgnuo, nije navikao da ga javno bilo gdje diraju.

„Da, volim muškarce. Volim i djevojke, ali više volim muškarce“, malo kolebljivo odgovori Emil. Za djevojke je, ustvari, slagao.

„I ja, i ja“, radosno poviče Ardit, kao da se prvi put upoznaje s nekim poput njega. Prigrljeni, dvojica momaka iskrala su se ka tamnim, zmijolikim uličicama čaršije. Arditove oči sijale su od sreće i nije skidao osmijeh s lica pri tomu vješto skrivajući zube. Emilu srce silno zakuca od uzbuđenja. Arditov zvonki glas bruja mu je u ušima svaki put kada bi ovaj nešto ponovio.

„Jao, kako si ljep. Kako si ljep“, govorio mu je dok su mehanički krenuli prema zgradi Mavrovke. Emil se topio od lijepih riječi. Ne sjeća se kada mu je netko s toliko topline u glasu rekao da je lijep. Možda je zbog pijanstva sve oko njega izgledalo nekako ugodnije. Njegova percepcija svijeta malo se smekšala.

Njegova prisutnost u noći u tim se trenucima pretvorila u tiho uranjanje u životne čari, nešto što je sebi rijetko kada dopuštao. Pustio je da ga riječi njegovog novog prijatelja očaraju i, iako je istovremeno želio da budu oprezniji dok paradiraju unaokolo, Arditova prisutnost sama po sebi uklanjala je njegov nevidljivi štiti. Hodanje niz čaršijske uličice pretvorilo se u plovidbu podmornicom mutnim vodama u kojima su svuda okolo plivale nevidljive morske nemani i nisu im mogle ništa.

Putem su prošli pored jedne nedovršene kuće smještene između nekoliko niskih stambenih zgrada kod *Galerije 7*, gdje je uvijek mirisalo na lahadžun. Emil je već ranije primijetio tu nedovršenu kuću pa odvuče Ardita tamo. Pribije ga uz jedan neoličeni zid i priljubi usta njegovima. Ali unutra, u tom ogoljenom prostoru, poljubac nije pratila uгода. Vilica mu je bila stisnuta. Mjesto je djelovalo suviše otvorenim pa su njih dvojica prekidali s ljubljenjem osvrćući se lijevo i desno kako bi provjerili dolazi li netko.

278

„Ovdje će se upaliti svjetlo“, rekao je Ardit. Zvučao je kao da poznaje to mjesto. Sigurno mu nisam prvi, pomisli tada Emil i dozvoli mu da ga povede. Ispod nabujalog kompleksa stambenih zgrada s raspuknutim fasadama prošli su kroz tunel koji je vodio do ulice na Bit-pazaru i do fakulteta. Dok su išli, Ardit ga je neprestano držao za ruku i grlio. Emil bi okrenuo glavu i usnama mu nježno dotaknuo obraz, a potom bi rekao: „Ne smijemo to ovdje činiti, netko bi nas mogao vidjeti.“

„Nema nikoga“, reče Ardit odbijajući pustiti mu ruku. Emil se pomirio s Arditovim neukrotivim duhom i više se nije bunio. Ponovno se prepustio pijanstvu dopuštajući si da u hodu spusti ruku na Arditovu zadnjicu i opipa je. Okolne ulice izgledale su prazno, ali to je možda bio samo privid. Možda ih je netko odnekuda već promatrao, no bili su isuviše zaneseni da bi to primijetili.

Na bulevaru na koji su izašli, sada već van čaršije, ulične svjetiljke mnogo su jače

279

sijale. Tu su bili izloženi pogledima pa su ubrzali korak. Osim s visokih uličnih stupova, svjetlost je dolazila i iz izloga zatvorenih trgovina i od neonskih reklama koje su ispisivale imena različitih marki i prodavaonica. Bliještalo je i mjesto na kojem se prodavao doner. Emil je na trenutak pomislio pitati Ardita želi li da naruče doner, ali sjetio se da je te večeri već jeo. On i Anja uzeli su po jedan bezukusni hamburger s plastičnim pomfritom, koje je sada teško vario u želucu. Odjednom se sjetio kako se uopće nije oprostio s Anjom, ali ponovno je na to zaboravio kada je Ardit počeo nešto pričati.

„Znao sam da sam gej još kao defetogodišnjak“, reče i glas mu puče na toj rečenici.

„Ja sam imao dvanaest ili trinaest godina kada sam toga postao svjestan“, odgovori Emil. Htio je nastaviti pričati, ali odjednom zašuti, jer svaki put kada bi se ta tema načela, u mislima bi utonuo u jednu davnu epizodu koja je ostala zapečaćena u njegovoj glavi. Prijetio bi se događaja iz vremena kada je bio u

280

sedmom ili osmóm razredu. Prvi put je došao do zaključka da nešto s njim nije u redu, barem je tada tako mislio, kada se u svojoj dječjoj sobi počeo intimno upoznavati.

U početku je bio prilično zbunjen.

Dječaci iz njegovog razreda pričali su samo o djevojčicama. Gledali su u njihove grudi, a oni odvažniji bi svoju simpatiju udarili po stražnjici dok su se s njom mimoi-lazili u školskim hodnicima. Kod njega je bilo suprotno. Zvjerao je samo u muške. Pogledom je ispitivao kakve su im crte lica i kakvi su im mišići na tijelu. Kada su se presvlačili u svlačionici na satovima tjelesnog, uzbuđivao ga je miris muškog znoja. Kod ženskih je više primjećivao kakvu odjeću nose, kakvu kosu imaju, koju glazbu slušaju. Volio je djevojke koje su nosile tamnu odjeću, one koje su imale dugu gustu kosu i one koje su slušale određenu vrstu glazbe i bendove kao što su *Nightwish* i *Cradle of Filth*.

281

Kada bi doma bio sam, otvorio bi ormar u spavaćoj sobi u kojem je stajala uredno složena očeva odjeća. Unutra je bilo svakakvih hlača, košulja i odijela, u laskavim bojama i vedrim retro dezenima. Neki komadi odjeće imali su specifičnu teksturu kao na primjer tamnosivo vuneno odijelo sa žučkastooker postavom. Na etiketama takve odjeće stajalo je da su iz *Junka*. Kada je poodrastao, taj je komad namještaja počeo zvati jugoormar. U igri je isprobao skoro sve komade odjeće iz jugoormara. Plivao je u svemu što bi isprobao, osim u bockavom tamnosivom odijelu. I sako i hlače od odijela bazdjele su na lavandu koja je, radi zaštite od moljaca, stavljena u ormar u kojem je odijelo godinama stajalo, netaknuto. Bio je potpuno gol kada je po prvi put obukao taj komad odjeće. Dok je oblačio hlače, osjećao je kako mu se vuna trlja o tek izrasle dlake na nogama.

Kučine, tako su nazivali te uvijene dlake kod muškaraca, vjesnike muškosti. Riječ je naučio od stričeka Atanasa, obiteljskog prijatelja koji ga je redovito zadirkivao zbog

282

dlaka na nogama ili pak zbog brkova koji su mu poput mahovine rasli nad usnama. „E pa tako, Emile, počinješ i ti ličiti na muškarca“, govorio mu je.

Emil bi se kiselo nasmijao takvim komentarima. Nastavio bi se kiselo smijati i kada bi ga striček Atanas pitao ima li djevojku i kada će biti svadba.

Sjeća se da je bio uzbuđen od čudnog čina oblačenja muškog odijela. U svečanoj odjeći tijelo bi mu se preobrazilo. Vani je bilo ljeto i bilo je vruće. Pretpostavljao je da svi ljudi rade nešto čudno kada sami ostanu kući. Na glavu je stavio dječji šljem i zamišljao je da je zapovjednik specijalne jedinice za gonjenje kriminala. U to je vrijeme po cijele večeri gledao *Rexa*. Sada mu je nedostajao samo pas da bude poput glavnog lika. Postava vunenog sakoa u početku ga je malo hladila po leđima, a onda se počeo lagano znojiti. Pogledao se u ogledalu. „Što ima, Emile“, rekao je samom sebi i nastavio zuriti u vlastiti odraz, uzbuđen svojim izgledom. Srce mu je lupalo u grudi-

283

ma. Plašio se da se roditelji ne vrate ili da netko, baka ili djed, ne navrati i zatekne ga u ovako nezgodnoj situaciji. Penis mu se bio malo ukrutio. To mu se već znalo dogoditi, a kada je jedno jutro odlučio pitati baku zašto je to tako, ostao je bez pravog odgovora. Roditelji su mu već bili otišli na posao, baka je pila kavu u radnoj sobi kada je on utrčao, skinuo gaće od pidžame i, pokazujući se, viknuo iz sveg glasa: „Bako, zašto mi se pimpek ukočio?“ Baka se umalo nije udavila od gutljaja kave koju je upravo srknula iz šalice. „Ništa, ništa, u redu je to! Obuci se, odmah! Zakasnit ćeš u školu“, izbezumljeno je govorila dok mu je rukama pokazivala da navuče pidžamu.

Obučen u sivo odijelo i sa šljemom na glavi, Emil odjednom začu kako se vani parkira neko vozilo, pa priđe prozoru kako bi provjerio da mu netko ne dolazi. Na njegovo olakšanje, bio je to neki susjed. Muška silueta koja je izašla iz automobila brzo se izgubila iz vida. Još uvijek uzbuđen, Emil se vratio u dječju sobu, legao je na krevet i dlanovima se nježno počeo dirati ispod pazuha. Odjeća ga

je dražila po tijelu, naročito na mjestima gdje su pantalone i sako bili bez postave, i on se prepustio tom osjećaju. Sa svakom minutom bivao je sve uzbuđeniji dok odjednom nije osjetio kako dolje počinje biti vlažno. „Jao, upiškió sam se?!“ prošaputao je u blagoj panici.

Emil je tada primijetio da se na hlačama kraj zatvarača pojavila mala mrlja. Prstima je dotaknuo tkaninu, bilo je malo ljepljivo. Prošlo je još nekoliko mjeseci prije nego što je naučio da tekućina koja curi iz penisa ima poseban naziv: sperma. Ta riječ je bila ispisana kredom na vanjskom zidu malog stadiona u njegovom kvartu, gdje je trenirao nogomet.

Emil je htio ispričati Arditu cijelu ovu smiješnu ili bedastu dogodovštinu o svom prvom orgazmu, ali već su bili stigli do Mavrovke. Nadali su se da će unutra, u tamnim hodnicima trgovačkog centra, naići na neko skriveno mjesto gdje bi mogli sjesti. U Mavrovci je vladala morbidna tišina, neprikladna za prepričavanje intimnih dogodovština. Zgrada trgovačkog centra izgledala je poput

napuštene kule ispunjene izlozima svjetlucave odjeće okačene na mrtve bezizražajne lutke ukočenog pogleda. Svjetlost izloga umirala je na hladnim mramornim pločama. Krenuli su uz neke stube i upravo u trenutku kada su im se usne približile, bljesnuo je reflektor.

Emil se tada zabrinuto odmaknuo od Ardita. Obojica su se uputila nazad niz stube. Ubrzali su korak u strahu da ih slučajno ne snimi neka nadzorna kamera i da iz mračne utrobe zgrade pred njih ne iziđe neki pripadnik sigurnosti. Osjećali su se kao da su kročili na neprijateljski teritorij. Dok su tražili izlaz iz praznih labirinata trgovačkog centra, za njima su se nizali bezbrojni butici s bijelim vjenčanim haljinama i crnim muškim odijelima s mašnama, spremnim za sljedeće vjenčanje. Emil je išao par koraka naprijed, to je kao trebalo značiti da ide sam, a Ardit je brzo hodao za njim.

Ubrzo su stigli do semafora kod rampe koji su gledali pravo na otrcanu betonsku zgradu Sveučilišne knjižnice i tamo ga je Ardit ponovno uzeo za ruku. Emilu je bilo lije-

286

po što ga netko ovako gordo u javnosti drži za ruku, ali bio je i plašljiviji i zamišljeniji. Sjetio se da je najavljena prva Parada ponosa u zemlji. Trebala se održati krajem sljedećeg mjeseca, u lipnju. Potom ponovno počeo razmišljati o tome kako je Ardit puno mlađi od njega, da mu je možda tek petnaestak godina, samo što je završio osnovnu školu ili proslavio maturu, te da nije na mjestu da se muva okolo s nekim tako mladim. Čak i da je osamnaestogodišnjak, smetala bi mu tolika razlika u godinama. A možda mu je lagao o svojim godinama baš kao što je i on lagao njemu. Unatoč unutarnjem sukobu, Ardit mu se u proteklih pola sata toliko svidio da je osjetio ogromnu radost što ga je upoznao. Jedva je čekao da stignu na neko zamračeno mjesto gdje će se ljubiti do duboko u noć.

Semafor pred njima dugo je svijetlio crveno. Stajali su tako držeći se za ruke i nisu prelazili ulicu iako na vidiku nije bilo nijednog automobila. Maslinasta boja neba okovala je grad. Tišina i praznina okolnog prostora činili su se nesalomljivima sve dok se nije

287

začulo brujanje dviju vešpi koje su se munjevito, poput aždaja nestrpljivih da progutaju svježi ulov, nacrtale pred njima na asfaltu i naglo usporile. Jedan dečko koji je sjedio na zadnjem dijelu druge vespe okrenuo se prema njima i bacio na njih pregršt ljuski suncokreta koje je držao u šaci. Ljuske su se odbile od Arditovu kožnu jaknu. Dečko im je potom nešto dobacio, vjerojatno psovke, na jeziku koji Emil nije razumio. U njegovom tonu nije bilo ničega što je slutilo na dobro. Emil, koji je do tog trenutka držao pogled uperen čas na pješački prijelaz, čas na semafor pred sobom, odjednom je osjetio opasnost. Mozak mu je izdao naredbu da se pribere, a onda je cijelo njegovo tijelo dobilo naredbu da trči. Ardit je u istom trenutku povikao: „TRČIII!“

Emil se nije okrenuo da provjeri jesu li se motoristi zaustavili i dolaze li za njima. Jedino je znao da im se ne piše dobro. Nije želio biti pretučen. Trčao je naprijed i nije se osvrtao. Ardit se udaljavao od njega bježeći na drugu stranu ulice, a on je produžio juriti širokim pločnikom koji je prolazio ispred

Sveučilišne knjižnice. Nadao se da će malo dalje naći taksi. Obično je bilo parkiranih automobila ispred hotela *Holiday Inn*. Dok je trčao, osjećao je kako mu alkohol i hamburger neugodno klokoću u stomaku. Ruke i noge su mu obamrle od silnih čaša džin tonika, ali je nekako nalazio snage da ne zastane. Nije si smio dopustiti da poklekne, da bude pretučen, iz jednostavnog razloga što nije znao kako cijeli taj slučaj objasniti svojoj obitelji. Nije smio završiti u bolnici. Nije smio ostati polomljenih zuba. Nije smio imati modro, natečeno oko. Ni dlaka s glave nije mu smjela faliti. Ništa se nije smjelo dogoditi jer još uvijek nije bio *outan*.

Negdje ispred barokne zgrade u koju se trebao useliti novi Fakultet dramskih umjetnosti, čuo je kako ga sustiže jedan od njihovih napadača. Tko god to bio, primicao mu se s leđa. Kada je odlučio okrenuti glavu, kroz maglu je ugledao ruku koja je brzo zamahnula i potom je dobio silan udarac u lice. U tom trenutku nije osjetio bol od udarca. Kako je ostao na nogama, nastavio je trčati

dalje naprijed, prema mostu, gdje je primijetio ljude i nekakvu živost. Već je bio usporio kada je začuo kako mu Ardit dovikuje s druge strane ulice, no Emil više nije znao može li mu vjerovati. Odjednom je posumnjao da bi Ardit mogao biti dio te napadačke skupine. Možda ga je ovaj mladi, skoro krezav dečko kojeg ne poznaje duže od sat vremena, namjerno zaveo i uvukao u nevolju. Pokušao je ne razmišljati na taj način, jer da mu je Ardit mislio nauditi, vjerojatno bi ga udario još dok su stajali na semaforu i ne bi se i sam dao u bijeg.

Kada se Emil uspio nekako dokopati mosta, duša mu je bila u nosu. Puls mu je silno udarao. Dahtao je i jedva je dolazio do daha. Primijetio je da su napadači, ponovno na svojim vespama, već bili tamo. Poput jahača apokalipse, stajali su nasred mosta okovanog grubom željeznom ogradom brujeći motorima. Jedan od njih prijeteci je procijedio kroz zube: „Dečko, dođi ovamo.“

290

Emil se bojavao da netko od njih ne nosi oružje, nož ili pištolj. Isto to je već jednom ili dvaput pomislio dok je trčao. „Dečko, dođi ovamo“, još jednom, ovaj put još više zapovjedno, zareža glas. Iako taj ton nije slutio na dobro, Emil je okrenuo glavu jedva ih okrznuvši pogledom. U sebi više nije imao ni mrvu snage. Neka mi naprave što god hoće, ne mogu više, reče u sebi.

Lagano je zaobišao svoje napadače, prešao ulicu i zaputio se dalje prema trafici gdje je vidio žuto parkirano vozilo s pločicom i brojem.

Napadači se nisu usudili ponovno mu prići, vjerojatno zato što su se previše približili drugim ljudima. Emil se dovukao kao raspadnuto crijevo i ušao u taksu.

„Striček, molim te, vozi me kući“, bez daha reče čim je ušao. „Napali su me“, kratko dodade i, dok ga je taksist odmjeravao pogledom, otvoriše se i druga vrata. Bio je to Ardit, i on sav uzdrhtao i oznojen.

291

„Emile“, vikne.

„Hajde, ulazi“, kolebljivo mu reče Emil, ne znajući želi li se baš voziti s njim nazad kući.

„Kuda idemo?“ upitao je taksist.

„Do kvarta Kozle, kod Kam-marke-
ta“, slaže Emil. Bilo je to prvo mjesto koje mu je palo na um. Živio je u višekatkici na deset minuta hoda od Kam-marketa, ali nije želio da Ardit dozna gdje točno živi.

Dok su se vozili u taksiju, Ardit mu je cijelo vrijeme nešto govorio i dozivao ga imenom, ali Emil je bio u bunilu.

Pokušavao se prisjetiti kako je izgledao njegov napadač, onaj koji ga je udario šakom u lice, no jedva je uspio i vidjeti njegov lik. Bio je malo niži od njega. Imao je glatko lice. Nosio je crvenu trenirku. Ali nije se mogao sjetiti njegovih očiju, izraza lica, boje kose.

292

„Zaboga, djeco, što ste učinili?“ nakon nekog vremena upita taksist pokušavajući razumjeti što se dogodilo. Sigurno je bio zbunjnjen jer je Ardit u jednom trenutku zagrlio Emila.

„Ništa, napali su nas, mislili su da smo gej“, odade se Ardit, dirajući sada Emila po nozi.

„Ah, djeco, što ste to učinili“, rezignirano im reče taksist, kao da su počinili neki zločin.

Emil je osjetio kako mu se usta i grlo ubrzano suše i kako mu noge pulsiraju od boli. Kao da ostaje bez krvi. Kao da će se onesvijestiti. Ardit to osjeti, skloni ruku s Emilove noge, odjednom se uozbilji i učtivo upita taksisu ima li vode.

„Ne, nemam ovdje vode. Imam je u prtljažniku“, kratko reče i nastavi vožnju, praveći se da ne primjećuje kako je Emilu loše.

293

Dok mu se mješavina hamburgera i alkohola podizala uz jednjak, Emil se svim silama suzdržavao da ne povrati na sjedalo. Svakom minutom bivalo mu je sve teže kontrolirati taj nagon. Vožnja kao da je trajala cijelu vječnost.

„A ti, gdje živiš?“ jedva je uspio izustiti Emil u namjeri da spriječi Ardita da produži s njim.

„U kvartu Kozle“, odgovori mu Ardit i Emil je odmah znao da to nije istina.

„Ne, ne, ne živiš tamo, vraćaš se doma! Imaš li novca?“ s uzdahom upita Emil.

„Nemam“, kratko odgovori Ardit, otkrivajući svoju laž.

„Dat ću ti dvjesto denara i ti ćeš ih dati stričeku“, reče tada Emil, izvadi novčanik iz džepa i počeo prekapati po pregradama. Kada je pronašao novčanicu, gurnu je Arditu u dlan i brzo vrati novčanik nazad. Iako ga je početni osjećaj da će se onesvijestiti koliko-toliko prošao, jedva je čekao da iziđe iz taksija.

294

Kada se vozilo konačno zaustavilo, Emil izleti kroz vrata i napravi nekoliko koraka po pločniku, pogledom tražeći mjesto gdje bi se mogao izrigati. Potom ponovno začu Arditov glas.

„Emilee, Emilee...“, dovikivao je za njim.

Ardit je bio izišao iz taksija i bio je krenuo za njim. U taksiju je bio skinuo jaknu i išao je za Emilom u pletenoj majici koja sigurno nije grijala, a vani je bilo prilično hladno. U šaci je čvrsto držao novčanicu od dvjesto denara.

„Ardite, molim te, ulazi u taksi i neka te vozi doma. Poslije plati stričeku“, odrješito mu reče Emil kada primijeti da ga Ardit u stopu prati.

U kvartu je bilo potpuno tiho, samo su njihovi povici narušavali gluhoću noći.

295

Pred njima je svijetlio ogromni znak Kam-marketa, čije je neonsko svjetlo isticalo rupe na asfaltu ulice Kozle, kao i pokvarenost i trulež Arditovih prednjih zuba. Emil je zastao da bi se suočio s njim i u tom trenu njegov izgled mu nije bio jasan. Sada je, ponovno obasjan, izgledao stariji od osamnaest godina. Nije znao je li izišao od kuće, a da mu nisu dali novac, je li možda beskućnik odjeven u skupu ili ukradenu odjeću ili je pak išao s bilo kim za novac. Uopće nije prepoznavao dečka koji ga je do maloprije obasipao čarobnim i uhu ugodnim riječima.

Ne znajući više što da mu kaže, Emil se samo okrenuo i nastavio brzo hodati dalje, ali Ardit je ponovo potrčao za njim. Kada su nijemo prešli desetak metara, Emil je čuo kako taksista kreće automobilom naprijed. „Dečko, zaboravio si jaknu“, doviknuo je vozač Arditu.

„Molim te, ulazi u taksi“, procijedi Emil kroz zube.

296

Ardit je tada konačno odustao i nevoljko se vratio u taksi, a Emil se nije osvrnuo da ga posljednji put pogleda.

„Plati stričeku“, jedva još jednom viknu i nastavi umorno hodati uskim pločnikom.

Čak i tada ponovno začu svoje ime.

„Emilee“, povika Ardit iz taksija, vjerojatno s glavom nagnutom kroz prozor.

„EMILEE“, vikao je još jače, iznova i iznova.

Emil je znao da neće moći zaboraviti te povike jer zvučalo je kao da napušta Ardita.

Dok je vozilo nestajalo u noći krećući se u njemu suprotnom smjeru, Emil uspori korak, malo se sagne i iz usta mu izleti pun mlaz bljuvotine. Nakon što ga je toliko dugo gutao i potiskivao nazad u sebe, mlaz je izbio iz njega svom svojom silinom, kao gejzir.

Dok je povraćao po ulici, u vratu je osjećao rijeku nesvarene hrane, osjećao je kako će mu oči izletjeti iz duplji.

297

Dio bljuvotine uletio mu je u nosnice, a komadići pomfrita sletjeli su mu na bijele tenisice. Čelo mu je oblio znoj. Koljena su mu počela klecati. U tom se trenutku srušio.

Nakon što se prilično ispraznio narušivši tišinu i vjerojatno probudivši nekoga iz sna, tupim korakom nastavio je dalje. Ubrzo mu je ponovno pozlilo. Bilo mu je muka od cijele večeri. Od cijeloga svijeta. Pred oči mu je izlazila mutna slika napadača i njihova bezosjećajna, ubojita sila. Monstrumi. U ušima su mu ponovno odzvanjali otrovni glasovi koji su izlazili iz njihovih grla. Mjesto gdje su ga udarili šakom odjednom je počelo peći, a žeđ ga je podsjetila na taksista koji mu nije dao vode i na čudna Arditova usta, koja su, ipak, ostavila neki trag, ukus poljupca koji je već sada pripadao nekom prethodnom životu.

Nakon nekoliko metara ponovno je morao zastati. U grlu je iznova osjetio nagon za povraćanjem. Pred sobom je ugledao raskrižje na kojem je trebao skrenuti kako bi stigao kući. Zastao je, sagnuo se, otvorio usta i između zuba mu je proletjela nova bljuvo-

298

tina. Mješavina je ovaj put bila tečnija. Kroz nosnice su mu proletjele sline, potom je postalo gorko. Dok je išao dalje ulicom prema semaforu koji je žmirkao žuto, iznova i iznova je povraćao.

299

KRISTI PINDERI

1997

(ulomak iz romana)

III

Danas sam sreo svog dragog, nakon nekoliko dana – za mene strašno dugih – tijekom kojih nismo razgovarali. Umjesto šućenja, ja sam mu slao svako malo poruke na telefon, pokušavajući se opravdati, objašnjavajući mu kako ja vidim svijet. Svo vrijeme ga uljepšavajući i pretjerujući čime sam mu egoistično diktirao stavove i gledišta koja bi on trebao usvojiti.

„Ti si zao“, rekao mi je ovaj put, kada je jasno uvidio moj pokušaj manipulacije, „Zao si!“

Sjeli smo u jedan restoran koji smo obojica voljeli. Kao i prošli put, i sada nas je služivao jedan mladi i privlačni konobar. Ensi je na sebi nosio bijelu majicu, a ja sam se sâm sebi činio zaista zlim dok je ovo govorio, i dok sam se prisjećao koliko sam ga puta povrijedio. Naša ljubav je često imala snagu ciklona. Bez sumnje sam ga istinski volio, čak sam pomišljao kako ga gušim ljubavlju,

ali u jednom takvom vrtlogu nema samo ljubavi, već i drugih snažnih osjećaja koji traže da budu iscrpljujući, sveobuhvatni, ne nužno tako mirni i sigurni kao što je ljubav.

U tom trenu ja sam oficir u vojničkoj uniformi, dok je Ensi moja meta!

To je jedan od rijetkih slučajeva kada sam ja u dominantnoj ulozi, budući da mi se cijeli život činilo da sam ja bio onaj koji je progonjen.

Točno kao onog bezumnog dana, kada sam trčeci kući završio ispred vrtića u mom naselju, istog onog vrtića u kome sam proveo dvije ili tri godine djetinjstva.

Ljudi su istu stvar radili i u toj zgradi, koju je upravo počinjao gutati plamen. I ona je bila poharana i opljačkana.

Odjednom sam osjetio nečiju snažnu ruku kako me hvata za rame i kao da me steže kliještima dok me snažno povlači prema zgradi vrtića. Nisam se još ni osvijestio, a već sam se našao unutra, usred gomile ljudi.

Gerti... izgleda da ga nisam ostavio dovoljno daleko! Sada me snažno steže za rame i kesi se pokazujući svoje žute zube sa nasla-

gama kamenca, dok me pištoljem koji drži u drugoj ruci opominje da ne govorim.

Predosjećam da će se nešto loše dogoditi, ali u tom trenutku nemam nimalo snage da se otrgnem iz njegovog stiska i od tog pištolja, koji više nije kao pištolji, karabini ili kalašnjikovi koje sam video tog dana na ulici. On je uperen u mene, i nitko od desetorice obuzetih ljudi koji su se našli unutra me niti vidi niti čuje. Ta nekultivirana bića su, pokravši sve pokretno u vrtiću, isključila struju i izvukla iz zidova kablove koji vode električnu energiju jer su, kako čujem u neredu, napravljeni od bakra koji bi se mogao prodati.

Gerti me vodi do podruma kuhinje, gdje su kuhari držali namirnice, kao i drva za potpalu velikih pećnica. Sada je tu ostao samo jedan prljavi stol i nešto drva, koja su morala biti dio velike hrpe prije nego što je pljačka počela.

„Skini hlače“, kaže mi dok mu se oči sijaju od nestašluka. „Stavit ću ti ga i ja, kao Tani.“

Kada mu se pokušam nekim trikom izvući, udari me pištoljem u desnu butinu ta-

kvom silom kakvu nisam vjerovao da može postojati.

„Skidaj hlače sam, lijepo ti kažem, da ti ih ja ne poderem!“

Ponovo me udari u desnu nogu. Bol je ovog puta razarajuća. Zatim zatakne pištolj za pojas svojih hlača. Osjećam kako sam i dalje živ, iako teško dišem i grudi mi se stežu velikom brzinom. Ali Gerti je jači od mene i uspijeva mi skinuti hlače, u jednom potezu s donjim rubljem.

Pruži me na stol koji je ostao u podrumu i tada me toliko bude sram da svim srcem želim da nitko ne uđe i ne vidi me u tom položaju.

Stisnem zube i tijelo tako da on, neiskusan kakav sam mislio da mora biti, ne može prodrijeti.

„Opusti se!“, više mi.

I šakom me udari u desnu potkoljenu, u isti mišić, ovaj put mi zaista nanoseći neizdržljivu bol.

Ali ja sam odlučio da mu ne dopustim da ode dokle je naumio i odbijam opustiti mišiće, u tom trenutku napete kao kamen.

„Opusti se“, ponovo se prodere, opet me udarivši u istu nogu.

„Ajde, opusti se, dupejebac, bit će ti fino, svidjet će ti se, pa ti to voliš, sâm si rekao Andriju da ti ga stavi!“

Ali ja i dalje ne popuštam.

On ga navlaži pljuvačkom... i dok se sprema ispružiti se preko mene, snažno me udari u glavu, tako da mi se učinilo da će mi lubanja eksplodirati i slomiti se na pola. Opet me udari na isto mjesto na desnoj nozi, koja mi je sada sasvim otupjela i više nisam osjećao nikakvu bol.

Godinama sam Andrija iznova zamišljao kao nekog nosoroga, koji se, bez obzira što bi mogao biti divlji i smrtonosan, odlikuje jednom vrstom nezgrapnosti u pokretima i ponašanju, koja čini da izgleda bezopasno, kao što inače izgledaju sva spora i pospana bića.

Dok sam Gertija, s druge strane, prestravljeno zamišljao kao anakundu, usred smrtonosnog napada.

Anakonda lovi svoj plijen jednako

uspješno u vodi kao i na zemlji. Ima samo jedno oružje, svoju lukavost i ogromnu snagu, kao posljedicu nezamislivih dimenzija koje može dosegnuti: čak preko dvadeset metara dužine.

Negdje u Latinskoj Americi anakonda puže po zemlji, pliva u vodi, penje se na drvo odakle pažljivo nadgleda svaki leteći plijen, zatim odvuče svoje tijelo do dolje, uđe u unutrašnjost tropskog drveta, vuče se kroz sasušene predjele i druge sredine pune opasnosti, ali ništa, ništa živo je ne može zaustaviti ako odluči napasti!

Ne može je zaustaviti, na primjer, ni jedan mladi jaguar, koji iako ima fleksibilnost, okretnost, snagu i savršeni balans između kostiju i mišića – balans kakav ima svaka mačka na ovoj planeti – ipak postane lak plijen za ovog nepredvidivog gmizavca, koji ako bolje razmislite, ne živi samo u Latinskoj Americi, već povremeno živi i u našoj radnoj sredini, ili čak u našem društvu, ponekad u školi, ili u naselju.

Na našu nesreću, nekad čak i... u našim porodicama!

Kada jaguar odluči da najesti se gigantskog gmizavca, ne može znati da će mu to možda biti posljednji lov.

Mačka pokušava odvući gmizavca, koji se još više produži pod vodom nego iznad nje. Ali, u jednom kratkom momentu, kraćem možda i od jedne sekunde, jaguara omete neka ptica, dok zmija skupi svu snagu, živce i pršljenove vrata i glave, kako bi dobila zalet u vodi i s fatalnom preciznošću ponovo pobjednički izronila na površinu.

Anakonda ne može svoj plijen ubiti samo ugrizom. Ona potopi jaguara na dno rijeke, zabivši mu glavu u mulj i za tri-četiri sekunde gmizavac ga cijelog obavije svojim hladnim tijelom.

Odmah zatim, anakonda radi najčudniju stvar u džungli: pušta ga... oslobodi svoj plijen!

Ali, kao i svaka druga manifestacija puke sreće ili nekakvog čuda koje nikada ne traje do kraja, jaguar, umjesto da izađe iz vode i da se sakrije u šumi, odluči nastaviti bitku i ponovo joj zarije zube u rep. Anakonda se ovaj put brzo izvuče, povuče jaguara pod

vodu, gdje mu nedostaje zraka, obavije ga tijelom i tako snažno ga stisne da se nesretnoj mački polome sve koščice, vene joj eksplodiraju i nastupi krvarenje u cijelom tijelu, dok on ispušta dušu ne shvaćajući uopće kako ga je sustigla smrt!

Kada mu i srce eksplodira, i mozak mu je natopljen krvlju, zmija izvuče mačku na zemlju, otvori usta i proguta je cijelu, takvu kakva jest.

Čujem eksplozije bombi od izvana, izvan vrtića, u trenutku kada me Gerti svom snagom udari u glavu. I na trenutak mi izgleda kako nijedna druga vrsta boli koja bi mi mogla prostrujiti tijelom ne može biti jača od ove koju sada osjećam.

Pitam se jesu li to stvarno bile bombe vani, ili to odzvanja u mojoj glavi?!

Iznenada, opuštam tijelo, oslobađam mišiće i ne razmišljam više ni o čemu. Više ne osjećam strah...

Ni tijelo...

Oči mi postaju teške i odjednom mi se vrati onaj zasljepljujući bljesak koji sam osjetio nakon događaja s Andrijem, onog dana

kada sam odlučio otći na plažu umjesto da se vratim kući.

Čini mi se da se Gerti tada uplašio više nego ja, pištolj mu pada sa pojasa u hlače koje su mu visile i ja se pokrećem, u posljednjem pokušaju da se oslobodim. Ali kao anakonda, on još jednom skupi snagu i lukavstvo, i ponovo legne preko mene, tako da ovog puta ne pusti „mladog mačora“, već da ga „pojede“ do kraja.

Toliko sam umoran da više ne mogu da stegnem nijedan mišić na tijelu.

I dok je njemu sada već lako postići ono što je naumio, počinje vrištati od zadovoljstva i povlači se... a ja samo mogu osjećati gađenje dok se on izljujeva na drva u podrumu...

IV

Prvi put sam vidio Ensija jedanaest godina nakon tog dana sa Gertijem.

Vidio sam ga na TV-u, u jednoj emisiji za mlade, gdje je bio najstidljiviji, ali i najpametniji od svih. Držao me je prilijepljenog za ekran, jer za razliku od ostalih, koji su djelovali razmaženo i površno, on je bio najiskre-

niji: najuzbuđeniji, možda i najuplašeniji, ali i najsretniji što će testirati sebe, svoje strahove, stidljivost i slabosti adolescencije, i to pred publikom za koju nije mogao znati kako će ga prihvatiti.

Iz Ensija kao da je isijavala upornost koja je činila da mu ljudi vjeruju i da ga cijene. Zato sam se odmah zaljubio u njega!

Na sebi je imao crni džemper i košulju sa svijetlom kragnom. Nosio je naočale za vid s debelim, polutamnim okvirom s bijelim prijelomom po sredini, zbog kojih je izgledao zrelije, iako je i dalje imao nekoliko adolescentskih bubuljica na licu.

Te naočale i bubuljice su bile kao kontrast koji je davao smisao mojoj potrebi da se intimiziram s nekim tko, kao ni ja, nema savršen spoljašnji izgled, ali krije pravo blago ispod lika i fasade. Fasade koju ni godine i starost, kao ni šminka, teretana ni zdrava hrana, neće moći promijeniti. S protokom vremena, razumije se.

Ensi me je kasnije pitao što mi se dopalo kod njega. Ne vrijedi lagati da me je posebno privukao njegov oštar um i vješti-

na debatiranja. Svidjele su mi se i tamne oči, zamišljen i stidljiv pogled; svidjeli su mi se i debeli, dugi i ravni prsti, zgodne noge, usne, visoko čelo.

Sve me je to odjednom privuklo, ali me je prije svega zaintrigirao glas i ton ovog hrabrog jaguara.

Pomislio sam kako je zreli čovjek iz budućnosti sakriven u stidljivom tijelu punom hormona tog mladića sa naočalama debelih okvira, koje su zaklanjale dva oka dubokog i prodornog pogleda.

Emisija je bila o nekoj temi dana. Za razliku od drugih mladih, činilo mi se da Ensi tu temu shvaća ozbiljno.

Kasnije smo gledali snimku emisije i Ensi je i dalje bio radoznao i nastavio me ispitivati što mi se svidjelo kod njega. Kao da mu odgovori koje sam mu davao nisu bili dovoljni. Ali ja nisam znao kako da mu bolje objasnim.

Kako da mu objasnim da mi se činilo da ga znam cijeli život, iako ga nisam ranije sreo? Kako bih mu mogao objasniti da mi je prenio energiju od koje su mi preskakali ot-

kucaji srca, da sam zbog njega osjećao sitne ubode iglicama po tabanima i vrhovima prstiju?

Kako sam mogao saopćiti da sam ga već dugo čekao, jer sam godinama želio podijeliti sebe s nekim tko će mi se bezuvjetno posvetiti, da sam se na neki način zaljubio u njega mnogo prije nego što sam ga upoznao i prije nego što sam ga vidio ili sreo; jer sam u svojoj podsvijesti već volio ideju ljubavi jednako koliko i čovjeka koji bi mi je pokazao? Kako da izrazim riječima stvari koje se osjećaju u jednom uzdahu?

I štoviše, kako bih ga mogao natjerati da shvati koliko je moćna ljubav dva mlada momka u gradu kao što je Tirana, jer je to jedan duhovni čin koji se odvija u potpunosti tajnosti?

Bi li razumio kada bih mu rekao da je snaga naše privrženosti jednog drugom bila još jača, još uzvišenija zato što je prakticirana pred slijepim očima grada koji nije mogao ni razumjeti jednu takvu ljubav, sve i da je imao priliku da je vidi? Dva momka ili dvije djevojke koji se javno vole pred svima,

ali cijeli svet nije u stanju to ni percipirati, jer je slijep za takvu ljubav, slijep čak i za pomisao da takav osjećaj može postojati: da li bi on to uopće razumio, sve te misli koje su živjele duboko u meni još od dana kada sam shvatio da sam bio drugačiji?

On, dakle, onaj koga sam gledao na TV-u, bio je čovjek moje potpune intimnosti, onaj za koga sam mislio da je negdje, ili bi trebao biti negdje na ovom svijetu, on koji će biti čovjek za mene!

Tirana je možda slijepa, ali moja majka i ne baš toliko... Kada sam pojačao zvuk na TV-u, dobacila je gorak ubod: „Ove momčice koji pričaju kao curice, hoćemo li ih cijelu noć slušati?!“

Našao sam način da uspostavim komunikaciju s Ensijem već sljedećeg dana. Preko jednog zajedničkog prijatelja dobio sam njegov broj telefona i poslao mu kratku i neočekivanu poruku: „Šta ima, Ens! Vidio sam te jučer na TV-u. Čestitam, bio si najzanimljiviji od svih!“

316

Tišina...

Od pretjerane hrabrosti zaboravio sam napisati ime, ili u nekoliko riječi objasniti tko sam, da možda imamo zajedničkog prijatelja. Ili čak da se izvinem što mu šaljem takvu poruku, a da se uopće nismo upoznali.

Opet tišina...

Ponovo mu pišem: „Ens (po drugi put pišem njegovo ime u skraćenom obliku, previše brzo time stvarajući ovu bespotrebnu intimizaciju), izvini što se nisam predstavio: Zovem se Klajd, bio sam maloprije s Dionijem, tvojim prijateljem, pa smo pričali o jučerašnjoj emisiji. On mi je dao tvoj broj. Volio bih da se vidimo, ako bi mogao, i da se upoznamo, ali u svakom slučaju čestitke još jednom.“

Tišina, ovog puta još teža...

Kasnije će upravo ovaj dio mog karaktera, koji se toliko razlikovao od njega, biti i razlog tolikih svađa među nama. Ja sam bio kao neko dijete koje nikako ne može stati kada nešto želi. Ja sam, da tako kažem, želio scenu na kojoj bih nastupao. A Ensi je bio suptilan promatrač, poput nekog redatelja,

317

koji uvijek ostaje iza scene. Svoje misli je nekoliko puta izgovarao u sebi, a u vrlo rijetkim slučajevima ih je mogao izgovoriti i na uho nekom glumcu... Ali nikada na sceni!

Ja sam uvijek bio „želim...“ ili „zašto da ne?“, „zašto ne, zaboga!“ Ensi je uvijek bio „ne treba, sačekaj trenutak“ ili „sad da, sad treba!“

Ja sam bio pretenciozni i brzopleti jaguar, jedan od onih koji anakondi sami upadaju u usta. Ensi je bio drugi jaguar, koji sjedi u blizini promatrajući i učeći. Uvijek oprezan da ne nastrada.

Kako ni tada ne bi zauzeo moje mjesto, Ensi je uporno ustrajavao u neodgovaranju na te moje dvije poruke!

Kasnije, jedne večeri kada mi je Ensi položio glavu na rame, rekao mi je jednu istinu koja bi me natjerala da se bolje zamislim da sam je ranije čuo. Zatvorenih očiju, dok je tonuo u san, uspio mi je prošaputati: „Kako me nisi razumio taj jedini put?! Kada mi treba da me hraniš probranom hranom na žličicu, ti mi napuniš cijeli tanjur najmasnijim mogućim jelom.“

Dok je on te noći spavao, ja sam mu brojao udisaje. Mogao sam osjetiti podizanje i spuštanje njegovih grudi na svojim. I dok mi je hladio lice zrakom koji je ritmično i smireno ispuštao iz sebe, shvatio sam da je u pravu. Da su u stvari skoro sva razočaranja u mom životu nastala upravo kao rezultat ovih iznenadnih ispada mog karaktera, izbora koje pravim na licu mjesta i moje neodgovornosti koja čini da ne razmišljam o posljedicama.

Budim se natečenih očiju, nakon svakvih nepovezanih snova, kojih se ne mogu ni sjetiti.

Odem u kuhinju i kažem majci: „Počinjem raditi!“

Imam šesnaest godina.

Uopće i ne čujem što mi govori, ali osjećam da je dirnuta, jer sam je tom kratkom rečenicom podsjetio na to kako život leti.

Otišao sam do jezera, gdje se upravo gradio novi drveni bar na plaži, i nevoljno ušao unutra dok su dvojica ljudi zabijali posljednje čavle u veliki šank od svijetlog drveta. Razgovarao sam s onim koji mi je izgledao

malo stariji i za koga sam pomislio da bi mogao biti vlasnik. Rekao sam mu kako želim raditi preko ljeta. Pitao me je za godine i možda je pomislio da sam mlađi od šesnaest, ali mu nije smetalo da se jednom okušam u poslu, pa ako mogu da se nosim, zašto da ne?!

„Da, zašto da ne?“, odgovorio sam mu.

Vratio sam se na isto mjesto dva dana kasnije obučen u snježnobijelu košulju koju mi je mama brižljivo ispeglala. Bilo je pola sedam ujutro i cijelu noć nisam mogao spavati od brige, pitajući se hoću li znati kako držati veliki poslužavnik u ruci, napunjen čašama, pićem, flašama, sladoledom, pepeljarama ili šalicama kave.

Mama mi je iskazala ljubav tako što mi je sama obula nove cipele, glancajući ih do jedva primjetnog mikrona, dok je sve emocije koje su joj se bile skupile u grlu istresla na mačku, kada se ona mazila provukavši se između mojih nogu, ostavivši dlake po još uvijek nedovoljno osušenom laku sa svježim uglancanim cipela.

Moja baka je pokušavala obrisati suze maramicom. Ja nisam mogao izdržati, sve

dok nisam izašao na ulicu i pobjegao od ovih scena nepoštedne ljubavi dviju žena mog života, scena u kojima je svaka od njih igrala svoju unaprijed određenu ulogu. Kao da sam išao u rat, a ne na prvi radni dan na poslu!

Šetnja pored jezera, u to doba kada se putem može naići samo na cvijeće i ptice, kao i ponekog tko obavlja jutarnje trčanje, bila je jedno od posebno oslobađajućih iskustava i požalio sam što imam običaj toliko dugo spavati, tako da sam tijekom čitavog djetinjstva i adolescencije tek u par navrata imao prilike vidjeti izlazak sunca.

„Uzet ćeš ovu krpu i malo ćeš je nakvasiti, ali ne previše, i očistit ćeš stolove vani. Ali pazi da ne uprljaš košulju“, rekao mi je čovjek koji će biti moj barmen. „Kad završiš vani sa stolovima, dođi da te naučim cijene i da ti objasnim kako ćeš raditi s računima.“

Čistio sam ne samo stolove, već sam se poletan zbog novog posla trudio brzo počistiti i noge stolica razbacanih po cvjetnom vrtu, natapajući krpu jutarnjom rosom. Bilo je četrnaest stolova, svaki s po četiri stolice: čišćenje te 224 noge od stolica činilo mi se

kao najvažniji posao u gradu!

Oko petnaest minuta poslije sedam, u vrt je sjela i prva mušterija, muškarac u četrdesetim godinama, koji je pomalo šepao na jednu nogu. Naručio je kavu i frčku!

Pitao sam barmena u čudu što je to frčka. Saznao sam da je to bila mješavina pelinkovca, „Skenderbeg“ konjaka koji se proizvodio lokalno, i punča. Nasmijao se kada sam mu rekao da je onda u redu da tražim od gosta onoliko novca koliko koštaju pelinkovac, konjak i punč zajedno, „zar ne?“

Od „frčke“ je šesnaestogodišnjak radoznao da proba, onda kada barmen ne gleda, najprije ukus pelinkovca, koji zatim više nikad neće staviti u usta – toliko je gorak. Drugom prilikom proba malo konjaka, koji mu se također čini jakim i ne baš dobrog ukusa. I na kraju proba punč od naranče. Neki drugi dan je probao gutljaj iz još jedne tek otvorene boce punča i tako saznao da se punč može napraviti i od banane!

Jedan šesnaestogodišnji konobar mnogo može naučiti o ljudskoj naravi. Samo iz jedne čašice „frčke“!

Na kraju krajeva, zar jedna „frčka“ manje-više i ne liči na karakter čovjeka, sa svim njegovim mogućim nijansama?

Od tada sam počeo piti po malo punča svaki dan. Ta navika je učestala iz godine u godinu, sve dok dvadeset godina kasnije nisam morao birati: ili ću prestati piti alkohol, ili ću se suočiti s posljedicama povišenih enzima u masnoj jetri, koja bi mogla ostati nepovratno oštećena ako ne reagiram odmah. Odlučio sam da moje usne više ne okuse kap alkohola.

Oko podneva stolovi u cijelom lokalu bili su ispunjeni ljudima svih uzrasta, koji su tražili da budu usluženi. Svako od njih imao je jedinstvenu narav, emotivno stanje koje je moglo eksplodirati bez upozorenja, različite zahtjeve i težnje, najčudnija moguća ponašanja.

I svi su čekali da ih uslužim ja – šesnaestogodišnjak koji je jednog jutra iznenađeno odlučio da radi, jer mu je bilo dosadno provoditi po cijeli dan kod kuće čitajući, plačući i sanjareći, ili slušajući kako se majka žali babi: „Kako je moguće da ne izlazi iz kuće, već

samo čita?! Kako ovaj momak nema nekog prijatelja?!“

Savladao sam strah od toga da će mi poslužavnik ispasti iz ruke, izašao sam u vrt nasmijan, počeo prilaziti stolovima i, kada me ljudi nisu primjećivali, obraćao sam im se podižući i produbljujući svoj pomalo ženstveni glas: „Kako ste? Želite li nešto popiti?“ Kada bi okrenuli glavu ka meni, vidjeli bi mladog momka koji im se ljubazno smiješio: „Remetim li vas? Želite popiti nešto, ili da dođem kasnije?“

Od prvog dana sam to naučio, da uvijek imam fin osmijeh, i tu lekciju nikada nisam zaboravio, pogotovo kada sam u mnogim drugim slučajevima u budućnosti morao „razoružati“ mnoge ljude tim postupkom koji nije zahtijevao nikakav napor.

Desilo mi se da, zbog brzine i kaotičnosti posla, pomiješam stolove i da jednoj obitelji donesem narudžbu piva i konjaka, koju je trebalo odnijeti na drugi, susjedni sto! Žena za prvim stolom me je sažaljivo pogledala i rekla: „Dušo, nije strašno, ali tražili smo ti nešto drugo. Koliko imaš godina?“

324

Dok su muškarcima sa susjednog stola vikali: „A bre, momak, gdje ti je pamet!“

Onda sam morao naučiti i najsitnije bubice ljudi za stolom: jednom, koji će očigledno platiti cijeli račun, otvorao sam pivo prvom! Drugom bih donosio samo flašu za stol, bez čaše. Onom što je pio konjak sam stavljao pored i malo leda, da sâm stavi onoliko komadića leda koliko želi. Drugom sam pored flaše donosio i još jednu rezervnu čistu čašu, koju sam mijenjao sa svečanom, gotovo ceremonijalnom pažnjom. Toliko da su jednom prestali s razgovorom i pijanac koji je tražio još jednu praznu čašu pored flaše me je upitao, skoro pa sasvim nježno, jesam li i ranije radio taj posao.

Posebno vodeći računa o detaljima, uvijek sam uspijevaao dobiti dosta napojnica, više nego konobar iz druge smjene, koji iako je već dvije godine radio taj posao, nije mogao razumjeti zašto se to dešava, pa je razlagao: „To je zato što tijekom dnevne smjene ima više ljudi“, što sigurno nije bilo točno. S tim novcem sam na kraju mjeseca mogao kupiti što god sam poželio, a da to uopće ne osjeti

325

plitki džep moje majke. Bio sam siguran da bi mi ona kupila sve što zatražim, ali svejedno mi je bilo draže da kupujem stvari novcem koji sam sâm zaradio.

Ensi mi je odgovorio puna dva dana kasnije, jednom hladnom i jednostavno napisanom porukom: „Hvala! Meni se moj nastup nije činio baš toliko dobrim, ali svejedno hvala. Vidimo se kad god želiš, nije problem. Danas idem na večeru u ‘Why not’, novo je mjesto. Ako prolaziš tuda, javi se. Ugodan dan!“

Bilo je Badnje večere, a ja sam bio uvjeren da Isus nikada nije bio protiv ljubavi! U ponoć sam uvjerio jednu svoju prijateljicu i jednog njenog prijatelja da odemo u taj novi lokal.

Vidio sam Ensija kako se kreće s čašom, tražeći me među ljudima. Upravo sam mu bio poslao poruku na telefon, u kojoj sam mu javio da sam tu, u lokalima. Bio sam svega nekoliko metara od njega, sjedio sam u uglu pažljivo ga promatrajući i proučavajući svaki njegov detalj. Zabavljala me je njegova nelagodnost.

326

„Koliko godina danas puni Isus?“, pitam ga smiješeći se.

Okrenuo se prema meni i odmjerio me od glave do pete.

„2007! Za tjedan dana ući će u svoju 2008. godinu! A ti, koliko imaš godina?“

Dovoljno nam je samo da razmijenimo poglede da bismo shvatili da godinama tražimo jedan drugog.

„Griješiš! Isus je sin Božji, i kao i Otac, nije ni rođen niti će umrijeti. To je za nas smrtnike nepojmljiv koncept vječnosti.“

„Griješiš ti“, odgovara mi jaguar, koji sada oštri zube igrajući se: „Danas proslavljamo njegovo ‘rođenje’, to jest dan kada je on rođen na Zemlji, a ne njegovo stvaranje. Na Zemlju je sišao tako što se rodio prije 2007 godina. A ti, ne reče mi koliko ti imaš godina?“

„Mnogo sam mlađi od Isusa...“

„Ali stariji od mene...“

„Tako izgledam?“

„Je li važno?“

„Ne“, odgovaram poražen i dodajem,

327

„Hoćemo li otići negdje drugdje, gdje možemo na miru razgovarati o vječnosti?“

Završavamo u drugom okruženju, jednako bučnom, ali barem smo sjeli za stol vani i sami smo, jedan naspram drugog. Pričamo o vječnosti, ali se složimo još na početku da bi bila istinska muka živjeti bez mogućnosti da se, barem jednom, umre s mirom!

„Možeš živjeti vječno, a da se i dalje osjećaš mrtav i usamljen“, kažem ja.

„To zna što nosi vječnost?“, pita me.

„Slažem se, vječnost je nepoznata. Ali misleći da si besmrtnan, nećeš pokušavati uložiti nikakav trud da probaš nešto novo, jer ćeš misliti tako kao ti, da će se sigurno nešto već desiti, nešto će doći i bez potrebe da se ti pokreneš“, ne popuštam ja, zabavljajući se.

Osjećam kako mi alkohol obuzima misli. Počinjem govoriti stvari bez veze. Zatim ga pitam: „Hoćeš li spavati večeras sa mnom...?“

S toliko nestrpljenja iščekujem njegov odgovor, ali se osjećam nemoćnim da ga čujem.

Uspijevam jedino shvatiti njegov izraz lica, izraz lica momka koji obično sebi nameće si-

tuaciju: „Ne treba, sačekaj trenutak“.

Ali on se osmjehuje, a meni se čini da kaže: „Sad da, sad treba!“

Nekoliko minuta kasnije, u hotelu nedaleko od centra, ne trebam govoriti, ne trebam slušati, ne trebam ni gledati većinu vremena sitnice u mraku koji mi dozvoljava samo da dodirujem i da osjećam rukama, usnama, preko naše kože, mirisom tijela koja eksplodiraju u samici naše zajedničke tajne.

Dok sjedam na krevet, s osjećajem oslobođenja kakvo imate kada tek što ste prekršili neko esencijalno pravilo, i tek što ste „narušili“ ograničavajući, sveprisutni moral, Ensi zatvara vrata od sobe, čak ih zalupi tako snažno da osjetim kako je onaj svet, gdje su svi suci ili tužitelji, ostao tamo vani, dok smo mi „samozatvoreni“ pod vlastitom presudom... u jednoj običnoj hotelskoj sobi.

Opuštam tijelo ležeći na krevetu, shrvan iscrpljenošću od straha, dok Ensi gasi svjetlo.

Liježe pored mene i približava mi lice. Ja zatvaram oči, on mi dodiruje usne.

Kada se osjetim nesigurno i uhvati

me nespremnost, on ispruži iz usta svoj jezik svježeg ukusa.

Ja otvaram oči kako bih se uvjerio da je on zatvorio svoje kako bi više uživao.

Dok ja osjećam ukus snova iz dugih popodneva provedenih u samoći, u gradu mog djetinjstva, on na mojim usnama okusi svježinu jezera...

Skidam se i krv mi odjednom počinje nadirati kroz svaku žilu, dok se on smiješi radoznalim očima, čiji mi požudni sjaj ostavlja crvene tragove na svakom dijelu tijela.

Kad mu skinem majicu, kako bih uklonio taj pogled sa svog tijela, on se povuče, sklupčavši se u ugao kreveta... Bojim se da nisam previše požurio, dok on ponovo zatvori oči, legne na krevet i raširi ruke... Kada krenem ka njemu, on ponovo skupi ruke preko grudi i smije se...

Polako počnem da se spuštam dole... On se prestane smijati i teško uzdiše.

Ja zažmirim i poljubim mu vrat, jezikom ga milujem po ušima i osjećam srce kako snažno pumpa krv.

On uzdiše i svojim nježnim rukama

me dodiruje po tijelu... Moje srce nastavlja kucati snažnim udarcima, njegovo jednolično otkucava: bam... bam... bam... bam...

Poljubim ga u lijevo oko, zatim u desno i počnem plakati... On me obori jednim brzim pokretom i legne preko mene.

Ljubi me u obrve, u lijevo oko, u desno oko, po ušima, po vratu, miriše me ispod pazuha, zatim me ponovo ljubi po grudima, pun požude spušta se niz moje golo tijelo, polagano me miluje dodirujući mi odozgo butne dlake i mišiće nogu.

Sva krv i snaga su nam se već skupili između butina, dok su se izvan hotela, ispod našeg prozora, ljudi vraćali pripiti svojim kućama. Netko je vikao iz sveg glasa: „Hristos vaskrse!“ Drugi su mu odvrćali: „Hristos se rodi danas! U aprilu vaskrse!“

Mi smo nastavili da se zagrijavamo pod tijelima koja i dalje drhte, ali sada više ne od straha, niti od strasti rušenja jednog tabua, ni od zadovoljstva dijeljenja jedne tajne, već od vatre jedne bezuvjetne ljubavi.

Ljubavi na prvi pogled!

BIOGRAFIE

Blank page with faint horizontal lines, suggesting ghosting or bleed-through from the reverse side of the page.

Selma Asotić je pjesnikinja. Završila je magistarski studij iz poezije na sveučilištu Boston University. Dobitnica je stipendije Robert Pinsky Global Fellowship i druge nagrade na književnom konkursu Brett Elizabeth Jenkins Poetry Prize. Nominirana je za nagradu Puschcart za pjesmu „Nana“, a 2021. i 2022. uvrštena je među polufinaliste/kinje nagrade 92Y Discovery Poetry Prize. Pjesme i eseje na engleskom i bhsc jeziku objavljivala je u domaćim i međunarodnim književnim časopisima. Njena prva zbirka „Reci vatra“ (Buybook, Sarajevo; Raštan izdavaštvo, Beograd) objavljena je 2022. godine. Dobila je nagradu „Stjepan Gulin“ za najbolju knjigu poezije objavljenu u BiH, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji i nagradu „Štefica Cvek“ za jedno od najboljih djela feminističke i kvir književnosti u 2022. godini.

VESNA
LIPONIK

Vesna Liponik je pjesnikinja i mlada istraživačica u Znanstvenom centru Slovenske akademije znanosti i umjetnosti (ZRC SAZU). Njezinu prvu zbirku poezije *Rožo razje* objavila je Škuc-Lambda 2019. (nominirana za nagradu “Kritičko sito”, nagradu “Veronika” i nagradu Slovenskog sajma knjiga za najbolji književni prvijenac). Njezina druga knjiga *Jabk (Fabuke)* objavljena je kod istog izdavača 2023. godine (Prangerov izbor 2024.) U 2021. je s performansom faq. nastupila na bijenalu mladih umjetnika Mediterana, te je izdala istoimenu knjižicu. Njezin magistarski rad, *Antropomorfizacija: kritička analiza (ne)ropa*, dobio je Nahtigalovu nagradu, nagradu fakulteta za najbolji rad. Trenutno je zaposlena kao znanstvena novakinja na Institutu za filozofiju ZRC SAZU i doktorandica je na Poslijediplomskom studiju ZRC SAZU. Suraduje s *Za životinje!*, udrugom za zaštitu prava životinja i dio je kolektiva Roza_ZRC+.

TIJANA
RAKOČEVIĆ

Tijana Rakočević pjesnikinja, esejistkinja, prozna i dramska spisateljica, rođena je 1994. godine u Podgorici. Doktorantkinja je na Filološkom fakultetu u Nikšiću (Odsjek za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti). Stipendistkinja je Crnogorske akademije nauka i umjetnosti za 2016/17. godinu i bavi se znanstvenim radom. Objavila je zbirku poezije *Sve blistavi kvanti* i zbirku kratkih priča *Intimus*, a u pripremi je i dramski komad *Admiral*. Njeni radovi – eseji, pjesme i priče, prevedeni na nekoliko svjetskih jezika ili u originalu – mogu se naći u domaćoj i međunarodnoj književnoj periodici. Zamjenica je glavnog urednika u izdavačkoj kući *Fokalizator*. Godine 2023. proglašena je dobitnicom prestižne nagrade Centralnoevropske inicijative za pisce (CEI), Crnogorsko narodno pozorište dodijelilo joj je najznačajniju bijenalnu nagradu za dramski tekst u Crnoj Gori (2022), a osvojila je i drugu nagradu na međunarodnom natječaju za najbolju priču euromediterranskog regiona *A Sea of Words*,

338

koji tradicionalno, u suradnji s Fondacijom *Anna Lindh*, organizira Europski institut za Mediteran (Barcelona). Dobitnica je i nagrade za najbolju kratku priču u Crnoj Gori za 2019. godinu, u organizaciji Podgorica art festivala, prve nagrade na natječaju Instituta Goethe iz Zagreba za najbolju pjesmu na temu pitke vode (2021) i treće nagrade na natječaju Američkog ugla za najbolju priču inspiriranu životom i radom američkih književnica (*Granica*, 2021). Autorica je najbolje bihorske priče (2020) i najbolje queer priče regije (2021).

JORDAN
SLAVEYKOV

Yordan Slaveykov (1976.) kazališni je redatelj i pisac. Specijalizirao je glumu u Moskvi (2008.) na Međunarodnoj ljetnoj školi za kazalište. Njegova monodrama *Viktorija* prevedena je na ukrajinski, srpski, makedonski, ruski i engleski jezik. *Viktorija* je 2021. prikazana u Sjevernoj Makedoniji. *Posljednji korak* (2015.) prvi je Jordanov objavljeni roman. Roman je dobio veliku nagradu na međunarodnom natječaju za debitantsku književnost Yuzhna Prolet (2016.) i proznu nagradu Pencho's Oak. Roman je također bio u užem izboru za nacionalnu nagradu *Peroto* za suvremenu bugarsku fikciju. Godine 2020. *Posljednji korak* doživio je drugo izdanje. Njegova druga knjiga, zbirka kratkih priča *Praznična obitelj*, u prijevodu je na češki (Runa).

GALINA MAKSIMOVIC

Galina Maksimović rođena je 1993. godine u Zrenjaninu. Studirala je dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Bavila se različitim prekarnim poslovima, od sezonskog rada na njivi preko filmske kritike do dramaturškog rada u kazalištu. Bez ugovora. Kao autorica, su-autorica ili dramaturginja radila je na izvođenim predstavama "Tramvaj zvani samoća", "...I ostali", "Trenilište", "Romeo i Julija", "Strah od leptira", a van-institucionalno na nezavisnim performansima "Zajedno do dostojanstvenog rada" i "Pobuna u toku. Etnodramatizacije". Po njenoj ideji 2023. godine snimljen je cjelovečernji film "Manja". Autorica je rukopisne zbirke poezije "Devojčice za revolucije". Radovi su joj objavljeni na portalima Eckermann, Čovjek-časopis, u Balkanskom književnom glasniku. Dobitnica nagrada "Josip Kulundžić" i "The Best Young Critic" (AltCine! Action). Prvi pošten ugovor o radu potpisala je s Rekonstrukcijom Ženskim fondom 2019., gdje i danas radi kao koordi-

341

natorica programa. Kad stigne, uključuje se u različite lijeve/feminističke inicijative kao aktivistkinja.

NÓRA
UGRÓN

Nóra Ugrón (she/they) je pjesnikinja, queer-feministička anarhistica i antispecistička aktivistica te članica nekoliko radikalnih lijevih kolektiva u Rumunjskoj i transnacionalno. Članica je queer-feminističkog književnog kruga *Cenaclul X*. Koordinatorica je mreže u ELMO - istočnoeuropskom lijevom medijskom izdanju i urednica suradnica na *LeftEast*. Bila je uključena u radikalnu borbu za pravedno stanovanje, kao organizatorica u pokretu Društveno stanovanje ODMAH!, u gradu Cluj-Napoca. Njihova debitantska zbirka poezije na rumunjskom, *Orlando Postuman* objavljena je u Fractaliji 2022. Doktorska je istraživačica na Rodnim studijima Sveučilišta Turku, Finska, od siječnja 2022.

ARBËR
SELMANI

Arbër Selmani je pisac, novinar, borac za ljudska prava i istraživač koji živi u Prištini. Objavio je četiri knjige, a nagrađivan je i za svoj novinarski i za književni rad. Poezija i proza su mu prevedene na engleski, talijanski, francuski, njemački, norveški, slovenski, turski i srpskohrvatski. Predaje i istražuje queer književnost, a trenutno piše svoju petu knjigu.

NOA
TINSEL

Noa Tinsel (Vagia Kalfa) studirala je Modernu grčku književnost, Rodne studije i Psihologiju. Trenutno je doktorantkinja na Sveučilištu u Amsterdamu. Objavila je pjesničke zbirke *Απλά Πράγματα* [*Jednostavne stvari*] (Gavrielides, 2012) i *Μακάρι Να Το Είχα Κάνει Νωρίτερα* [*Da sam bar to učinila ranije*] (Thra-ka, 2023). Prva knjiga osvojila je nagradu «Y. Athanas» Atenske Akademije i «Y. Varveris» Društva grčkih pisaca, a bila je i u užem izboru za «Državnu nagradu za mlade pjesnike» Ministarstva kulture u Grčkoj, kao i u užem izboru za nagrade *Anagnostis* i *Mandragoras*. Pjesme su joj bile uvrštene u antologije i prevedene na litavski, engleski i njemački jezik. Kolumnistica je časopisa *Thraķa* i *Poeticanet*, gdje piše eseje i književne kritike s fokusom na feminističku i LGBTIQ+ književnost. Eseji su joj bili objavljeni, među ostalim, u časopisima *Versopolis Review* i *Sinister Wisdom*. Jedna je od urednika *Antologije grčke queer poezije* (Thraķa/Rosa Luxemburg, 2023). Pokretačica je osmomartovske protestne književne

345

večeri *Γυναίκες επί σκηνής* [*Žene na sceni*], koju organiziraju *Thraķa* i *Mreža spisateljica protiv rodno uvjetovanog nasilja i femicida* 'Η Φωνή της' [*Njezin glas*].

STEFAN ALIJEVIKJ

Stefan Alijevikj (1991, Gevgelija) diplomirao je na Filološkom fakultetu “Blaze Koneski” u Skopju na Odsjecima za opću i komparativnu književnost i engleski jezik i književnost. Uglavnom piše kratke priče, iako eksperimentira i s drugim proznim oblicima, kao i queer poezijom. Stefan je 2022. godine objavio svoju debitantsku knjigu kratkih priča *Večeren autobus* koja je nagrađena u regionalnom izboru za najbolju feminističku i queer književnost “Štefica Cvek” za 2023. godinu. Iste godine knjiga je prevedena na srpski jezik. Stefanova djela zastupljena su u nekoliko književnih časopisa, portala, zbornika i antologija u Sjevernoj Makedoniji i diljem regije.

KRISTI PINDERI

Kristi Pinderi registrirani je socijalni radnik, praktičar za zaštitu djece u Vladi Britanske Kolumbije i nekadašnji pionir u aktivizmu za prava LGBTQ+ zajednice u Albaniji. U Kanadi ga često pozivaju kao gosta predavača da podijeli svoje iskustvo i zagovara prava queer izbjeglica. Stekao je diplomu prvostupnika socijalnog rada i trenutno dovršava magisterij socijalnog rada na Sveučilištu British Columbia u Vancouveru s temom o queer, trans i Two-spirited osobama s iskustvom života u državnoj skrbi u dječjoj dobi ili mladosti. Suosnivač je Tirana Pridea i STREHA-e, prvog rezidencijalnog skloništa za LGBTQ+ mlade bez smještaja u jugoistočnoj Europi. Kristi je istraživač u usponu. Područja njegova istraživanja, pod velikim utjecajem vlastitog životnog i profesionalnog iskustva, uključuju queer migraciju, iskustvo queer mladih u sustavu skrbi za djecu, ulogu socijalnih radnika u odnosu na surogat majčinstvo i implementaciju interseksionalnosti u procesu razvoja politika, tema za koju je proveo i objavio istraživanje u suradnji s Ministarstvom za djecu i razvoj obitelji u BC.

348

IZDAVAČ Kulturtreger, Martićeva 14d, HR-10000 Zagreb

T +385 [0]1 4616 124 F +385 [0]1 4616123

booksa@booksa.hr, <http://www.booksa.hr>

BIBLIOTEKA Revija malih književnosti

UREDNIKE Ivana Dražić i Lara Mitraković

PRIJEVOD Paula Čačić, Ksenija Banović, Goran Čolakhodžić,

Đorđe Božović, Marija Dejanović, Marijana Kavčić

LEKTURA I KOREKTURA Ivana Dražić

OBLIKOVANJE đkć

PRIJELOM Lucija Kapetanić

NAKLADA 300 kom

TISAK Sveučilišna tiskara

Zagreb, rujan 2024.

Roman Kristija Pinderija izvorno je objavljen na srpskom u prijevodu Đorđa Božovića i u izdanju UG 'Pobunjene čitateljke', a ulomak u ovoj knjizi prilagođen je na hrvatski.

Publikacija je tiskana uz financijsku podršku Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Ova publikacija je tiskana uz financijsku podršku Zaklade 'Kultura nova'. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Zaklade 'Kultura nova'.

Grad Zagreb
Gradski ured
za kulturu i civilno
društvo

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture

Zaklada
Kultura nova

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

ISBN
978-959-
8256-27-1
QUEMA
12 EUR

